T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN KURULUMUNDA GAZETELERİN EDİMSÖZEL ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECEP YILMAZ

ANABİLİM DALI: GAZETECİLİK
PROGRAM : GAZETECİLİK

KOCAELİ - 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN KURULUMUNDA GAZETELERİN EDİMSÖZEL ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

RECEP YILMAZ

ANABİLİM DALI: GAZETECİLİK
PROGRAM : GAZETECİLİK

DANIŞMAN: YRD. DOÇ. DR. BETÜL PAZARBAŞI

KOCAELİ – 2008

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN KURULUMUNDA GAZETELERİN EDİMSÖZEL ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan: RECEP YILMAZ

Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarihi ve No: 22/09/2008-2008/23

Doç. Dr. Mete ÇAMDERELİ Yrd. Doç. Dr. Betül PAZARBAŞI Yrd. Doç. Dr. Selma KOÇ

KOCAELİ - 2008

İÇİNDEKİLER

Özet iii

Abstract vii

Kısaltmalar xi

GİRİŞ 1

I. TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN YAPISI VE DİL YOLUYLA KURULUMU 11

I.1. Gerçekliğin Yapısı 11

I.2. Dil ve Gerçeklik 21

I.3. Toplumsal Gerçekliğin Yapısı 29

I.4. Dil ve Toplumsal Gerçeklik 32

II. TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN KURULUMUNDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ İŞLEVSEL KONUMU, SÖYLEM VE BİR KİTLE İLETİŞİM ARACI OLARAK GAZETELERİN SÖYLEMSEL ETKİLERİ 34

II.1. Kitle İletişim Araçlarının Yapısı ve Toplumsal Gerçekliğin Kurulumundaki İşlevi 34

II.1.1. Kitle İletişim Araçlarının Yapısı ve Toplumsal Konumu 34

II.1.1.a. Kitle İletişiminin Üç Boyutu 34

II.1.1.b. Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Konumu 38

II.1.2. Gerçeklik ve Kitle İletişim Araçları 40

II.1.3. Uzun Süreli Etki Modelleri 44

II.1.4. Uzun Süreli Etki Modellerinin Toplumsal Gerçeklik Kuramı Genel Şablonu İçerisinde İncelenimsel Uygunlukları Açısından Sorgulanımı 45

II.2. Söylem ve Gerçeklik 47

II.2.1. Söz Edimleri Kuramından Söyleme 47

II.2.2. İç Mantığı Olan İfadeler Kümesi Olan Söylemden Söylem Kuramlarına 51

II.2.3. Söylem ve Toplumsal Gerçeklik 55

II.3. Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Gazeteler ve Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Söylemsel Etkileri 57

II.3.1. Bir Kurum Olarak Gazeteler 57

II.3.2. Bir Aygıt Olarak Gazeteler 60

II.3.3. Bir Metin Olarak Gazeteler 61

II.3.4. Gazeteler Yoluyla Kurulan Toplumsal Gerçeklik Tasarımı 62

III. GAZETELERİN HABER SÖYLEMİ YOLUYLA YARATTIKLARI GERÇEKLİK TASARIMLARI ÜZERİNE GÖRGÜL BİR İNCELEME: CUMHURİYET, HÜRRİYET, ORTADOĞU VE YENİ ŞAFAK GAZETELERİNDE 1 MAYIS OLAYI 67

III.1. Araştırmanın Yöntemi 67

III.2. Evren, Örneklem ve Sınırlılıklar 87

III.3. Bulgular ve Değerlendirme 99

SONUÇ 142

Ek: Çözümlenen Haber Metinlerinden Örnekler 147

Kaynakça 148

Özgeçmiş

T.C.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN KURULUMUNDA GAZETELERİN EDİMSÖZEL ETKİLERİ

ÖZET

Uçsuz bucaksız bir evrende sonsuzca akıp giden zaman içerisinde varlaştığı andan itibaren insanoğlu, düşlerinin izini sürüp durmuştur hep. Düşler ki; tüm canlılık biçimleri içerisinde onun kendine özgülüğünü sağlayan biricik niteliğidir ellerinde. Onların izinde olanaksızları gerçekleştirmiştir; yıldızlara ulaşmış, uzamı boyutsuzlaştırmış, gerçekliğinin içerisinde türlü gerçeklikler yaratabilmiştir. Ancak, evrenin mucizeleri gözlerini öylesine kör etmiştir ki, tüm bu ışıltıların içerisinde yanı başında duran, hatta bizatihi kendi içinde barındırdıklarını göremez olmuştur. 'Dil' de bunlardan birisi, belki de en önemlisidir.

Dilin yapısı ve insan yaşamındaki önemi, düşünce tarihinin bir konusu olagelse bile, tarihin hiçbir döneminde yirminci yüzyılda gördüğü ilgiyi görememiştir. Ancak bu dönemden sonradır ki, dilin alt türleri, kendine özgü bir dizgesel oluşum olarak insan dili ve bunun insanlaşma (toplumsallaşma ve evrimleşme) sürecinde ve toplumsal yaşamdaki işlevleri tüm derinliği içerisinde bilimsel ve felsefi bir düzlemde incelenebilmiştir. Öyle ki; elde edilen kurgul bağlantılar ve

bulgular onun türlü yönlerini ilahi bir tansıkmışçasına gözler önüne sermektedir.

Tüm bu kurgul bağlantılar içerisinde en önemli olanı ise, dilin gerçekliğin taşıyıcısı ve hatta bizatihi yaratıcısı olduğunu serimleyen açınım olmuştur. Özellikle, Russell'ın belirli betimlemeler kuramıyla açımlanan ve ikinci dönem Wittgenstein'ıyla yepyeni bir boyut kazanan Çözümlemeci Felsefe bu açınımın en önemli taşıyıcısı olarak kabul edilebilir. Bu felsefi oluşum içerisinde ön plana çıkan iki eğilim de, iki akımı beraberinde getirmiştir. Bunlardan birincisi Russell ve genç Wittgenstein'ın temsil ettiği dilin dünyanın bir resmini sunduğu yönündeki genel eğilim; ikincisi ise, olgun Wittgenstein'ın dil ve dünya arasındaki ilişkiyi açıklamak için kullandığı, sözcükler ve onların eylemsel bağlantıları arasındaki karşılıklı ilişkinin bir tür oyunsallık içerisinde gerçekleştiğini ve yaşam biçimlerinin işleyiminin bu etkileşimde belirim kazandığını vurgulayan genel savını açımlayan eğilimdir. Bunlardan birincisi Viyana Çevresi Filozoflarının açımlamalarıyla ortaya çıkan felsefi akımı yaratmış, ikincisi ise, Oxford Ekolü olarak bilinen disiplini ortaya çıkarmıştır.

Bunlardan -özgül olarak- bizim tezimizi ilgilendiren akım ise, sözcükler ve eylemler arasındaki bağlantıları kendisine konu edinen ve ilkin John L. Austin ile başlayan ve öğrencisi John R. Searle ile genişleyip bir bilgi kuramı kimliğine bürünen söz edimleri kuramıdır. Toplumsal gerçekliğin kurulumunda gazetelerin edimsözel etkileri denildiğinde anlaşılması gereken şey söz edimleri kuramının temel ayrımı göz önüne alındığında daha iyi kavranabilir. Kurama göre, bir söz edimi (söz eylem) iki kısımdan oluşur. Bunlardan birincisi, *edimsöz edimi*, ikincisi ise, *etkisöz edimi*dir. Söz ve eylem bağıntısını irdeleyen bu kuramda edimsöz edimleri konuşanın oluşturduğu ileti tasarımını, etkisöz edimi ise, bu tasarımın girişilen iletişim sonrasında yarattığı etkileri dile getirir. Buradaki çalışmada incelenen şey ise, gazetelerin oluşturduğu edimsözel etkilerdir. Yani, onların gerçekliği tasarımlama biçimleridir. Bu tasarımlama biçimlerinin toplumsal gerçekliğin

kurulumundaki işlevlerine belirim kazandırmak ise, çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Bu amaç çalışmanın aynı zamanda özgül değerini oluşturmaktadır ki, o da; kişilerarası iletişim incelemeleriyle sınırlı kalan söz edimleri kuramının çözümleme alanını genişletmektir. Gerçekten de, kuramı yakından izleyenler böyle bir eksikliğin varlığını ilk elden kavrayacaklardır. Kuramda yer alan başka bir eksiklik ise, sözcelemelere yoğunlaşıp söz kümelerinin etkinlik alanını göz ardı etmek olmuştur. Bu nedenle ele alınan edimsözel etki konusu söylem kavramına doğru genişletilmiş ve görgül inceleme söylem çözümlemesi üzerine yoğunlaşmıştır.

Tüm bu erekler doğrultusunda çalışma iki ana bölümden oluşan bir genel plan içerisinde kurgulanmıştır. Çalışmanın erekleri, önemi ve kurgul yapısının kapsamlı bir şekilde açımlandığı bir giriş bölümünü izleyen ve kuramsal çerçevenin serimlendiği birinci ana bölüm iki kesime ayrılmıştır. Birinci kesimde, toplumsal gerçekliğin yapısı ve onun kurulumunda dilin işlevsel konumu incelenmiş ve bu bağlamda, gerçekliğin yapısı, dil ve gerçeklik ilişkisi, toplumsal gerçekliğin yapısı ve toplumsal gerçekliğin yapısında dilin konumu konuları kendilerine ayrılan alt başlıklar içerisinde açımlanmıştır. İkinci kesimi ise, bağımsız konuları ele alan ama çalışmanın genel çerçevesinde bağlamlarını bulan üç alt bölüm içerisinde yapılan incelemeler oluşturmaktadır. Bunlardan birincisinde, kitle iletişim araçlarının yapısı, gerçeklik ve kitle iletişim araçlarının etkileşimi, bu araçların uzun süreli etkilerini inceleyen genel modeller ve bu modellerin hangilerinin toplumsal gerçeklikle ilgili kuramla ilgili bir incelemede daha etkili olabileceği konuları incelenmiştir. İkincisinde ise, söz edimleri kuramı ardalanı ile birlikte eleştirel bir incelemeye tabi tutulmuş ve yapılan inceleme söylem kavramı ve kuramlarına doğru genişletilmiştir. Daha sonra bir başlık altında yapılan bu incelemelerin araştırmanın genel incelemesiyle olan bağlamı kurulmaya çalışılmıştır. Üçüncüsünde ise, özgül olarak gazeteler kurumsal, aygıtsal ve metinsel boyutları içerisinde konu

alınmış ve yine bir başlık altında gazetelerin incelenen boyutlarının genel kurgul çerçeveyle olan bağlantısı kurulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci kesimi, görgül incelemeye ayrılmış, araştırmanın yöntemi, incelenen evrenin ırasal özellikleri, seçilen örneklem ve sınırlılıklar kendilerine ayrılan alt başlıklar içerisinde serimlenmiştir. Görgül araştırma ideolojik olarak birbiriyle keskin bir şekilde ayrılan ve bu yönüyle Türk basın dizgesinde farklı konumlarda bulunan Cumhuriyet, Ortadoğu, Yeni Şafak ve Hürriyet gazetelerinin 1 Mayıs olayları öncesindeki dönemi yansıtma biçimleri üzerine yoğunlaşmıştır. Temel olarak Teun A. van Dijk'in söylem çözümleme yöntemi kıstas alınarak, oluşturulan söylemler yatay ve dikey boyutlarında bulgulanmıştır. Böylelikle elde edilen bulgular ve bunların değerlendirmelerinin yer aldığı altbölüm ile ikinci kesimde yapılan inceleme tamamlanmıştır.

Tüm bu çözümlemelerin sonucunda ulaşılan bütünlük genel olarak sonuç bölümünde değerlendirilmiş ve ortaya çıkan veriler yeni bir boyutta bu bölümde incelenmiştir. Bu bölüm çalışmanın genel amacını gerçekleştirmek üzere atılan son adımı oluşturmaktadır ki, o da; iletişim araştırmalarını Yeni Olguculuk ve Marxizm makasının yol açtığı kısırdöngüden kurtarıp, görüngübilimsel bir inceleme düzleminde almaşık bir yol açmaktır. Böylesine bir çabanın yaratacağı alan genişlemesinin, iletişim biliminin açınımına sağlayacağı katkı su götürmez niteliktedir. Çalışmanın bu boyutunun kurgul dayanakları, giriş bölümünde ayrıntılı olarak serimlenmiştir.

Tezi Hazırlayan	: Recep YILMAZ
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Betül PAZARBAŞI
Tez Kabul Tarih ve No	: 22/09/2008-2008/23
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Mete ÇAMDERELİ, Yrd. Doç. Dr. Betül PAZARBAŞI, Yrd. Doç. Dr. Selma KOÇ

T.C.
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

ILLOCUTIONARIAL AFFECTS OF THE NEWSPAPERS IN THE CONSTRUCTION OF SOCIAL REALITY

ABSTRACT

Man has always been in pursuit of his dreams within the course of time as it flows way in the endless universe. These dreams are the precious properties of him which provide freedom among the whole living creature. After his dreams he has been able to fulfill impossibilities, touch the stars, put the space into zero-dimentional position and reproduce various realities within its reality. However, he has been blinded by the miracles of the universe so much so that, he did not see the brightness by him, even accomodated inside. 'Language' is one of them, may be one of the most important.

The structure and the essence of language in human's life has been of great importance in every stage of history, especially in the nineteen century. However, after this period human language as a specific system could have been deeply investigated on a scientific and a philosophical level within its socialization and evolutionary process along with its functions in the social life. All data achieved reveal its aspects as if it were a sacred witness.

What more important is the disclosure of languge, being the conveyor and creator of reality. From this vantage point, Analytical

Philosophy, which has gained a specific dimension with Wittgenstein and demonstrated by Russell's theory of description, could be the most important carrier of this exposition. This philosophical tendency has brought along two movements: the first is a general approach which is presented by Russell and young Wittgenstein, that language submits an illustration of the world itself; the second is the tendency which explains adult Wittgenstein's general thesis underlining the relationship between the world and the language,and the words and their actual connections that have been realized in a kind of dramatical game and he adds, the industry of life styles become visible within this interactivity. Russell's view put forward the philosophical movement claimed by Philosophers from Wien, while the latter put forward the discipline known as Oxford School.

Hereby, what mostly concerns our research is the 'Speech Act Theory that claims the relationship between the words and the actions. It has been led by L.Austin and developed into an information theory by his student John R. Searle. Before 'the impacts of speech acts in the establishment of social reality 'was claimed, basic distinctions of the theory should have been realized. The theory of speech acts is partly taxonomic and partly explanatory. Austin distinguishes between illocutionary and perlocutionary speech acts. An interesting type of illocutionary speech act is that performed in the utterance of what Austin calls performatives typical instances of which are "I nominate John to be President", "I sentence you to ten years' imprisonment", or "I promise to pay you back." In these typical, rather explicit cases of performative sentences, the action that the sentence describes (nominating, sentencing, promising) is performed by the utterance of the sentence itself. What studied here is illocutionary impacts established by the press, that is the ways they reproduce or design the reality. The target here is to define the functions of the social reality established. This research also aims to broaden the field of analysis, which is limited interpersonal communication only. Another deficiency

with the theory is to ignore the activity field of groups of utterances. Therefore, the subject material has been broadened into the 'discourse' matter and ampirical study has been driven to 'discourse analysis'.

In the light of these targets, the study has been consisted of 2 general parts: Introduction part in which its targets, importance and fictional structure are pointed out comprehensively. Following part is the first main part and states the theorotical frame and divided into two: First part mentions the structure of social reality and the functional position of language and within this frame there are subheadings such as structure of reality, language and reality relationship, the structure of socail reality, position of language. Second part covers independent subjects under three subheadings connected with the subject matter. The first of them examines the structure of mass media, reality and the interactivity of mass media, general theories that deal with the long term impacts and their effectiveness on the social reality. The second examines the speech acts and its background critically and brodens the research into a discourse concept and theory. Then, the general referance to the specific is investigated. In the third part, newspapers are specifically dealt within their institutional, instrumental, and textual dimentions. And again the general referance to the specific is investigated.

The second half of the study has been allocated for ampiric research whic includes the methodology, characteristics of the subject matter, and the limitation information are indicated subheaded in a general order. Subject matters are Cumhuriyet, Ortadoğu, Yeni Şafak and Hürriyet newspaper which are easily distinguishable ideologically in the Turkish Press. These newspapers are investiged on their representations of after 1st of May (Labours' Day) events. Basically, in the light of Van Dijk's discourse analysis approach, appointed discourses are indicated horizontally and vertically. Finally, the final data is evaluated in the general findings part at the end of second part. And the data achieved is investigated from a different dimension here.

So, this part tries to explain the general purpose of the research, which will be able to free the communication researches from vicious cyle of New Positivism and Marxism and lead to some alternative ways on an ampirical level. It is abvious that, such a proposal will provide a vital expansionof the field for the development of communication science.

Tezi Hazırlayan	: Recep YILMAZ
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Betül PAZARBAŞI
Tez Kabul Tarih ve No	: 22/09/2008-2008/23
Jüri Üyeleri	: Doç. Dr. Mete ÇAMDERELİ, Yrd. Doç. Dr. Betül PAZARBAŞI, Yrd. Doç. Dr. Selma KOÇ

KISALTMALAR

AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
KESK	: Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
KİA	: Kitle İletişim Araçları
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
SDP	: Sosyalist Demokrasi Partisi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
Türk-İş	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

GİRİŞ

“Worte sind Taten.” L. Wittgenstein

Düşlemleme, evrende sürdürdüğü *ontik* yolculuğu içerisinde insanoğlunun kaderini belirleyen belki de en önemli yetidir. İnsanoğlu, bir kez çevresindeki *öylece olan şeyler* üzerinde kurduğu neden sonuç ilişkilerinden sıyrılıp, *orada* olmayan şeyleri kendi anlığında varlaştırdığı vakit, kendi dışındaki varlıklardan ayrışıp apayrı bir yola girmiştir. Ancak dipsiz, karanlık bir uçuruma düşmekten farksızdır bu yolculuk. Ve o, bu varoluş girdabında bütünüyle yapayalnızdır.

Düş kurma, aynı zamanda şu anlama gelmektedir: Var olmadan varlaştırma. İşte tam da bu yüzdendir ki, salt insana özgü olan bu yeti, onun dünyayı *yeniden kurması*nın yolunu açmıştır. Bu yeniden kurulumu ise, özdekler yığını içerisinde değil, anlıksal yeteneklerin sınırlarında gerçekleştirmiştir o. Ancak onu *insanlaştıran* bu yeti, aynı zamanda da, onun ve içinde yaşadığı dünyanın sonunu getirecek gibidir. Çünkü o bir *yarı Tanrı*’dır, ancak aynı zamanda da bir *yarı hayvan*. Onda Tanrı’ya atfedilen bir yön görülür; yoktan var edebilme yetisi. Ancak bu varlaştırma, salt anlıksaldır. O, yalnızca, anlığında tasarlayabildiği şeyleri doğaya uygulayabilir. Ve doğayı yalnızca bu şekilde değiştirebilir. Yani, onda özdekleri yeni baştan yaratabilme yeteneği yoktur. Ve böylelikle Tanrı’dan ayrılır. -Yarı Tanırsallığın sanırlarına kapanır.- Bununla birlikte o, hayvani yönünü de yitirmemiştir. Bir bedeni vardır ve o beden, karşı konulamaz bir yıkıcılığı atalarından ona miras bırakmıştır. Böylelikle o, bu uçsuz bucaksız evrende, düşlediği her şeyi dönüştürebilen bir hayvan olarak varlığını sürdürür; -anlığıyla bedeni arasında sıkışıp kalan lanetli bir hayvan olarak.

Böylelikle, düşlem, yeni bir yol olmaktan çok, insanlığın düştüğü bir uçurum gibidir. Düşlerinden yeni bir dünya yaratan odur, sonra da onu içindeki *güruh*a bırakan da yine o. İnsanoğlunun makûs tarihi şudur ki; içindeki Tanrıyı, içindeki hayvanın esaretinden hiçbir zaman kurtaramamıştır. Ve o hayvan gün geçtikçe dünyanın -ve kendinin- sonunu hazırlamaktadır.

Düşler, belki de en tehlikeli biçimine ortaklaşalaştıkları zaman dönüşürler. Bir toplumda yaşayan bir *A* kişisi, *x* düşünü kurduğunda bir sorun yoktur. Çünkü o düşün gerçekleşme *gizilgücü*, *A* kişisinin ömrü ve olanaklarıyla sınırlıdır. Ancak bir toplumda yaşayan insanların büyük bir bölümü *x* düşünü görüyorsa, yani *x* düşü ortaklaşalaşmışsa, o zaman büyük bir olasılıkla o düş gerçekleşecektir. Bir nesil gerçekleştiremezse, sonraki nesil mutlaka gerçekleştirir onu, onlarda gerçekleştiremezse bir sonrakiler…

Bu olguyu, Walter Benjamin, *XIX. Yüzyılın Başkenti Paris*[1] isimli büyüleyici makalesinde çok iyi işler. *Pasajlar* isimli ölümsüz yapıtında yer verdiği makalesinde Benjamin, 19. Yüzyıl Paris'inde yaşayan insanlarının kurdukları ortak düşlerin (*fantazmagorilerin*) toplumsal yaşamlarını yapısal olarak nasıl dönüştürdüğünü ve bugünün toplumsal yapılanmalarının kökenlerinin o dönemde gerçekleşen yapısal dönüşümde yattığını bize göstermektedir. Ancak bu dönüşümü olumsal bir şey olarak düşünmemek gerekir. Çünkü Benjamin, yapıtlarını *Eleştirel Kuram* dizileniminde (*paradigma*) üretmiş olan bir düşünürdür. Ve Eleştirel Kuram, bize hiç de olumsal şeyler söylemez. Sosyal Bilimler literatüründe *Frankfurt Okulu* adıyla bilinen ve temelde Adorno ve Horkheimer'ın *Aydınlanmanın Eytişimi*'nde[2] sundukları *Ekin İşleyimi* (*Culture Industry*) *Savı*yla açınan bir yaklaşım olan Eleştirel Kuramın dizilenimini oluşturan metinler bu yaklaşım[*] içerisinde oluşturulmuşlardır. Pasajlar da Frankfurt Okulu üyesi olan düşünürler topluluğunun oluşturduğu kuramsal ağın yalnızca bir parçasını oluşturur.

---

[1] Walter Benjamin, "XIX. Yüzyılın Başkenti Paris", **Pasajlar**, 4.b., çev. Ahmet Cemal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002, ss. 87-107.

[2] Max Horkheimer ve Theodor W. Adorno, **Aydınlanmanın Diyalektiği**, II. Cilt, çev. Oğuz Özügül, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996.

[*] Ekin İşleyimi Savı şu şekilde özetlenebilir: Toplumsal yaşamı denetiminde bulunduran dizge güçleri, zamanla güçlenip yükselişe geçerek radyo, sinema, televizyon, eğitim kurumları…vs. gibi söylem alanını denetimleri altında tutan ekin tekellerini ellerine geçirmişlerdir. Söylem alanında kurulan bu denetim yoluyla ekin de denetlenmeye açık hale gelmiştir. Ve ekin içerisinde kurulan bu denetim yapısı yoluyla, onu kendi çıkarları doğrultusunda yönlendirebilme olanağına kavuşmuşlardır. Bu yönlendirme –doğal olarak- kar paylarını artırma ve dolayısıyla artı değeri genişletme yönünde işleyen bir yönlendirmedir. Bunun için gerekli olan şey ise, toplumu boyutsuzlaştırarak edilginleştirmektir. Böylelikle edilginleşen bireylerden oluşan bir toplum gittikçe yönlendirilmeye daha açık bir hale gelir. Ve insanlar yönlendirildikçe de yabancılaşmanın boyutları sarmal bir şekilde genişler ve bunun sonucunda da, oluşturulan işleyimsel yapı, ekin içerisinde köklü bir şekilde yerleşir. Öyle ki, bu yapılar giderek ekinin ta kendisi olur.

Açıkça görüldüğü üzere, düşler, insanoğlunun varlaştırdığı toplumsal evrende yeni yeni oluşumları beraberinde getirir. Ancak ilk başta aydınlanmanın parçalarını oluşturan iyi niyetli bu oluşumlar, kendilerini zamanla insanoğlunun içindeki güruhun ellerine bırakır. Ve o güruh, tüm bu iyi niyetliliği kendi hayvani emellerine doğru sürükler. Her bir aydınlanım giderek önü alınamaz bir hastalığın *symptom*larına dönüşür. Kitle iletişim araçları için de bu böyle düşünülmelidir. Televizyonun ekinsel kökenlerine bakıldığında bu durum daha iyi bir şekilde anlaşılabilir.

Televizyonun toplumsal yaşamda varlaşması çeşitli teknik ve toplumsal dönüşümler sonucunda ortaya çıkmıştır. Ancak bu dönüşümler, yalnızca, televizyonun ortaya çıkışını hazırlayan etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır ve bunlardan hiçbiri *onu yaratma fikri*nin nereden geldiğini açıklayamaz. Şöyle söylenebilir: Televizyonu varlaştıran asıl şey; insanoğlunun *uzakta olan bitenleri görebilme düşü*dür.[3] Masallarda işlenen *sihirli küre* motifi, bu noktada televizyonun ekinsel atasıdır diyebiliriz. Ve şunu kesinlikle vurgulamak gerekir ki; bu motif olmasaydı teknik ve toplumsal olanaklar elverdiğinde bu cihazı icat etmek hiç kimsenin aklına gelmeyecekti. Sihirli küre motifi bu noktada iki şekilde işlev görmüştür: bir düşü *yeniden üretmek* ve bunu yaparken onu ortaklaşalaştırmak… Yapılan bu yeniden üretim, sihirli küre düşlemini ortaklaşalaştırmanın yanı sıra başka bir şey daha yapar ki, o da; onun nesilden nesile bozulmadan aktarımını sağlamaktır. Bir düşlemin belirli bir öyküsel tasarım içerisinde bir motif olarak sunumu, öykünün kurgusal bilişenleri içerisinde ona doğal bir kendiliğinden koruma sağlar. Böylelikle, sihirli küre düşlemi, herhangi bir sıradan düşlemden ayrılır: Birincisi; böyle bir düşlem, bir insanın -bir tekin- yaşamında başlayıp yine o yaşamda sonlanmaz; ikincisi, ortaklaşalaşmıştır; üçüncüsü, aktarımsaldır.

Kitle iletişim araçlarının tümü, tüm toplumsal etmenler gibi benzer düşlemlerin yaratımlarıdır. Ve onlar, uygun koşullar oluştuğunda toplum

[3] Bu konuda iyi bir çözümleme için bkz., Knut Hicketheier, "Televizyon: Katılım ve Medya Tüketimi Arasında", **Bisiklet**, **Otomobil, Televizyon: Gündelik Eşyaların Kültür Tarihi**, haz. Wolfgang Ruppert, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996, ss. 177-205.

içerisinde varlaşırlar. Genel olarak onların varlaşmalarını hazırlayan üç toplumsal etken vardır: Teknik, Ekinsel ve Siyasal dönüşümler. Aşağı yukarı tüm kitle iletişim araçları bu dönüşümler sonrasında ortaya çıkmıştır. Matbaanın ortaya çıkmasıyla gelişen çoğaltım tekniklerinin, toplumda okuryazarlık oranının artmasının ve demokratikleşme hareketlerinin gazeteyi ortaya çıkarması ve yaygınlaştırması gibi, radyo dalgalarının varlığının keşfedilmesi ve onunla sessel aktarımın sağlanmasının yollarının aranması radyoyu ve daha sonra görüntüsel aktarımın yollarının aranması da televizyonu ortaya çıkarmıştır. Böylelikle, pek çok insan tarafından edinilen aygıtlar yoluyla bu insanlara aynı anda ulaşılabilme özelliği aynı zamanda şu işe yaramıştır ki, tüm bu temas halindeki insanlar kitleleşmiştir. Bu ise, kamuoyu kavramının oluşmasına ve *kitleleştirici* bu iletişim araçlarına siyasal yönden ilgi duyulmasına neden olmuştur. İletişim araçları üzerine yapılan toplumsalbilimsel araştırmaların kökeni de, bu etkileyim yapısına dayanmaktadır. Ve iletişim araçlarının toplumsal görünümünün değişmesine koşut olarak kitle iletişimi üzerine yapılan sosyalbilimsel araştırmalar da yapısal değişikliklere uğrayıp açınarak bugünkü halini almıştır.[4]

Kamusal etkileşim, ilkin siyasal erkin dikkatini çekmiş ve onun denetim altına alınmasının zorunluluğu ilk elden ortaya çıkmıştır. Sonraları sunulan demokratikleşme mücadeleleri sonucunda ortaya çıkan yeni toplumsal üstyapılar siyasal erk tarafından yürütülen bu *ideolojik aygıtlaştırma* çabasını örtükleştirmiş ve -en azından- doğrudan baskıcı denetleme yapılarını kitle iletişim araçlarının üzerinden kaldırmıştır. Zamanla oluşturulan yeni iletişim yapılanmaları, devlet tekeli olgusunu ortadan kaldırmış ve iletişim araçları kendisine bir özerklik alanı elde etmiştir. Ancak zaman içerisinde dünyada hakim olan siyasal dönüşümlerle birlikte kitle iletişim yapılanmaları da dönüşüme uğramıştır. Böylelikle sermaye sahiplerinin mülkiyetine geçen kitle iletişim araçları, sermaye odaklı yapılanmaların kollarına kendini bırakmıştır. Bu durum ise, iletişimin temel işlevlerinin köklü bir dönüşümüne neden olmuştur. Bu süreçte, iletişimin temel işlevlerinden olan *haber ve bilgi verme*

[4] İletişim araştırmalarının tarihsel açıdan kısa bir değerlendirmesi için, bkz., Kurt Lang, İletişim Araştırmaları: Kökenleri ve Gelişmesi, **Kitle İletişim Kuramları**, der. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005, ss. 27-41.

işlevi, bir çeşit *manipulation* etkinliğine; *denetim ve eleştiri işlevi,* tersine denetim şeklinde işleyen bir çeşit *ideolojik aygıt*lığa; *eğitim ve eğlendirme işlevi*, *magazinelleşme*ye; *kamuoyu oluşturma işlevi* ise, *gündem denetimi* ve *yanlış bilinçlendirme* etkinliğine dönüşmüştür.[5] Böylelikle, oldukça ironik bir biçimde, kitle iletişim araçları büründüğü yumuşatılmış görünümde, aslında içten içe çok daha katılaşmıştır. Bu yolla, toplum içerisinde varolan işlevleri *tersine işlevlere* dönüşerek yıkıcı bir etkileyim yapısına bürünen kitle iletişim araçları, üzerindeki katı *yeni ideolojik* yapılanmayı yumuşak görünümün altında gizlemektedir. Böylesine bir örtükleştirme sayesindedir ki, yıkıcılık, aynı zamanda kitlelerin kendisine karşı geliştirdikleri tepkimeye karşı, öz sakınımını da sağlamış olur. Şöyle ki; "Katı olan her şey buharlaşır", savının bir tür almaşığını ilkeleştirerek. Yani; "Katı olmayan şeyler buharlaşmaz." Kim bilir, belki de bu ilkeyi, yeni dünya düzeninin savsözü olarak düşünebiliriz.

Kitle iletişim araçlarının geçirdiği bu toplumsal dönüşümden iki şeyi çıkarsayabiliriz: Birincisi, kitle iletişiminin toplumsal yapılanma sürecinin, aynı zamanda insanoğlunun ontik duruşunu serimleyen bir gösterge olduğu. İkincisi ise, kitle iletişim araştırmalarının, iletişim araçlarının gelişimine koşut olarak açınan yapısal dönüşümü…

Tüm bu süreç sonucunda, ilkin kamuoyu üzerindeki etkisiyle toplumsal bilimlerin konusu haline gelen kitle iletişimi olgusu, zamanla açınarak bir özgün bir disiplin haline gelmiştir. İletişim biliminin, bu bağlamda kitle iletişimi üzerine yürüttüğü araştırmalar, özellikle, bu araçların toplumsal etkileri ve toplumsal yapılanmaları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu aşamada iletişim araçlarının mutlak etkisinden başlayan açıklayıcı modeller zinciri, zamanla geliştirilerek göreli etkilere kadar genişletilmiş, bunlar gerçekleştirilirken, iletişimin süreçsel yönüne belirim kazandırılmış ve ideoloji-kitle iletişimi bağlantıları büyük ölçüde çözümlenmiştir. Ancak her geçen gün, yeni yöntem, model ve kuramlarla zenginleştirilen iletişim araştırmaları konusunda bir nokta gözden kaçırılmıştır: Toplumsal etkilerden açınan ve toplumsal bilimlerle temellendirilen bu araştırmalar dizisi, gittikçe bu bağlam içerisine

[5] Benzer bir çözümleme için bkz.; Nurdan Öncel Taşkıran, **Zihinlerimize Düşen Bir Kadın İmgesi: Aliye**, İstanbul: Es Yayınevi, 2007, ss. 31-33.

gömülmekte ve disipliner açıdan bir çıkmazın içerisinde sıkışıp kalmaktadır. Öyle ki; her geçen gün daha da zenginleşen bu araştırma alanı, aynı zamanda bataklığın içinde patinaj çeken bir tekerlek gibi daha da derinlere gömülmektedir.

İşte bu çalışmanın asıl amacı, bu noktadan açınan bir özeksel ereğe hizmet etmektedir: Bu alanda gerçekleşen bu tek boyutlaşma karşısında en azından disipliner açıdan yeni bir yaklaşım geliştirme ve bu yolla varolan çözümleme düzlemlerine almaşık bir çözümleme alanının kapılarını, alan içinde çalışan bilim insanlarına açma…

Bilindiği gibi her sağın toplumsal-bilim çalışması, biçimsel açıdan üç sacayağı üzerine oturur. Bunlardan birincisi, elde edilecek verilerin çıkarsanacağı kuramsal bir referans evreni; ikincisi, sınırları belirlenmiş inceleme nesnesine uygulanacak yöntem; üçüncüsü, tüm bunları kurmayı olanaklı kılan incelenimsel bir yaklaşım…

Özellikle son iki yüz yıldır felsefe alanında dört ekolün baskın olduğunu söyleyebiliriz. Bunlardan *Eytişimsel Özdekçilik*le birlikte en etkililerinden birisi olan *Yeni Olguculuk*, özellikle toplumsal bilimler alanında çalışan bilim insanlarının incelenimsel yaklaşımlarının özünü oluşturur. Ancak öyle görünmektedir ki; *Görüngübilim*in bazı durumlarda Yeni Olguculuğun yerini alması, başka bir deyişle kimi konularda incelenimsel bir yaklaşım olarak varlığını hissettirmesi gerekir. Çünkü incelenimsel bir yaklaşım olarak Eytişimsel Özdekçiliğin yerini iyiden iyiye almış olan Yeni Olguculuk kimi konularda sınırlı bir bilgi üretimine olanak tanır. Kitle iletişim araştırmalarından örnek verecek olursak, gerçeklik tasarımları ve etkin medya okuryazarlığı gibi konularda Yeni Olgucu girişimler yetersiz kalmaktadır. Bunun nedeni ise, bütünüyle inceleme konusunun incelenimsel yaklaşımın ırasal yapısına uymamasında yatmaktadır. İncelenimsel yaklaşımın ırasal yapısı inceleme konusuna uymadığında ise, elde edilen bilgideki sağınlık düzeyi gittikçe daha aşağılara çekilmektedir. Bu nedenle - inceleme alanının genişletilmesi ve sağın bilgi üretiminin temin edilmesini

olanaklı kılmak adına- toplumsal bilimlere görüngübilimin kapısı belirli ölçüler dâhilinde aralanmalıdır. Bu çalışmada sınırlı olarak bu denenmiştir.

Vurgulanması gereken başka bir nokta ise, kitle iletişim araştırmalarının saplanıp kaldığı etki araştırmalarında ideoloji konusunun belirleyici etkisidir. Yapılan çalışmaların çok büyük bir bölümü referans çerçevesini ideoloji konusu üzerine kurup, görgül araştırmayı -çoğunlukla- ideolojinin toplumsal yansılarını soruşturan bir *kılgın yoklama*ya dönüştürmektedirler. Bunun iki nedeni vardır: Kuramsal açıdan *Marxçı Öğreti*nin önü alınamaz nüfuzu ve -toplumsal etki bağlamında- medya etkileri konusunun başka bağlamların kurulmasına çok da olanaklı olmayışı. Bu noktada bir olgu açıkça belirim kazanmaktadır ki, o da; yeni kuramsal referans çerçevelerinin alanın içerisine sokulması gerekliliğidir. Ancak bu tam bir paradoksun içine sürükler bizleri. Çünkü birbirleriyle kurgul anlamda çatışan iki ekol, Yeni Olguculuk ve Eytişimsel Özdekçilik bu noktada birbirlerini destekler durumdadırlar. Yeni Olguculuk bir incelenim yaklaşımı olarak araştırılabilir olanın sınırlarını önemli ölçüde belirlerken, bu sınır içerisinde görgül araştırmaları yürütmek için kurulacak olan kuramsal referans çerçevesini oluşturma konusunda yerini büyük ölçüde Marxçı ekole bırakmaktadır. Böylelikle üçlü sacayağını kullanmaya çalışan bir araştırmacı bu iki unsurun kıskacında sıkışıp kalır. Marxçılığa şiddetle karşı olduğunu bildiğim bir Profesörün bile asistanıyla yaptığı karşılıklı konuşmasında sarf ettiği şu sözlerini hatırlatmak, vurgulanan noktayı çok daha kavranılır kılacaktır: “Marxizm olmasaydı, neye dayanarak söz söyleyecektin? Bu alanda dişe dokunur çalışma yapabilen bir tek Marxçılar var. Marxçıları çıkar, söyleyecek sözün de kalmaz.”[*]

[*] Bu noktada yanlış anlaşılabilecek bir noktayı yinelemeye girmek pahasına bile olsa aydınlığa kavuşturmak gerekmektedir. Burada yapılan çalışmada gerçekleştirilmek istenen amaç; Marxçılığı iletişim araştırmalarından eleminize etmek değil, iletişim araştırmalarını gittikçe boyutsuzlaştıran ve böylelikle işlevsizleştiren bir bataklığın içerisinden çıkarmanın yolunu aramayı denemektir. Elbette ki Marxçılık, sunduğu eleştirel görü alanıyla çok önemli bir çözümleme düzlemini oluşturur, ancak iletişim araştırmaları yeni açınımlara da şiddetle gereksinim duymaktadır. Burada güdülen amaç da bu yeni araştırmalar alanının önünü açma girişiminden başka bir şey değildir.

Araştırmacıları bu tür bir kıskaçtan kurtarmak ve çözümleme alanlarını genişleterek, alan için gerekli bilgi düzeyini yükseltmeyi kendisine amaç edinen girişiğimiz türden bir almaşık incelemenin, inceleme düzleminde yeni bir konutlamayı gerektirdiği açık ve seçik olarak çıkarsanacaktır. Çalışmanın almaşık konumu geometrik bir benzetmeyle açıklanacak olursa, Yeni Olguculuğun sunduğu incelenimsel yapı ve Marxçılığın sunduğu kuramsal çerçevenin çizdiği eksenlerin kesişim noktasına göre asimetrik bir konumda olduğunu söyleyebiliriz. Kendisine gazetelerin haber söylemleriyle oluşturduğu gerçeklik tasarımlarını konu edinen girişimimiz, toplumbilim kuramları yerine, dil ve toplum felsefesi alanında geliştirilmiş bir kuramlar dizisini kendisine referans çerçevesi olarak almış ve genel bir incelenimsel yaklaşım olarak da Görüngübilimi benimsemiştir. Bu süreç içerisinde bulgular, görgül araştırma için önceden geliştirilmiş yöntemler aracılığıyla elde edilmeye çalışılmış, daha sonra elde edilen bu bulgular görüngübilimin yöntemsel temellerine göre kurgulanan referans çerçevesi içerisinde yeniden incelenmiştir. Bu ise basitçe; gazeteler yoluyla kurulan gerçeklik tasarımını oluşum koşulları içinde ele alıp, onu saran anlamlandırma yapılarından soyutlayarak, oluşturulan yargıları askıya alma ve arı bir bilinç içerisine konutlama şeklinde işleyen bir düzlemde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

Yöntem konusunu bu şeklide açımladıktan sonra, çalışmanın özgül değeri ve inceleme düzleminden bahsetmek gerekir. Çalışmanın başlığından işe başlamak, burada en mantıklı şey gibi görünmektedir. “*Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Edimsözel Etkileri* ne anlama gelmektedir?” sorusu burada çalışmanın içeriğini anlamakta bir çıkış noktası gibi görünmektedir. Bu sorunun anlamını bilmek için ilk elden edimsözel etki (*illocutionarial affect*) kavramını anlayabilmek gerekir.

*Söz Edimleri Kuramı*na göre bir söz edimi iki kısımdan oluşur. Bunlardan birincisi, *edimsöz edimi*, ikincisi ise, *etkisöz edimi*dir. Söz ve eylem bağıntısını irdeleyen bu kuramda edimsöz edimleri konuşanın oluşturduğu ileti tasarımını, etkisöz edimi ise, bu tasarımın girişilen iletişim sonrasında yarattığı etkileri dile getirir. Böylelikle araştırmada incelenen şey gazetelerin toplumsal etkileri değil, gazetelerde sözceleme yoluyla oluşturulan gerçeklik

tasarımlarının toplumsal gerçekliğin kurulumunda edindiği işlevdir. Bu bağlamda çalışmanın özgül amacı da belirlenmiş olur: Gazetelerin sözcelemeler yoluyla oluşturduğu gerçeklik tasarımının, toplumsal gerçekliğin kurulumunda edindiği işleve belirim kazandırmak.

Bu erek doğrultusunda oluşturulan çalışmanın kurgul yapısı bölümler içerisinde şu şekilde ilerlemektedir. İlk iki ana bölümü oluşturan birinci ve ikinci bölümler, çalışmanın kuramsal referans çerçevesini oluşturmaktadır. Şu an okumakta olduğunuz bölümü izleyen ilk bölümde, toplumsal gerçekliğin yapısı ve dil yoluyla kurulumu incelenmiştir. Böylelikle gerçeklik kavramı yapısal olarak aydınlatılmaya çalışılmış ve bu bağlamda, gerçeklik, dil ve toplumsal gerçeklik arasındaki kurgul bağa belirlenim kazandırılmaya çalışılmıştır. Daha sonra, kitle iletişim araçları bu kuramsal zeminin içerisine konutlanmaya çalışılmış ve bu bağlamda üç ana kesimden oluşan bir bölüm oluşturulmuştur. Birinci kesimde kitle iletişim araçlarının yapısı ve toplumsal gerçekliğin kurulumundaki işlevine belirim kazandırmaya çalışılırken; ikinci kesimde, söylem kavramı, söz edimleri kuramından başlayan ve söylem kuramlarına doğru açınan bir eksende ele alınıp, kavram toplumsal gerçeklik kuramı içerisinde konutlanmaya çalışılmıştır. Üçüncü ve son kesimde ise, bir kitle iletişim aracı olarak gazeteler, aygıtsal, metinsel ve kurumsal açıdan ele alınıp, gazetelerin söylemsel etkilerinin toplumsal gerçekliğin kurulumunda ne gibi bir işleve sahip olabileceği sorusuna açıklık getirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın son ana bölümünü oluşturan üçüncü bölüm ise, görgül araştırmaya ayrılmış ve önceki bölümlerde serimlenen kurgul yapının kılgın (pratik) değeri sorgulanmaya çalışılmıştır. Bu noktada, böylesi bir araştırma için en sağın verileri verecek yöntemin söylem çözümleme yöntemi olup, çeşitli söylem çözümleme yöntemlerinin içerisinde çalışmayla örtüşen en uygun yöntemin van Dijk'ın "Haber Söylemini Çözümlemeye Yönelik Olarak Geliştirdiği Yöntem" olduğu kolaylıkla tahmin edilecektir. Bu yöntem genel olarak ideolojilerin haber söylemine yansımalarını çözümlemeyi kendine amaç edinse de, bu burada yürütülen çalışma için bir engel teşkil etmemektedir. Çünkü biz, burada, ideolojileri söylem alanından tamamen dışlamayıp, yalnızca haber metnini biçimlendiren bileşenlerden en başatı

olarak alıyoruz. Böylelikle, yöntemi serilmemek için en uygun inceleme nesnesinin Türk basınının içerisinde, ideolojik olarak birbiriyle keskin bir ayrım içerisinde bulunan dört gazetenin örneklem olarak seçilmesi ise, okuyucuya tuhaf gelmeyecektir. Böylelikle Türk Basını içerisinde baskın medya kanalı olarak nitelendirilebilecek olan Doğan Gurubunun ideolojisini keskin bir şekilde yansıtan "Hürriyet", Milliyetçi ideolojiyi keskin bir şekilde yansıtan "Ortadoğu", Sol ve Radikal Sol ideolojiyi temsil eden "Cumhuriyet" ve İslami ideolojiyi yansıtan "Yeni Şafak" gazeteleri örneklem olarak belirlenmiştir. Bu örneklem içerisinde ise inceleme nesnesi olarak, -beş haftalık bir süre içerisinde öne çıkan gündem maddeleri içerisinde- 1 Mayıs olaylarına değgin haberler belirlenmiştir. Böylece, 1 Mayıs olayları öncesinde kurulan gerçeklik tasarımlarının incelenimi, haber metinlerinin mikro düzeyde çözümleniminden başlayarak, söylemlerarası bir düzlemde gerçekleşen makro çözümlemelere doğru açınarak gerçekleştirilmiştir. Böylelikle gazeteler içerisinde konuya değgin söylemin özgül olarak nasıl kurulduğu belirlendikten sonra, elde edilen bu yapılar karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve bunların toplumsal makro yapılarla kurdukları bağlamlar anlaşılmaya çalışılmıştır.

Bu yolla elde edilen bulgular bize, haber metinlerini toplumsal bir görüngü olarak sunacaktır. Böylelikle birincil düzeydeki bir çözümlemeyle elde edilen bu verilerin ayraca alınması ise, yöntemin ikinci düzeyini oluşturur. Bu yöntemsel yapıyla elde edilmiş bulgular, bir medya iletisini bağlamından koparıp, görme biçimimizi değiştirmemize olanak tanır. Böyle bir bakış açısı, bize çoklu bağlam olanakları tanır. Ve hepsinden önemlisi, böylesine bir çaba bize, olgucu yöntembilimler ışığında gerçekleştirilmiş bir ideolojik etki çözümlemesi yerine, görüngübilimsel bir okumaya giden yolun kapılarını açan anahtarını verir.

I. TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN YAPISI VE DİL YOLUYLA KURULUMU

I.1. Gerçekliğin Yapısı

Gerçekliğin yapısı, insan üzerine yapılan tüm düşünseme biçimleri için, kuşkusuz, en başat sorunsallardan birini oluşturur. Öyle ki, bilim, din, sanat ya da felsefe -adı her ne olursa olsun- insana bir dünya tasarımı oluşturmak isteyen bütün ilgiler oluşturdukları dizilenimsel (*paradigmatic*) yapıda bu sorunsala bir yanıt vermekle işe başlarlar. Bunun nedeni ise oldukça açıktır: Dünyayı anla(mlandır)mak, ancak ve ancak onun insana özgü olarak tasarımlanmış şekliyle mümkündür. Şu basit nedenden ötürüdür ki; insansal anlamlandırma ediminin işleyimini gerçekleştirmesi, kendi insansal iç bileşenlerinden ötede olanaklı değildir.

Böylelikle, dünyayı anlamlandırma eğiliminde olan tüm ilgiler çeşitli şekillerde bir gerçeklik tasarımıyla karşımıza çıkarlar. Ve bu tasarım, çoğu kez dizgesel (*systematic*) bir görünüm sunduğu için, yapısaldır. Öyle ki; tüm bu bileşenler belirli olgu-kavram-önerme ilişkileri içerisinde rahatlıkla çözümlenebilir. Ancak, “Bu yapısal dizi hangi bileşenlerden oluşur?” sorusunu sorduğumuz vakit işler karmaşıklaşır. Şu nedenden ötürü ki; insanı anlamaya çalışan her dal ve bunların içerisindeki her yaklaşımın özünde, bir kendine özgülük unsuru mutlaka vardır. Din ve felsefe, sanat ve bilim arasındaki ayrım ne kadar keskinse, Çok Tanrıcılık ve Musevilik, İzlenimcilik ve Gerçekçilik, Özdekçilik ve Görüngübilim arasındaki ayrım da bir o kadar keskindir. Böylelikle, tüm bu tasarımlar edindikleri kendine özgülükle çoğu kez uyuşturulamaz bir nitelik kazanırlar. Bu açıdan bakıldığında önümüzde bir karmaşa varmış gibi görünür: uyuşturulamazlık ve onun neden olduğu açmaz…

Bu noktada -haklı olarak- şu soru sorulabilir: “Nasıl oluyor da, bu kadar keskin ayrımlar içerisinde olan ve bu yönüyle çözümlenimi birer olanaksızlığa dönüşen bu yaklaşımlar yapısal bir çözümlemeye rahatlıkla tabi tutulabiliyor?”. Bu sorunun iki basit yanıtı vardır. Ve bu yanıtlar karşımızda duran olanaksızlığı açmak için basit birer anahtar sunarlar bize. Var olan almaşıklardan ilki, her bir dalın içerisindeki yaklaşımların kendi içkin yapısı

içerisinde çözümlenebilir oluşudur. İkincisi ise, her dalın bir sorunsallar dizisi olarak alınıp, ilgili dalın ırasal (*characteristic*) bir çözümlemesinin yapılabilir olmasından ileri gelmektedir. Burada ikinci yol izlenecektir. Ve yalnızca, dünyayı bilgelik sevgisiyle anlamaya çalışan yaklaşımlarla yetinilecektir. Yani felsefi kavrayışın özünü oluşturan sorunsalların ırasal yapısı çözülmeye çalışılacaktır. Şu yolla ki; sorunsalları kullanılan belirli ortak temel kavramlar üzerinden açımlamak çabasıyla...[*]

Felsefenin insanın anlama yetisini ve varoluşsal değerini çözümlemeye çalışan ilgi alanları içerisinde insan bedeni ve dış dünya arasında yapılan ayrımdan bahsetmek bu konuda ilerleyen bir kurgul açınım için yerinde bir başlangıç olur. Öyle ki, bu yönde yapılacak bir girişimle kavramsal irdelemenin de, doğru yönde açınımı sağlanmış olacaktır. Bu konuda yapılan bir belirlenimin kökeni *Atina Okulu*'nun en önemli düşünürlerinden *Platon*'un *mağara benzetmesi*ne kadar uzanır. Platon yaşlılık döneminin en önemli *söyleşim*i olan *Devlet* isimli yapıtının yedinci bölümünde, *metaphoric* bir kullanımla bu ikiliği serimler. Benzetme şöyledir:

> "Yeraltında mağaramsı bir yer, içinde insanlar. Önde boydan boya açılan bir giriş... İnsanlar çocukluklarından beri ayaklarından, boyunlarından zincire vurulmuş, bu mağarada yaşıyorlar. Ne kımıldanabiliyor, ne de burunlarının ucundan başka bir yer görebiliyorlar. Öyle sıkı sıkıya bağlanmışlar ki, kafalarını bile oynatamıyorlar. Yüksek bir yerde yakılmış bir ateş parıldıyor arkalarında. Mahpuslarla ateş arasında dimdik bir yol var. Bu yol boyunca alçak bir duvar, hani şu kukla oynatanların seyircilerle kendi aralarına koydukları ve üstünde marifetlerini gösterdikleri bölme var ya, onun gibi bir duvar."[6]

---

[*] Burada gerçekleştirilen insan gerçekliğinin yapısına değgin kavramsal çözümleme daha önce tarafımdan yapılmış ve yayımlatılmıştır. Çözümlemenin başka bir bağlamda ele alınan asıl metni için bkz. Nurdan Öncel Taşkıran ve Recep Yılmaz, "İnsan Gerçekliği ve Medya: Gerçekliğin Yapısında Medyanın İşlevsel Konumu Üzerine Bir Çözümleme", **Medya Eleştirileri 2007: Gerçeğin Dışındakiler**, ed. Can Bilgili ve Nesrin Tan Akbulut, İstanbul: Beta Yayınları, 2007, ss. 9-37.

[6] Platon, **Devlet**, 3.b., çev. Sebahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimgöz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001, s. 183.

Bu benzetmede zincire vurulmuş insanların arkasında yakılmış olan ateşin ışığı, insanın dışında kalan gerçekliğin -yani *hakikat*in- yerini tutar, *insanın gerçekliği* ise, o ışıktan kaynağını alan ve görmeye mahkum oldukları gölgelerdir. Böylelikle, Antikçağ Yunan Felsefesini Büyük Filozofu Platon'dan, Çağdaş Felsefenin Kuruculuğu sanıyla onurlandırılan *Descartes*'a oradan da günümüz felsefecilerine kadar uzanan bir düzlemde, insan anlığı ve dış dünya arasındaki ayrım özeksel bir konumda varlığını sürdürür. Aynı sorun çözümlemsel bir düzlemde ele alındığında *görünüş ve gerçeklik* sorunsalı adını alır.

Görünüş ve gerçeklik sorunsalı en yetkin biçimiyle yirminci yüzyılın en önemli felsefi akımlarından biri olan "çözümlemeci felsefe"nin öncü isimlerinden Bertrand Russell'ın 1912'de yazdığı Felsefe Sorunları isimli çalışmasında irdelenmiştir. Gerçekten de Russell, hayranlık uyandırıcı bir *durugörü*ye sahiptir ve sahip olduğu bu yetenek çalışmalarının çözümlemsel yetkinliğine yansır. *Felsefe Sorunları* isimli kitabının -oldukça mantıklı bir biçimde- en başına koyduğu bölümde yaptığı çözümleme, "Anglo-Sakson coğrafyada, hepsi de, değişik adlar altında, dilin analizine dayanan felsefî araştırmaları"[7] kapsayan çözümlemeci akıma önemli bir çalışma alanı açar. Öyle ki, Son Büyük Filozof olarak kabul edilen Ludwig Wittgenstein, Viyana Çevresi Filozoflarının felsefelerini belirleyen ve felsefe tarihinde önemli bir noktada duran *Tractatus Logico-Philosophicus*'unda, Russell'ın çalışmalarına çok şey borçlu olduğunu açıkça belirtecek[8] ve seçik bir şekilde çalışmasının çözümleme düzlemine onun izlerini yansıtacaktır. Russell'ın çalışması, bize de, bu noktada, bir *ön betimleme* olanağı tanımaktadır.

Düşünür, daha çözümlemesinin başında, algıların bize bizim dışımızda varolan gerçekliğin bilgisine tam olarak ulaşabildiğimizi düşünmemiz için yeterince olanak sunmadığını imler. Ve önünde duran masa örneğinden hareketle, sırasıyla değişik duyumlarımızı bize sağlayan algıları sorgulayarak

[7] Jean-Gérard Rossi, **Analitik Felsefe**, çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Paradigma Yayınevi, 2001, s. 1.

[8] Ludwig Wittgenstein, **Tractatus Logico-Philosophicus**, çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 11.

çözümlemesini ilerletir. Bunun sonucunda da şu vargıya ulaşır: "Algılarımız sınırlıdır." Örneğin görme duyusu ele alındığında, ışığın yansımasının sınırlarında gerçekleşen bir olgu olduğunun ilk elden farkına varılacaktır. Öyle ki, "herhangi iki kişi masayı aynı bakış açısından göremez ve bakış açılarındaki her değişme ışığın yansıma biçiminde de bir değişme yapar."[9] Ve tıpkı görme duyumuzda olduğu gibi tüm duyumlarımız için benzer şeyler söylenebilir.

Demek ki, algılarımızla bize ulaşan bilgi saltık değil, göreli ve değişken bir bilgidir. İşte "görünüş ve gerçek" ayırımı da buradan doğar. "Nesnelerin nasıl göründükleri ile ne oldukları arasındaki ayırım."[10]

Böylelikle dış dünya ve anlığın, yani bizim nesne olarak nitelendirdiğimiz *şeyler*in iç gerçeklikleri ile bizim onlara atfettiğimiz değerlerin kesin bir biçimde birbirinden ayrılması söz konusudur. Bu ayrımdan aynı zamanda şu ortaya çıkmaktadır ki; bu düzlemde sorulabilecek bir, *hangi yöndeki bilginin asıl gerçekliği oluşturduğu* sorusuna verilebilecek bir yanıt arayışı felsefe tarihinin bilgi ve varlık kuramlarının temelini oluşturur. Gerçekten de doğruluk veya hakikat arayışlarında varlık ve bilgi felsefelerinin bu temel sorunu düşünürleri uğraştırmış ve farklı vargılara ulaşmalarına yol açmıştır.[11] Bu ilerleme çizgisi temelde özdekçilik ve ussalcılık yönünde tasarımlanan *bircilikler* arasında belirim kazanmış ve bazı düşünce akımlarında da *aşkınsal ölçüt yoksunluğu* sonucuna ulaşılmıştır. Russell da, çözümlemesinde örtük olarak benzer bir vargıya ulaşır. Ve *Gerçekçilik* akımının benimsediği bu belirlenim, böylelikle *Yeni Gerçekçiliğin* de ırasal yapısının temellerini oluşturur. Şöyle ki; gerçekliğimiz algısal tasarımlarla gelen görünüşten oluşur. Demek ki, biz nesnelerin gerçek bilgisini bilemeyiz. Kapıları bize kapalı olan hakikatte, elimizde olan yalnızca bir görünüşten başka bir şey değildir. *Gerçeklik, görünüştür ya da görünüş, gerçekliktir.*

---

[9] Bertrand Russell, **Felsefe Sorunları**, çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000, s. 10.

[10] Russell, a.g.e., s. 11.

[11] Bu konuda yapılmış çok önemli bir çalışma için bkz., Harun Tepe, **Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk ya da Hakikat**, Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

Böylelikle açık ve seçik bir şekilde çıkarsanacağı gibi özdekçi görü alanından bakıldığında nesnelerin arasında keskin bir ayrım yoktur. Çünkü bu öğretide nesneler *hakiki* olarak kabul görürler. Onlardan şüphelenmek mantıksızlıktır. Özellikle Ünlü Alman Filozofu Karl Marx, dünyanın bunca sorunu varken nesnelerden şüphelenmeyi ve bunun üzerinde yürütülen tartışmaları sefillikle özdeşleştirmiştir. "Filozoflar, dünyayı yalnızca farklı biçimlerde *yorumlamakla* kalmışlardır; önemli olan onu değiştirmektir."[12] der ünlü düşünür. Ve bu dile getiriş Marxçılığın ve onunla özdeşleşen modern özdekçiliğin temel duruşunu özetleyen bir savsöz niteliğindedir.

Gerçekliği ussal bircilik içerisinde tasarımlayan felsefe akımlarında ise, işler birazcık daha karmaşıklaşır. Bunları anlamak için, iki noktayı daha aydınlatmamız gerekmektedir: gerçeklik kavramı ve anlığın yapısı…

Bu noktada, gerçeklik, gerçek ve doğruluk kavramları arasındaki ayrımı vurgulayarak işe başlanabilir. Gerçek kavramı, felsefi terminolojide, genellikle şu ifadeyle karşılanırken: "1- Düşünülen, tasarımlanan, imgelenen şeylere karşıt olarak var olan. 2- Bilinçten bağımsız olarak var olan."[13] Gerçeklik kavramı, "gerçek olanın niteliği"[14] olarak tanımlanır.

Ancak bu tanımlamalar basit bir inceleme düzleminde kullanıldıklarında geçerliliğini sürdürür. İşin içine doğruluk kavramı girdiği zaman görüngü düzlemi ve sınıflamalar değişir ve hakikat/doğruluk kavramı, insanın dışındaki ama ona kapalı olan ulaşılması düşünülen ya da düşünülemeyen saltık konumunda kullanılır. Bu noktadan sonra, gerçek kavramı ikinci bir görüngü düzeyine konutlanır. Kant'ın terimleriyle ifade edecek olursak, *phenomenon*lar düzlemine. Böylelikle, gerçeğin yerini usa *aşkın* olan *hakikat* kavramı alır. Bu noktada gerçeklik sözlük anlamındaki gibi, gerçek olanın niteliğini imler ve kullanıldığı alana göre yeniden anlam kazanır; hayvan gerçekliği, toplumsal gerçeklik…vs. gibi. Burada *insan*

[12] Karl Marx, **Toplumbilimsel Yazılar: Seçme Metinler**, der. T. B. Bottomore ve M. Rubel. İstanbul: Cem Yayınevi, 2005, s. 64.

[13] Bedia Akarsu, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1994, s. 84.

[14] Orhan Hançerlioğlu, **Felsefe Sözlüğü**, 12.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000, s. 135.

gerçekliği denildiğinde anlamamız gereken şey açıktır: İnsanın, tasarımlar dünyasındaki dizilenimsel bütünlük.

Gerçeklik ve hakikat ayrımını bu şekilde belirledikten sonra, gerçekliğin yapısını anlamak için bir diğer temel kavram olan *şey* kavramından bahsetmek gerekir.

Şey kavramı, dış dünyanın insan kavrayışının ötesindeki kendinde özünü dile getirir. Bu bağlamda varlığın, hakikat boyutunu, insansal gerçeklik evreninin *kapanımsal* alanı içerisinde gizli kalan, bilinemeyen kesimini oluşturur. Bu bağlamda, gerçekliğimiz ve dış dünya arasındaki ince sınırın taşıyıcısı niteliğindedir. Bu bağlamda bu kavram, bize bir çeşit kavrayış kolaylığı sağlar. Ve inceleme düzlemimizin koruyuculuğunu yapar. Böylelikle çevremizdeki nesnelerin şeysel niteliklerini de aklımızda bulundurarak görüngüler arası bir taşmanın ya da bilişsel bir sapmanın önüne geçmiş oluruz. Kavram, ayrıca bu bağlamda, kavrayış kolaylığı sağlayarak daha sağın bir düzlemde inceleme olanağını bize sunmaktadır.

Görünüş ve gerçeklik ayrımını serilmeyip, gerçeklik ve hakikat ayrımında anlıksal tasarımlarımız ve şeyler arasında belirli bir kavrayışa ulaştığımıza göre, artık, kademeli olarak anlığın incelenimine başlayabiliriz. Şey kavramının bize sunduğu inceleme alanı, insan anlığının temel işleyim birimleri olan imge, simge, imgelem gibi kavramları, yansıdıkları tözden ayırt edebilmemize olanak sağlar. Yapılan bilimsel çalışmalar göstermiştir ki; dış dünya -yani şeyler- bize, bir takım işitim kanallarıyla toparlanıp anlıklarımıza aktarılan verilerle ulaşır. *İşitim* olarak adlandırılan bu süreç, *algılar*ımız vasıtasıyla biçimlenerek anlıklarımızda dış dünyanın bir ilk suretini oluşturur. Bilindiği gibi, *algı* kavramı, "çevredeki uyaran örüntülerinin organizasyonu ve yorumlanması süreci"ni[15] dile getirir. Bundan açık ve seçik olarak şu çıkar ki; şeyleri işitme biçimlerimiz *arı* değildir. İşitimlerimiz içsel etkenlerden belirli bir ölçüde etkilenir. Bununla birlikte, bize ilk elden verileri sunan algısal işitimlerimiz, bu noktada yetersizlikleriyle yanıltıcı olmaktadır. Russell'ın da

[15] Rita L. Atkinson, Richard C. Etkinson ve Ernst Hilgard, **Psikolojiye Giriş**, I. Cilt, çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay ve Aysun Yavuz, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995, s. 185.

gösterdiği gibi, görünüşün yoksunluğunda hakikatin kapılarını bize kapatmaktadırlar. Ancak gerçekliğimizin kuruluşunda sınırlayıcı oldukları kadar aynı zamanda bu yönleriyle belirleyici konumdadırlar. Yani bizim dünya olarak tasarladığımız şey, "şey"lerin iç gerçekliklerimize doğrudan aktarımı değil, dönüşüme uğramış biçimidir. Wittgenstein bunu şöyle dilegetirir: "Dünya olguların toplamıdır, şeylerin değil."[16] *

Bununla birlikte, bozulmuş yapısı içerisinde insan algıları, dış dünya gerçekleriyle, yani hakikatle, tek bağlantı kapısıdır. Bu bağlantı kapısı, insan anlığına imgelere dönüşerek işlerlik kazanır. *İmge* terimi, terminolojide şu ifadelerle karşılanır: "Dış dünyadaki nesnelerin zihinsel resim, kopya ya da tasarımı; gerçek ya da gerçekdışı bir şey ya da olgunun zihindeki tasarımı; varolan şeylerin, zihinde oluşan sureti; resimsel niteliği olan tasarım; zihnin, duyusal bir niteliği, ya da varolan bir şeyin kopyasını duyusal uyaranların yokluğunda meydana getirmesi sürecinin ürünü olan zihinsel nesne."[17] -ya da, başka ifadelerle:- "Gerçekliğin, ya da fiziksel olarak (bir resim ya da fotoğrafta olduğu gibi), ya da imgelemsel (yazın ya da müzikte olduğu gibi) görsel temsili."[18]

Görüldüğü üzere imge, dış dünyanın algı sürecinden geçerek oluşturdukları anlıksal ize verilen addır. İmgeler bu yönleriyle bizim dünyamızı oluşturan olgusal gerçekliğin tanımlama evrenini oluştururlar. Ancak, yalnızca, tanımlama evrenini. Gerçekliğin asıl işleme birimi *simge*lerdir. Çünkü ileride *Lacan*'a değindiğimiz zaman daha iyi göreceğiz ki, insan varlaşma koşulları içerisinde imgesel dünyadan kopar. Toplumsallık imgeleri bir düşünseme birimi olmaktan çıkarır. Zaten, imgeler doğaları gereği düşünseme birimi olarak işlev yapamazlar. İmgeler dış dünyadan gelen gelip geçici verilerken, simgeler imgelerin zihinde hiç değişmeden kalan sabitleyiciler olarak işlev görürler. Dolayısıyla, insanın temel

[16] Wittgenstein, *a.g.e.*, s. 13.

[*] Bu konuda karşıt bir yaklaşım oluşturması bakımından karşılaştırınız, Jean-Paul Sartre, **İmgelem**, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları, 2006.

[17] Ahmet Cevizci, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, 6.b., İstanbul: Paradigma Yayınevi, 2005, s. 916.

[18] Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998, s. 184.

düşünseme birimi, sürekli akıp giden bir dünyada değişmeden kalan simgelerdir. İmgeler bu süreçte dünyayla olan temasımızı anlıklarımıza sürekli olarak kazıyarak simgelerin etkileşimine hizmet eder.

Ahmet Cevizci, simgenin şu işlevini vurgular: "Bir anlam, nitelik, soyutlama ya da nesneyi göstermek, ifade etmek için kullanılan sözcük, işaret ya da mimik olarak kullanılan sembol, kendisine ortak bir sözleşme, anlaşma, uzlaşma ya da gelenek aracılığıyla belli bir anlam aktarılan uzlaşımsal işareti, belirli bir nesne, süreç veya işlemi ima etmeye yarayan şeyi tanımlar."[19] Böylelikle, simgelerin sabitleyici etkisinin kaynağı da anlaşılmış olur: Gerçeklikten doğan uzlaşımsal çerçeve ya da uzlaşma isteği veya zorunluluğu... Ancak tüm bunların kaynağı bireysel anlıklara bakarak anlaşılamaz. Çünkü insan, özünde toplumsaldır. Bundan da şu sonurgu çıkar; anlıklar kendisine taşkın bir art alanla birlikte işler. Daha sonra bu noktaya dönülecek olunmakla birlikte, imgelerin nasıl bağımsız bir yapıya bürünüp simgeleştiklerini kavramamızı kolaylaştıracak bir kavramın terimsel içerimini vermemiz gerekmektedir: *İmgelem* kavramı.

Kavram, Ahmet Cevizci tarafından şöyle tanımlanmaktadır: "Hayalgücü, muhayyile; zihinde, imge ya da suretler oluşturma, algısal olmayan imge içeriklerini kurma yetisi, bu imge, suret ya da tasarımları, dış dünyadaki karşılıklarından bağımsız olarak, yeni bireşimler halinde, bir araya getirme gücü. Zihnin duyularda mevcut olmayan şeyleri düşünme gücü, gerçek görülmeyen şeyleri tasarımlama yeteneği; algıları imgeler, tasarımlar şeklinde canlandırma, değiştirme ve yeni yapılar içinde düzenleme yetisi."[20] Böylelikle, imgelemin, imgesel verilerin üzerinde anlık içerisinde dönüştürücü bir rol oynadığı açıkça görülecektir.

İnsanın bu şekilde oluşturduğu *simgeleştirme* yetisinin kökenlerini ise, bize, *Cassirer* ve *Lacan*'ın öğretileri verir. *Animal Symbolicum* (simgeleştiren hayvan) kavramı, düşünceleriyle simgesel etkileşimcilik akımını önemli ölçüde etkileyen, Yirminci Yüzyılın Büyük Filozofu Ernst Cassirer'in, felsefî

[19] Cevizci, a.g.e., s. 1479.

[20] Cevizci, a.g.e., ss. 916-917.

çözümlemesinde de bir açkı görevi gören kilit bir kavramdır. Bilindiği üzere, simgesel etkileşimcilik; "eylemi ve etkileşimi toplumsal aktörlerin nesnelere ve toplumsal eyleme verdikleri anlamın sonucu olarak açıklamaya çalışan kuramsal bir toplumbilim yaklaşımı"dır.[21] Araştırmalarını, "insanların bedenlerine, duygularına, içinde bulundukları durumlara, yaşamlarının içinde geçirdiği sosyal dünyalara nasıl anlam verdiklerini" çözümleyerek gerçekleştirir.[22] Kuram, özellikle şu noktayı vurgulaması açısından önemlidir: "İnsanları birleştiren bağlar, onların diğer insanlar hakkındaki düşünceleri ve kendilerine ilişkin inançları simgesel etkileşimden ortaya çıkan kişisel anlam yapılarıdır. Dolayısıyla insanların başka insanlar ve kendileri hakkındaki öznel inançları toplumsal yaşamın en anlamlı ve önemli olgularıdır."[23]

Etkileşimle gelen tüm insansal edimler, insan anlığına taşkın olan simgeler evreninde gerçekleşir. Böylelikle, insana taşkın olan bu evren insan gerçekliğinde toplumsalın konumunu imler. Öyle ki simgesel dünya eş-süremsel yaşam formlarını belirlediği gibi farklı biçimsel dönüşümlere uğrayarak art-süremsel yaşam formlarını da belirler. Bu belirlenimin Cassirer'deki karşılığı *ekin* (culture) kavramıdır. Bu yönüyle simgelerin istif işlevi onu gerçeklik üzerinde temel belirleyici etken olarak konutlar. Şu tanımlamadan çıkan bir sonurgu olarak: "İnsan artık fiziksel bir evrende değil simgesel bir evrende yaşamaktadır."[24]

Cassirer'in animal symbolicum tanımlaması, *Johannes von Euxküll*'ün, *yaşamın özerkliği* düşüncesinin içkin yapısından çıkmaktadır. *Euxküll*'e göre, yaşam formları arasında bir üstünlük ilişkisi kurulamaz. Yaşam kendi alanında özerktir. Buna şu yolla ulaşılır ki; her hayvanın bir *işlevsel çevresi* (funktionskreis) vardır ve bu çevre, *alıcı dizge* (merknetz) ve *etkileyici dizgeden* (Wirknetz) oluşan ikili bir yapıyla işleyimini sürdürür. Ancak Cassirer'e göre, insan için düşünüldüğünde işlevsel çevrenin üçüncü bir

[21] Mutlu, a.g.e., s. 302.

[22] Cevizci, a.g.e., ss. 1479-1480.

[23] Mutlu, a.g.e., ss. 302-303.

[24] Ernst Cassirer, **İnsan Üstüne Bir Deneme**, çev. Necla Arat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 41.

halkası daha vardır: *Simgeleştirme*. Böylelikle simgeleştirme yeteneğinin anlaşılması Aristoteles'in "logos" kavramından türeyen *animal rationale* kavramının köklü bir şekilde değiştirilmesini zorunlu kılar. Çünkü insan yetilerini salt düşünme yetisine indirgemek, bir *pars pro toto*'dan[*] öte bir şey değildir. İnsanı bütününe açıklayacak bir kavram veya tanımlama varsa bu *animal symbolicum* olmalıdır. Çünkü; "ancak onun ayırıcı özelliğini bu şekilde belirtebilir ve insana açılan yeni yolu, uygarlık yolunu anlayabiliriz."[25]

Böylelikle, Ernst Cassirer'in çözümlemesi, simgeleştirmenin gerçekliğin yapısı üzerindeki özeksel konumunu bizlere sunar. Simgeleştirmenin toplumsallaşmanın hangi basamağında edinildiği sorusunun yanıtını verecek kişi ise, Jacques Lacan'dır. Ayna evresi kavramıyla aydınlattığı bu olgu aynı zamanda dilin gerçekliğin yapısı üzerindeki işlevsel konumuna da belirim kazandırır. Gerçekten de dil, simgeleştirmenin en yetkin biçimi olarak karşımıza çıkar ve gerçeklik üzerinde dilin çok güçlü bir belirleyici etkisi vardır. Bu nedenle, ikinci alt bölüm Lacan'ın çözümleme düzleminden açınacak bir inceleme izleği üzerinde dil ve gerçeklik etkileşimine ayrılmıştır.

[*] Bir çok nitelikten birini kabul etme.

[25] Cassirer, a.g.e., s. 42.

I.2. Dil ve Gerçeklik

Cassirer, insan gerçekliğinin anlaşılmasına animal symbolicum tanımlamasıyla felsefî antropolojik açıdan katkı yaparken, Jacques Lacan'ın *Ayna Evresi* kavramı da, insanın yaşam döngüsünde imgesel anlık alandan, simgesel yaşama evrenine geçişini ruhbilimsel açıdan bize gösterir. Bu kavram aynı zamanda simgeleştirmenin insanın yaşamsal döngüsünde denk düştüğü konumu verirken, dilin oluşturduğumuz gerçeklik tasarımı içerisindeki konumunu belirlememize de olanak tanır.

Lacan, benlik oluşumunun ilk olarak "bebeğin kendi bedeninin bir imgesiyle özdeşleşmesi aracılığıyla"[26] ortaya çıktığını belirtir. "Altı ile on beş aylar arasında bebek fiziksel olarak eşgüdümsüzdür; kendisini bağlantısız, bölük pörçük hareketler yığını olarak algılar. Hareket eden yumruğun kol ve bedenle, bağlantılı olduğu duyusundan yoksundur. Çocuk kendi imgesini (örneği bir aynada –ama bu annenin yüzü de olabilir veya bir bütün olarak algılanan herhangi bir "diğeri" de olabilir) gördüğünde, bu bireyle özdeşleşir ve bu imgede kendi bedeninde deneyimleyebileceği tatmin edici bir birlik kurar."[27] Böylelikle, bebek anlığı, ayna aşamasından önce imgesel oluşumlarla işleyimini sürdürür. Ayna aşamasından sonra, bir ben tasarımı oluşarak imgeler yerini simgesel oluşumlara bırakır. Bu simgesel oluşumlar -ki, en etkilisi dildir- bireye öncel olduğundan, simgesel dünya bireyi çevreler ve kendi içinde bir kapanıma dönüştürür.[28] Dilin bu öncel yapısı Lacan tarafından *babanın kuralı* olarak adlandırılır.[29]

Dilin öncel yapısı ve öznel dil oluşumu arasındaki *eytişim* (dialectic), aynı zamanda, psiko-sosyal etkilerini de belirler. "Lacan'a göre, bizim gerçeklik olarak gördüğümüz ve nitelendirdiğimiz şey dil tarafından inşa edilip yansıtılır ve dilsel değişimlerle birlikte değişikliğe uğrar. Gerçekliğe dil

[26] Mutlu, a.g.e., ss. 184-185.

[27] Mutlu, a.g.e., ss. 184-185.

[28] Barış Çoban, "Lacan", **Kadife Karanlık**, ed. Nurdoğan Rigel, İstanbul: Su Yayınları, 2005, ss. 282-283.

[29] Philip Smith, **Kültürel Kuram**, çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, İstanbul: Babil Yayınları, 2005, s. 280.

tarafından yapı kazandırılır. Kullandığımız dil tarafından bize verilenlerin gerisindeki nihaî bir gerçekliği betimleyecek bir üstdil bulunmamaktadır. O, şu hâlde sembolik olanla (burada, dil) onun sembolikleştirdiği şey arasındaki geleneksel düzeni tersine çevirir: İkincisi birincisini değil, fakat birincisi ikincisini yaratmaktadır."[30]

Böylelikle dil gerçeklik üzerinde köklü etkilere sahip olur. Aslında bir açıdan bakıldığında dil ve gerçeklik arasında *karşılıklı belirlenimci* bir yapı görülmektedir. Dil dünyanın anlığımızdaki ve simgesel etkileşim alanımızdaki temel taşıyıcısıdır. Ancak gerçekliğimiz de dili belirleyici bir etkiye sahiptir. Bu noktada Calvin Wells'in vurgusuna dikkat etmek gerekir. Dil algılama düzenimizi ve düşünce dünyamızı alışılmış belirli yönlere koşullandırır, ama aynı zamanda bizim kültürel yapılarımız da dilsel yapılanmamızı belirler.[31] Bu noktada şöyle bir olgu dilin gerçeklik üzerindeki işlevsel konumunu kavramamıza yardımcı olabilir: Dünyanın dilsel alanda yeniden kurulumu.

Ünlü Alman Filozofu Immanuel Kant'ın ölmeden önce bizlere miras bıraktığı şu sözleri olguyu kavramamıza biraz daha yardımcı olacaktır: "Dünyayı bilmek isteyen, onu önce kurmak zorundadır, hem de kendi içinde."[32] Bu noktayı açımlamadan önce birkaç noktaya daha değinmekte fayda var gibi görünmektedir.

Lacan'ın kuramıyla, simgesel etkileşimcilik, simgelerin bir özelliği bilinmediğinde, aralarında çatışma varmış izlenimine yol açabilir. Çatışmaya izlenimine yol açacak olansa simgelerin içsel ve dışsal ayırımı arasındaki karmaşadır. Anlaşılması gereken nokta şudur; simgesel oluşumların özdeksel varlığıyla, anlıksal değeri arasındaki belirlenim yönüdür. Lacan'ın vurguladığı gibi, özdeksel belirlenim anlıksal yapı tarafından oluşturulur. Böylelikle, doğada var olan bu yapay özdeksel oluşumlar, aslında anlık izlerinden başka bir şey değildir. İnsan gerçekliğini oluşturan temel oluşum da

[30] Cevizci, a.g.e.,s. 1060.

[31] Calvin Wells, **Sosyal Antropoloji Açısından: İnsan ve Dünyası**, 2.b., çev. Bozkurt Güvenç, İstanbul: Remzi Kitabevi, ss. 157-177.

[32] Immanuel Kant, **Fragmanlar**, çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları, 2000.

işte budur: Anlıkların özdeksel dönüştürümü yoluyla sürekli aktarımı. Yukarıda belirttiğimiz üzere, istif etme durumu. Böylelikle, insan gerçekliğinin teklerden oluşan bir öznel oluşum olmadığının farkına varılmalıdır. Vercors'un deyişiyle; "Tek başına insan bir 'uydurma'dır."[33] Başka bir deyişle, insan gerçekliği insanlığın gerçekliğinden kopup tek tek bireylerde doğan ve yine bireysel gerçeklikten kopup insanlığın tininde yiten bir yeniden oluşumdur. Kant'la düzdeğiştirmecesel bir ilişki kurup, dünyanın içsel yeniden kurulumu da diyebileceğimiz bu olgu bizi simgeleştirmenin doğasından alıp başka bir kavrama çıkaracaktır. Bu kavram Carl Gustav Jung'un geliştirdiği *arketip* kavramıdır. Kavram, "Yunanca 'başlangıçtaki, İlk' anlamına gelen *arki* ve "biçim" anlamına gelen *tipos* sözcüklerinin birleşiminden oluşur."[34] Böylelikle, Platon'daki *idea* kavramıyla dilegelen içerime yakın bir anlamda, ilk örnek anlamında, kullanılır.

Arketip kavramı, insanlığın kolektif birikimini vurgulayarak, bireylerin insanlık tiniyle birleşim alanı ya da buluşma noktasına denk düşen bir alanı imler. Böylelikle Freud'un bilinçdışı kavramını Jung, arketip kavramından yararlanarak kolektif bilinçdışına çevirir. Ve yine arketipler, aynı zamanda "kolektif bilinçdışından doğan ve efsanelerde, masallarda, sağlıklı ya da nevrotik türden öznenin bütün imgesel ürünlerinde ortaya çıkan yapı"lar olarak bir döngüselliğin dönüştürücü özeğini oluşturur.[35] Jung'un şu belirlenimini anlamak çözümlememiz için oldukça önemlidir, "ruhun bilinçdışı yönü bilinçten farklı, ancak bilinci tamamlayıcıdır."[36] Ancak bu yolla, insan ve insanlık arasındaki art-süremsel etkileşim gerçekleşir ve sürekli varlığını sürdürerek açınır.

Kant'tan Jung'a uzanan bu çizgi, bize insan ve insanlar arasındaki varoluş eytişimi hakkında bilgi verirken, çalışmalarında görüngübilimi toplumbilime uygulamayı amaçlayan Ünlü Alman Düşünürü Alfred Schütz,

---

[33] Jean Bruller Vercors, **İnsan ve İnsanlar**, çev. Sebahattin Eyüboğlu, Azra Erhat ve Vedat Günyol. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998, s. 43.

[34] Ömer Tecimer, **Sinema: Modern Mitoloji**, İstanbul: Plan B Yayıncılık, 2005, s. 82.

[35] Cevizci, a.g.e., s. 151.

[36] Frieda Fordham, **Jung Psikolojisi**, çev. Aslan Yalçıner, İstanbul: Say Yayınları, 1996, s. 16.

bireylerin toplumsal bağlarının olanaklılığıyla ilgili düşüncelerimizi netleştirebilmemiz için birkaç temel kavram sunar. Yukarıdaki incelemeler kolektif bir yaşamsal döngünün varlığı hakkında bir kavrayışa ulaşmamıza olanak tanırken, yaşamın kolektifliğinin nasıl olanaklı olduğu hakkında bir ipucu vermemektedir.

İnsan varoluşunun kolektiflik yönünü, *anlıksal özdeşlik* gibi işlevsel bir kavram geliştirilerek kavranılır kılınabileceği aşikârdır. Schütz'un *sağduyu bilgisi*, *perspektiflerin karşılıklılığı* ve *öznelerarasılık* kavramları bize böylesi bir işlevsel kavramı kurmak için çeşitli olanaklar sunar.

Anlıksal özdeşliğin özeğinde iki unsurun varlığından söz edebiliriz, ortak varlaşma alanı ve ortak varlaşma koşullarıyla gelen özdeş yetiler. Ortak varlaşma alanı denildiğinde anlaşılması gereken şey, biyolojik bir özdeşliğin simgesel yetiler ve art-alanla birleşerek büründüğü görüngüdür. Böylelikle, insanlaşma iki aşamalı bir çizgiden geçer; toplum içinde varlaşma olarak insanlaşma -ki bunun toplumbilim, ruhbilim ve toplumsal ruhbilimdeki karşılığı *toplumsallaşma* kavramıdır- ve nesilden nesile aktarılarak ilerleyen törel bir ussal yapılanmanın bütünü oluşturan tekler tarafından sürekli yeniden içselleştirilmesi olarak insanlaşma.[37] Böylelikle, tarihsel ve toplumsal yaşam evreninde, insanlaşma düzleminde, tekler eşit değil ama özdeş yetilerle donatlanırlar.

Böylesi Hegelci çözümlemeye yaslanan bir anlayış, bize, tıpkı Descartes'ın ansal yetilerin evrende tüm insanlara eşit dağılımı ilkesi gibi, anlıkların da özdeş oluşumlar oldukları savını gütmemiz için yeterince neden verir. Bu türden bir özdeşlik düşüncesine götürebilecek kavramlardan ilki, "sağduyu bilgisi" kavramıdır. Sağduyu kavramı, burada, Schütz tarafından, Descatesçı bir anlayışla, "sağlam yargıda bulunma ve doğruyu yanlıştan ayırt etme gücü"[38] anlamıyla tam olarak örtüşmemekle birlikte, Spinoza'nın *conatus* kavramıyla" örtüşük bir düzlemde belirlenmektedir. Şöyle ki, "her şey

[37] İnsanlaşmanın iki farklı düzlemi konusunda, bkz., Server Tanilli, **Yaratıcı Aklın Sentezi**, İstanbul: Adam Yayınları, 2001 ve Vercors, a.g.e.

[38] René Descartes, **Söylem, Kurallar, Meditasyonlar**, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 1996, s. 13.

kendi olduğu ölçüde, kendi varlığında sürmeye çabalar."[39] Böylelikle Schütz'da "sağduyu bilgisi", yaşam sınavında geçmek için gerekli bir ön gereklilik olarak belirim kazanır.[40] Bu türden, bir öz varlığı sürdürmeyi ilke edinen bir özne kuramı, yaşamsal devamlılığın gerçekleşmesi için bir çeşit ortak tanımlama evrenini zorunlu kılar. Dış dünyaya karşı geliştirilen bu görü alanına Schütz, "perspektiflerin karşılıklılığı" adını vermektedir. Böylelikle, "öznelerarası" bir yaşamsal yapı kurulması olanaklı hale gelir. "Eğer başkalarının söylediği ya da yaptığı her şeyi amansız bir şekilde sorgulasaydık ya da başkalarının anlayamadıklarını varsayarak hayatımızı sürdürseydik asla bir şeyi başaramazdık."[41]

Bu noktada, Harvey Sacks'ın *üyelik sınıflama aracı* (membership categorizition device) kavramına deyinmek yararlı olabilir. Sacks, Schütz'un sağduyu bilgisi kavramını, üyelik sınıflama aracı kavramını kullanarak genişletmiştir. Buna göre, yaşamsal süreçte belirli *etiketler* kendileriyle birlikte taşıdıkları anlamı oluşturan bir bütünlük içerirler. Böylelikle, sağduyu bilgisi karmaşık ve aktarımsal açıdan zor bir unsur olmaktan çıkıp, basitleşmiş bir işleyimsel yapıya bürünebilir. Böylelikle, bir olgusal gerçekliğin izlerini taşıyan aracılar vasıtasıyla etkileşime geçebilir ve ulaşmamız gereken gerçekliği aracıların gönderme yaptığı art-alan olarak çıkarsayabiliriz. Yaşamsal etkileşimin kolaylığı ve hızı önemli ölçüde bu *ÜSA*'lara bağlıdır.[42]

Öznelerarası bağ, tek tek bireylerin anlık etkileşimleriyle ilintilidir. Charles Sanders Peirce'ün şu belirlemesi bu konuda oldukça önemlidir: "Duyuma en yakın evrensel kavram *genelde*, *şimdiki zamana* ilişkin olanıdır. Bu bir kavramdır, çünkü evrenseldir. *Dikkat* edimi bir çağrışım uyandırmadığından dolayı, aklın ayırt edici gücünden kaynaklandığı için, bu güç bir aklı bir nesneye yönlendiren güç anlamındadır, o nesnenin herhangi bir öncülünü düşünme gücü ile zıtlık içerisindedir- böylece *genelde neyin şimdiki zamana ait olduğunun* kavramı, dikkatte yer edinen genel bir idrakten

[39] Baruch Spinoza, **Törebilim**, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 2000, s. 85.

[40] Smith, a.g.e., s. 96.

[41] Smith, a.g.e., s. 97.

[42] Kavram için, bkz., Smith, a.g.e., s. 100.

başka bir şey değildir, çağrışım yapmaz ve bundan dolayı da doğru bir birlik sağlamaz. Genelde şimdiki zamanın kavramı, BUNUN genel kavramı, felsefi dile "madde" sözcüğü olarak çevrilir."[43] Bilincin insan anlığı ve dış dünya arasında bir köprü işlevi gördüğü düşünülürse, Peirce'ün bu türden bir bircilik anlayışı çok görülse bile, şimdiki zamana yönelik olan dikkat insan anlığının temel yönelimidir denilebilir. Böylelikle, dünya ile girilen sürekli deneyim bize, içimizde kurduğumuz evreni belirlememiz için gerekli bikrimi sunar. Böylelikle, öznellik, iç-dünyanın bu özerk alanında oluşur diyebiliriz. Sağduyu gereksinimleri içerisinde toplumsal anlıkla örtüşme alanı içerisinde öznel olan yerini nesnele bırakır. Böylelikle, yeryüzüne gelmiş milyarlarca insan ölçüsünde beliren milyarlarca dünya tasarımı, öznelerarası düzlemde yaşamsal kaygılarla geliştirilen ve adına *nesnellik* denilen bir alanda, değişmeyen bir tasarına ulaşır.

Böylelikle insanlaşma sürecinde toplumsal ırasıyla etkin bir rol oynayan dil, toplumsal etkileşimsel yapı içerisinde de özeksel bir görünüm serimler. Tüm bunların gerçekleşmesi ise dilin bazı işlevleriyle mümkündür. Kuramsal dilbilim alanında çalışmalarını yürüten Dr. Veysel Kılıç dilin beş temel işlevinden bahseder. Bunlar toplumsal etkileşimin sağlanması yönündeki *toplumsal işlev*in yanı sıra, olguların betimlenmesini olanaklı kılan *betimsel işlev*, duyguların, düşüncelerin, önyargıların…vs. aktarımını olanaklı kılan *anlatım işlevi*, tasarımlanan iletinin alıcının üzerinde uyandırdığı etkiyle belirim kazanan *çağrı işlevi* ve dilin yaratıcı ve sanatsal kullanımını içerimleyen *yazınsal işlev*dir.[44] Tüm bunlar dilin kendine özgü iletişimsel yapısı içerisinde insanlararası etkileşimi nasıl kurduğuna değgin ipuçlarını bize sunarken, Hans-Georg Gadamer sunduğu üç ayrımla dilin toplumsal etkileşimsel yapı içerisindeki gizil örüntülerini bize sunar. Bunlardan ilki dilin *kendini-unutuyor olmaklığı*dır. Burada yapılan ayrım, gündelik dilsel etkileşimsel yapı içerisinde dilin kendi soyut yapısının bir alışkanlığa dönüştüğü ve kullanılan dil üzerindeki farkındalığın bir insansal etkileşimsel

[43] Charles Sanders Peirce, **Mantık Üzerine Yazılar**, çev. Halit Yıldız, Ankara: Öteki Yayınevi, 2004, s. 73.

[44] Veysel Kılıç, **Dilin İşlevleri ve İletişim**, İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2002, ss. 31-48.

yapı içerisinde ortadan kalktığıdır. İkinci olarak Gadamer, dilin insanlara *ben-siz bir şey gibi görünmesi*nden bahseder. Dil ancak ve ancak etkileşimsel bir yapı içerisinde kılgın olarak varlaşabilir. Böylelikle dilin kılgın varlığı muhatabın varlığıyla olanaklı hale gelir. Bunun sonucunda da dil, kendisini saran bir *pneuma*'nın içerisinde ben ve siz kavramlarından sıyrılır ve ortak bir tinsel yapıya bürünür. Özetle, dil içerisine girdiği etkileşimsel yapıda ben ve siz kavramlarını ortadan kaldırarak *bizleşir*. İşte bu olguyu Gadamer, dilin ben-siz bir şey gibi görünmesi olarak ifade eder. Dilin üçüncü temel özelliğini ise Gadamer, *dilin evrenselliği* olarak belirler. Yukarıda serilmediğimiz çözümlemeye yakın bir düzlemde dilin temel simgeleştirme biçimi olduğunu belirten Gadamer, insansal etkileşimde anlamın başat konumundan yola çıkarak, dilin üstlendiği temel anlam taşıyıcılığının onu gerçekliğin evrensel biçimi niteliğine büründürdüğünden bahseder.[45]

Gerçekten de özellikle sözel etkileşimsel alanda kullanılan dil, diğer dilsel türler[*] ve tüm diğer simgesel formlara göre insansal etkileşimde ve özellikle de gerçekliğin kurulumunda çok büyük bir işlevsel yöne sahiptir. Böylelikle insanın temel simgeleştirme yetilerinin taşıdığı belirleyici konum, bizlerin onu simgeleştiren bir hayvan olarak tanımlamaya götürmesi ve simgeleştirmenin de en yetkin biçiminin dil oluşundan şu sonuç çıkar ki, dil aslında, dünyanın kendi içimizdeki taşıyıcısıdır. Bizler aslında dünyayı kendi içimizde yeniden kurarak yaşamlarımızı sürdürürüz. Ve bu yeniden kurulum büyük ölçüde dille olanaklılaşır. Böylelikle bizim için gerçek olan dünya kendi içimizde yeniden kurduğumuz dünyadan başka bir şey değildir. Böylelikle bizim gerçekliğimiz dünyanın dilsel alanda yeniden kurulumu üzerine konutlanan bir yapı olarak karşımıza çıkar. Bundan şu çıkar ki, dil gerçekliğimiz üzerinde belirleyici bir konumda yer alır. Başka bir deyişle, dilin olanaklılığı gerçekliğimizin boyutlarını belirler. Böylelikle gerçekliğin temel

[45] Hans-Georg Gadamer, "İnsan ve Dil", **İnsan Bilimlerine Prolegomena**, der. Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002, ss. 65-73.

[*] Gündelik yaşamımızda kullandığımız dil veya söz'ün yanı sıra, iki çeşit insansal dil biçiminden daha söz edilebilir. Bunlardan birincisi *dil nitelikli (paralanguage*) diye adlandırılan ve dilsel iletiye eşlik eden dil ötesi sesler ve insanlararası etkileşimde ileti amaçlı kullanılan beden hareketlerinin kullanıldığı dizge olan *knesics*tir. Ayrım için bkz; William A. Haviland, **Kültürel Antropoloji**, çev. Hüsamettin İnaç ve Seda Çiftçi, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002, ss. 129-160.

kapanımı fiziksel bir nitelikten çok dilsel bir nitelik gösterir. Böylelikle gerçeklik dilsel biçimler içerisinde yoğrularak asıl şeklini alır. Ancak bu etkileşimin tek yönlü olduğunu söylemek de yanlış bir çözümlemeye götürür bizleri. Gerçeklik de dil üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Böylelikle karşılıklı etkileşimsel bir yapı içerisinde dil ve gerçeklik arasındaki eytişim belirim kazanır.

Peki, bu etkileşim içerisinde nesnel bir gerçeklik yapısı insanlar arasında nasıl kuruluyor? Bu sorunun yanıtı bizi gerçekliğin yapısı üzerine yürüttüğümüz çözümlememiz içerisinde, farklı noktaları aydınlatmamız için bizlere çeşitli olanaklar tanır. Bunun anahtarı ise, toplumsal gerçekliğin yapısındaki gizil örüntülerde içkinmiş gibi görünmektedir.

I.3. Toplumsal Gerçekliğin Yapısı

Dil, toplumsal yaşamda simgesel düzenin en etkili oluşumu olarak, gerçekliğin, en sağın ve kullanışlı aktarım aracı olarak belirim kazanmaktadır. Böylelikle, dış dünya ve insanlararası sözleşimsel yapı dille yeniden kurulduğunu dünyanın dilsel alanda yeniden kurulumunu anlatırken açıklamıştık. Bu noktada söz edilmesi gereken şey, kurulu edimsözel yapıda, yalnızca özdeksel gerçekliğin değil, doğada olmayan ama insanlararası düzlemde varlığını sürdüren bir gerçeklik yapısının da içkin olduğudur. Bu da ancak John R. Searle'ün belirlediği gibi anlığın toplumsal ırasını keşfetmeyle olanaklıdır.[46] Anlığın varolan toplumsal ırasını keşfetmek ise, ancak ve ancak toplumsal olgular arasında keskin bir ayrımın yapılmasıyla olanaklıdır.

Bu noktada gerçekleştirilmesi gereken ilk ayrım *kaba olgular* ve *kurumsal olgular* arasında yapılmalıdır. Dil sonrası bir yapılanmaya sahip olan kurumsal olguların tersine kaba olgular, dil öncesinde de varlığını sürdüren olgulardır. Böylelikle denizlerin geceleri sıcak olması gibi dilsel yapılanmalardan bağımsız olan olgular, Abdullah Gül'ün Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı olması gibi varlığı kurumsal oluşumlarla belirlenen olgulardan ayrılır. Bu noktada şu belirlenim yapılmalıdır ki, kaba olguların kurumsal olgulara göre mantıksal önceliğinin bulunmasına karşın, kurumsal olguların toplumsal yaşamda belirleyiciliği daha fazladır. Başka bir ifadeyle, "kaba olgular olmaksızın hiçbir kurumsal olgu yok gibidir,"[47] ancak Anayasa Mahkemesinin bir siyasal aktör hakkında verdiği kararlardan, Fenerbahçe'nin Şampiyonlar Ligi maçında İnter'i bir-sıfır yenmesine kadar olan tüm olgular kurumsal olguları oluşturur ki, bunlar toplumsal gerçekliğin oldukça önemli bir bölümünü içerimler.

Böylelikle, açık bir şekilde çıkarsanacağı üzere, kurumsal olguların basit bir biçimde dış dünyadan kaynağını alan bir yapılanma içinde olmadıkları gözlemlenebilir. Peki, nasıl oluyor da, bu olgular dış dünyayla

[46] John R. Searle, **Zihnin Yeniden Keşfi**, çev. Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004, ss. 278-300.

[47] John R. Searle, **Toplumsal Gerçekliğin İnşâsı**, çev. Muhittin Macit ve Ferruh Özpilavcı, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005, s. 55.

doğrudan bir nedensellik bağlantısı kurmadan varlaşabiliyorlar? Bu sorunun yanıtını Searle şu üç kavramdan yararlanarak açımlar: *kolektif niyetlilik*, *işlev yükleme* ve *kurucu kurallar*.

Kolektif niyetlilik, ortak uzlaşım alanının bir belirimidir. Ve Searle'e göre, "bütün toplumsal faaliyetlerin temelidir."[48] Yine Searle göre bir toplumsal olguyu, "kolektif niyetliliğe sahip iki veya daha fazla fail gerektiren her türlü olgu" olarak tanımlar.[49] Böylelikle, toplumsal gerçeklik ve bunun bir bölümünü oluşturan ve kurumsal gerçeklikler olarak adlandırılan, *salt insanlararası gerçeklik yapıları* da *niyetlilik* bağlamında temellenmiş olur.

İkinci olarak, bir gerçekliğin toplumsal olarak kanıksanması işlev yüklemeyle olanaklı bir durumdur. Böylelikle, bir nesne veya olgu gözlemciye ya da işlevi yüklenen faillere bağlı olarak varlaşır. Searle bu konuda şu örneği verir: "Organizmanın genel ekolojisi içinde kanın pompalanmasının hayatın ve hayatta kalmayı sürdürmenin amaçlarına hizmet ettiğini kastederek, kalbin *işlevinin* kanı pompalamak olduğunu söyleyebilmemizin tek sebebi, hayatın ve hayatta kalmayı sürdürmenin değerli olduğunu hiç tartışmasız doğru kabul etmemizdir."[50] Bununla birlikte, işlevler gözlemciye bağımlıyken nedensellik gözlemciden bağımsızdır. "İşlev, nedenselliğe normatiflik ya da teleoloji katar."[51] Böylelikle işlevler ve nedensellik arasındaki eytişim, işlevlerce oluşturulmuş düzgüsellikte belirim kazanır.

Kaba olgular ve kurumsal olguların arasındaki ayrımı görmek ise bize, kurucu kuralların işlevi hakkında fikir verebilir. Kurucu kurallar, düzgüsel gereklilikten ileri gelmektedir. Yasalar, satranç ve futbol oyunları gibi kurumsal gerçeklik görüngüleri bu türden bir düzenlemeye örnek verilebilir. Bir kurumsal olgu olarak satranç oyunu incelemek, bu noktada bize buraya kadar anlattığımız şeyleri kılgın açıdan görme olanağını tanır.

---

[48] John R. Searle, **Zihin, Dil ve Toplum**, çev. Alaattin Tural, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006, s. 137.

[49] Searle, **Zihin, Dil ve Toplum**, s. 137.

[49] Searle, **Zihin, Dil ve Toplum**, s. 137.

[50] Searle, **Zihin, Dil ve Toplum**, s. 139.

[51] Searle, **Zihin, Dil ve Toplum**,, s. 139.

İlkin belirlenmesi gereken şey, satranç oyununun karşılıklı bir uzlaşım ve niyetlilik çerçevesinde oynanan bir oyun oluşudur. Şöyle söyleyebiliriz ki, karşılıklı olarak bu oyunu oynayan taraflardan biri farklı bir niyetlilik gütseydi bu oyun için kurulan kurgul tasarım olanaksızlaşırdı. Gerçekten de, böylesine bir kolektif niyetlilik unsuru tüm kurumsal olgular için olmazsa olmaz bir *ilkşarttır*. Böylelikle, kurumsal olgu hakkında karşılıklı olarak bir referans çerçevesi üzerinde uzlaşmış olan birden çok bireyler bütünü, bir kurumsal olguyu kılgılamak için gerçekten de hazır demektir. Bundan sonra yapılacak şey ise, her bir satranç öğesine bir işlev yüklenmek ve bu yüklenen işlevlerin nedensellik bağlamlarını oluşturarak düzgüsel bir yapıyı kurmak olacaktır. Ancak bu yolladır ki, kalenin düz, filin çapraz gitmesi gibi, satranç kuralları denilen kuralların varlaşması olanaklı olabilir ve bu kurallar sonucunda kurumsal olgunun üzerinde işlediği bir düzgüsel yapının işleyimini sağlanabilir.[*]

Bu noktada sorulabilecek son bir soru, dilin toplumsal gerçekliğin kurulumunda ne türden bir rol üstlendiği olacaktır. Yukarıda çizilen toplumsal gerçeklik kuramı içerisinde düşünüldüğünde dile, gerçekliğin bir taşıyıcılığı işlevinden farklı bir şekilde iletişimsel bir işlev yüklenecektir. Ve izleyen bölüm içerisinde dil bu tasarım içerisinde düşünülmelidir.

[*] Bu noktada, bir anti parantez açarak, toplumsal gerçeklikte doğruluk ölçütü sorunsalını imlemesi bakımından yaftalama kuramına değinmekte yarar vardır. Yaftalama kuramı, sapkınlık davranışının düzgüsel yapısından yola çıkarak, yaftalama sürecinde hakim kurumların yasa koyucu olarak etkinlik öğesine dikkat çeker. Böylelikle, kuramı bizim çizdiğimiz yapısal bütünlüğe uyarlayacak olursak, yaftalama kuramı bu yönüyle, kurumsal gerçekliklerin -ve hatta toplumsal gerçekliğin- kurulumunda güç dengeleri unsurunun belirleyici rolünü dikkate alarak, toplumsal gerçeklikte bir çeşit doğruluk ölçütü sorununu imler. Bu konuda bkz., Smith, a.g.e., ss. 94-95.

I.4. Dil ve Toplumsal Gerçeklik

Searle'ün toplum felsefesi kuramı aslında içine dil ve anlık felsefesini de alan bir dizgesel bütünlük gösterir. Bu bağlamda toplumsal gerçekliğin kurulumunda dilsel öğeler başat rol üstlenir. Şöyle ki; kurumsal bir gerçeklik sözcelemeler olmaksızın kurulamaz. Böylelikle, kendisi de bir kurum olan dil, diğer simgesel oluşumlarla birlikte, toplumsal gerçekliğin kurulumunda temel kurucu unsur konumundadır.

Böylelikle Searle'ün kuramı Hocası John L. Austin'den aldığı söz-eylem bağlantısını araştıran söz edimleri kuramını yorumlayış tarzıyla, kendi düşünce dizgesinin önemli bir halkasını oluşturur. Ve bunu iki kuramsal yaklaşımı bağdaştırmak suretiyle yapar: "Birincisi, geleneksel dil felsefesi ile mantığın, yalnız tümcelerin anlam çözümüne yönelen yaklaşımı, ikincisi de çağdaş dil felsefesinde, dilsel konularda sözün kullanımını çözümlemeye yönelik yaklaşımlar."[53]

Bilindiği gibi toplumsal etkileşim salt iletişimle mümkün olan bir olgudur. İletişimin en yetkin aktarım biçiminin dil olması da söz ve eylem bağlamlarının arasındaki etkileşimsel yapıyı olanaklı kılan temel şeydir. Başka bir ifadeyle, edimsözel sözedimi ile etkisözel sözedimi arasındaki bağlantıyı yalnız anlam transferini olanaklı kılan iletişim formu sağlayabilir.

Böylelikle kurumsal gerçekliğin oluşumu, yalnızca onun insanlararası düzlemde aktarımını sağlayan iletişim formlarıyla mümkün olabilir. Burada en yetkin aktarımsal form da dil olduğuna göre, şu vargıya rahatlıkla ulaşılabilir: Büyük ölçüde kurumsal olguların toplamıyla oluşan toplumsal gerçeklik, dilsel sözcelemeler yoluyla kurulur. Dolayısıyla dil, bir iletişim biçimi olarak toplumsal gerçekliğin kurulumunda özeksel bir konuma sahiptir. Böylelikle, çeşitli dilsel formlarda gerçekleştirilen sözcelemelerin toplumsal gerçekliğin kurulumunda üstlendiği rol açık bir şekilde kestirilebilir.

Toplumsal gerçekliğin kurulumunu anlamanın başka bir yolu da, dilin genel işlevsel özelliklerinin belirlenmesidir. Böylelikle belirlenen bu işlevsel

[53] Akşit Göktürk, **Okuma Uğraşı**, 2.b., İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1980, s. 42.

özellikler bizim kuramsal algılamamızı zenginleştirme olanağını bize sunacak ve kurduğumuz eklektik yapı içerisine bunların elde ettiğimiz verilerin konutlanımını oluşturmamıza yardımcı olacaktır. Dil önceki bölümlerde andığımız üzere, betimleme, anlatım, çağrı, toplumsal ve yazınsal işlevlere sahiptir. Bu gibi çeşitli iletişimsel işlevler dilin toplumsal etkileşimde varlaşmasını olanaklı kılar. Ve toplumsal gerçekliğin kurulumunda üstlendiği temel özeksel işlevinin iletişimsel boyutu ancak bu işlevlerin kavranmasıyla olanaklı olabilir. Bu şu işe yarar ki; Searle'ün çözümlemesinde bir eksiklik olarak karşımıza çıkan, dili salt bireylerarası etkileşimsel yapı içerisinde çözümlemeye dayalı bir yapıdan çıkarıp, yine onun çizdiği söz edimleri kuramı ve toplumsal gerçekliğin kurulumuna değgin genel kuram içerisinde dilin genel etkileşim yapısını toplumsal kurumlar ve genel iletişimsel etkileşim yapısı içerisine yerleştirmeyi olanaklı kılar. Toplumsal iletişimin genel biçimleri ve bunun içerisinde gerçekleşen etkileşimsel yapı bir sonraki genel bölüm içerisinde incelenecektir. Bu noktada -bölümde yapılan çözümlemeye değgin- unutulmaması gereken şey, dilin toplumsal gerçekliğin kurulumunda üstlendiği işlevsel konuma yapılan vurgudur ki bu da: Aslında kendisi de bir kurum olan dilin, toplumsal gerçekliğin kurulumunda temel belirleyici etken olduğudur…

II. TOPLUMSAL GERÇEKLİĞİN KURULUMUNDA KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARININ İŞLEVSEL KONUMU, SÖYLEM VE BİR KİTLE İLETİŞİM ARACI OLARAK GAZETELERİN SÖYLEMSEL ETKİLERİ

II.1. Kitle İletişim Araçlarının Yapısı ve Toplumsal Gerçekliğin Kurulumundaki İşlevi

Toplumsal gerçekliğin yapısını yukarıda ayrıntılı olarak ele aldığımıza göre, artık, genişleyen kurgul çerçevemizi kitle iletişim araçlarının yapısı, söylem ve bunların -özgül olarak gazetelerin- toplumsal gerçekliğin kurulumundaki işlevsel konumu doğrultusunda oluşturacağımız bağlamlar yoluyla açındırabiliriz demektir. Çalışmanın bu alt bölümü, kitle iletişim araçlarının yapısı, toplumsal konumu, gerçeklikle ilintisi ve toplumsal gerçekliğin kurulumundaki işlevleri üzerine yoğunlaşmıştır. Bu amaçlar doğrultusunda, ilkin, kitle iletişim araçlarının yapısı ve toplumsal konumu, üzerinde duracağız. Gerekli çözümleme düzlemine ulaştıktan sonra, bu araçların gerçeklikle ilintisini ve toplumsal etkilerini konu alan uzun süreli etki modellerini inceleyeceğiz. İlgili modellerin serimlenmesinden sonra, bunların toplumsal gerçekliğin kurulum şablonu içerisindeki incelenimsel elverişliliğini tartışacağız.

II.1.1. Kitle İletişim Araçlarının Yapısı ve Toplumsal Konumu

II.1.1.a. Kitle İletişiminin Üç Boyutu

Kitle iletişiminin temelde, yapısal olarak üç boyutunun olduğundan söz edebiliriz. Bunlardan ilki, kitle iletişiminin kurumsal boyutudur ki, bu iki şekilde ele alınabilir: Toplumsal bir kurum olarak kitle iletişimi ve tecimsel bir kurum olarak kitle iletişimi. Burada toplumsal bir kurum olarak kitle iletişimi denildiğinde anlaşılacak şey; kitle iletişiminin çeşitli ekinsel işlevlerinin ona yüklediği anlamdır. Bu çeşit ekinsel işlevler kitle iletişimini, toplumsal yaşamı kuşatan etkileşim karşısında, eğitim kurumları, ibadethaneler… gibi ekinsel yaşamı belirleyen kurumlarla eşdeğer bir konuma yükseltmektedir. Bu yönüyle kitle iletişiminin üzerine çeşitli sorumluluklar yüklense de, kitle iletişiminin tecimsel boyutu onun neliğini belirlemede önemli bir etken

olmaktadır. Kitle iletişiminin birleştirici özelliğinden ve bazı düşünürlerce insan algılamalarının ve toplumsal anlığın yapısını belirleyen (farklılaştıran) aygıtsal ve bağlantısal özelliklerinden kaynaklanan bu konumu, ekonomi politik bağlantılarla yozlaşmakta, gün geçtikçe işlevsizleşmektedir. Bu işlevsizleşme, günümüzde, siyasal erkin baskın bir medya kurumunun oluşturularak medya üzerinde denetim olanaklarını genişletme çabası tarafından belirlenen bir yapılanma süreciyle daha da körüklenmektedir.

Kitle iletişiminin ikinci boyutu, araçsal ve aygıtsal özelliklerinde yatmaktadır. Kitle iletişiminin araçsal boyutunu, onun toplumu bir sinir dizgesi gibi saran aygıtsal boyutu sağlar. Onun tüm gücünü ve işlevini veren de bu aygıtsal boyutudur. İlk defa Neil Postman tarafından yapılan tanımlamaya göre; aygıt kavramı, kitle iletişiminin sağlandığı teknik donanımlar bütünlüğünü vurgulayarak iletişim aracının teknolojik boyutunu niteler, "araç" kavramını ise, iletişim aracının kullanım alanını imleyen bir kavram olarak belirim kazanır.[54] Böylelikle aygıtlar bütünlüğünün sardığı toplum içerisinde, kitle iletişimi de toplumsallaşır ve toplumsal bir araç halini alır. Bu noktada, kitle iletişiminin neliğini açımlamakta yarar varmış gibi görünmektedir. Ancak, kitle iletişimini kavramak için, önce iletişimin ne olduğunu bilmek gerektiğinden, bu yolda bir kavrayışa erişmek için, ilkin iletişimin tanımıyla işe başlanmalıdır.

İletişim, bilindiği gibi, canlılar arası etkileşimi kapsayan bir sözcüktür.[55] Tezimizin konusu toplumsal gerçeklik olduğundan, iletişimi insanlararası boyutunda düşünmemiz bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer iletişim, tanımlandığı gibi canlılararası bir etkileşimse, iletişim aracı da, burada, etkileşimin sağlanmasını olanaklı kılan unsur olarak karşımıza çıkar.

En basit düzeyde iletişim, bir süreç içerisinde gerçekleşen bir etkileşimdir. Etkileşimin yapısında üç temel öğe bulunur: ileti, iletiyi gönderen, iletiyi alan -üst dille kodlamak gerekirse ileti, kaynak ve hedef. Böylelikle, bu üç temel öğeyi hangi iletişim biçimine yöneltirsek, bu unsurları incelediğimiz

---

[54] Neil Postman, **Televizyon: Öldüren Eğlence**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.

[55] Orhan Gökçe, **İletişim Bilimine Giriş**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2001, s. 6.

biçimin içerisine yerleştirip iletişimsel yapıyı çözümleyebiliriz. Söz gelimi, kaynak, çoğu zaman bir birey olduğu gibi kitle iletişim araçları, radyo, televizyon, gazete (KİA) gibi aygıtsal araçlar da olabilir. Yine, iletişim süreci kitle iletişim araçları üzerinden düşünüldüğünde, bu aygıtların ardında da bireylerin ekip çalışmaları yatmakta olduğu görülecektir. Kısacası burada, örgütsel bir organizasyon söz konusudur. Haber örneği üzerinden açıklayacak olursak; haberi yerinden kameraya veya fotoğraf makinesine çekip, olayla ilgili notlarını alan ve metinin haber dizgesinde kurgulanımını gerçekleştirip gerekli resim ekiyle haber editörüne sunan, ülke içinde veya dışarıda bulunan muhabirler, bu zincirin ilk halkasını oluştururlar. Onların gönderdiği haberlerden seçim yaparak yeniden kodlayan yazı işleri sorumluları, dizgiciler, basım sorumluları, ülkenin hukuk ve ideolojisi, gelenek ve görenekleri ve hedef kitle de dâhil olmak üzere bu zincirin devamını oluştururlar. Bu çabaları gazetede metin, televizyonda görsel işitsel haber, radyoda ise işitsel bir yorum olarak hedef kitleye ulaşmasıyla son bulur. Böyle düşünüldüğünde, iletişim araçlarını çeşitli sınıflara ayrılabileceği görülecektir.

Böyle bir sınıflama çabasına giren John Fiske araçları, sunumsal, temsili ve mekanik araçlar olmak üzere üç temel kategoriye ayırmıştır. Bunlardan *sunumsal (presentational) araçlar*da; kişi sesini, yüzünü bedenini mimiklerini, jestlerini araç olarak kullanır, iletişim eylemleri kişi tarafından yerine getirilir. *Temsili (representational) araçlar* ise; kültürel ve estetik birleşimleri kullanarak metin yaratan araçlardır. Kitaplar, filmler, resim, heykel, iç mimari ve müzik bu bağlamda sayılabilir. Sunumsalda olması gereken iletişimcinin burada olması gerekmez. Bu araçlar iletişim ürünleri üretirler. *Mekanik (mechanical) araçlar*ı ise başlıca; televizyon, radyo, telefon, internet, teletext oluşturur. Saydığımız bu araçlar 1. ve 2. kategoride olanları aktaran araçlardır. Mekanik araçların diğerlerinden farkı mühendislik ürünü olmaları, teknolojik sınırlılıklarının olması ve dış etkenlerden (noise) daha çok etkilenmesidir. İleri oldukları nokta zaman zaman birbirlerine kaynaşık bir yapı da oluşturarak, kolektif bir düzen içerisinde iletişim ürünlerini sunabilmeleridir. Örnek olarak, internetin, hem görüntü, hem yazım, hem

ses, hem reklâm, eğlence, haber ve anlık haber, bilgi portalları, anlık iletişim, elektronik posta, görüntü ve resim iletimi, film çekimi ve kaydı, resim görüntü kurgulama olanakları ile karmaşık yapıda iletişim aracı olduğu verirsek anlatımımızın kılgın örtüşümünde olgusal gerçeklik değeri yükselecektir.[56]

Kitle iletişimi, "'iletişim' (haberleşme) olgusunda çeşitli ve karmaşık olarak kullanılan teknikler yelpazesinde yer alan küçük, ancak önemli bir kesim olup, bilgi, düşünce ve tutumların büyük ve dağınık bir kitleye, bu amaç için geliştirilmiş araçlarla iletilmesidir."[57] Dolayısıyla, kitle iletişim araçlarını bu etkileşim çerçevesinde düşünmek mantıklı olacaktır. Aynı zamanda, kitle iletişim araçları, temelde iletiyi bir aktarım kanalı aracılığı ile aktarılabilecek "teknik üst dil"e, sinyale çeviren teknik yapılardır. Böylelikle, kitle iletişim araçları, Fiske'in sınıflamasında üçüncü kategoriye girer. Bir aracın teknolojik ya da fiziksel donanımları aracın kullanımına sunulan kanal ya da kanalların doğası tarafından belirlenir.[58] Kitle iletişiminin aygıtsal yönü, yine yukarıda bahsedildiği gibi- bize araçsal yönü hakkında bazı ipuçları verebilir. Çünkü basın ve yayın araçlarının gelişmesiyle, bu araçların zaman içerisinde gelişmesini sağlayan teknik, ekonomik ve toplumsal gelişmeler arasında sıkı bir ilişki vardır.[59] Basit bir şekilde kitle iletişim araçları, görsel, işitsel ve görsel-işitsel olarak sınıflara ayrılabilir. İlk olarak gelişen araç (basım ürünlerini kapsayan) çeşitli görsel araçlardır. Daha sonraları teknik gelişmelerle birlikte (radyo gibi) işitsel araçlar da varlaşmış ve bunu (televizyon gibi) görsel-işitsel araçlar izlemiştir. Burada dikkat edilmesi gereken teknik gelişmelerin, ekonomik ve toplumsal gelişmelerle ilişkili bir şekilde açınmasıdır. Bunda en önemli etken, kitle iletişim araçlarının aygıtsal özelliklerinin kazandırdığı araçsal yapıdır. Bu yolladır ki; kitle iletişim araçları, ideolojik kullanım biçimlerinin ilgi alanına girmiş ve böylelikle gelişimi için gereksinim duyduğu ivmeyi kazanmıştır.

---

[56] Araçların ayırımı ve içerimi konusunda, bkz., John Fiske, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996, s. 36.

[57] Aysel Aziz, **Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler**, Ankara: TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Yayınları, 1989, s. 3.

[58] John Fiske, a.g.e., s. 35.

[59] M. Nuri İnuğur, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul: Der Yayınları, 1993, ss. 15-16.

Kitle iletişiminin bahsedilmesi gereken üçüncü bir düzeyi de, metinsel yapılanmasıdır. Toplumsal gerçeklik içerisinde insanlar, iletişim araçlarını bir metin olarak okumaktadırlar. İster görsel olsun, ister işitsel, isterse görsel işitsel tüm bu araçların aygıtlarından insan anlığına temas eden sinyaller, anlamlandırma edimiyle karşılaşırlar. Böylelikle, birbirinden bağımsızmış gibi görünen ses, görüntü, devinim gibi her bir öğe dizimsel bir yapıya bürünerek insan anlığında okunmaktadır. Bu aynı zamanda onun yarattığı gerçeklik tasarımı ve toplumsal işleviyle orantılı bir konudur. Aşağıdaki altbölümlerde bu konu daha ayrıntılı olarak işlenecektir.

II.1.1.b. Kitle İletişim Araçlarının Toplumsal Konumu

Kitle iletişiminin toplumsal konumunu belirleyen şey, onun aygıtsal ve araçsal özellikleriyle yakından ilintilidir. Kitle iletişim araçlarının, aygıtsal yönünün kapsadığı döneme göre, McLuhan ve Postman gibi düşünürler insanlığı çeşitli tarihsel sınıflara bölmüşlerdir. Böylelikle, dönemsel koşullarda, insan anlıklarını, teknolojik bir belirlenimle varlaşan öğeler olarak tasarlamışlardır. Düşünürlerin, insan anlığı ve onu belirleyen ekinsel yapı arasındaki belirlenim ilişkisine ve teknolojik gelişmelerin ekinsel etkilerine yaslanarak, böyle bir vargıya ulaştıkları söylenebilir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken konu, kitle iletişim araçlarının aygıtsal yönünün, insanlara bir istif alanı yaratmış olması özelliğidir. Böylelikle, yukarıda da irdelediğimiz gibi, art-süremsel bilgi aktarımı faklı ve etkili bir yapıya bürünmektedir. Yine, kitle iletişim araçlarının aynı dönemde yaşayan insan topluluklarının ileti aktarım işlevini de üstlenmişlerdir. Bu yönüyle art-süremsel ve eş-süremsel insansal etkileşimin simgesel yapılarının önemli ölçüde bu aygıtlara devredilmesi olgusuyla karşı karşıya olduğumuzu söyleyebiliriz. Artık, kitle iletişim araçları, görsel, işitsel ve görsel-işitsel yönleriyle gerçekliği ikinci kez kuracak yetkinliği özünde barındırarak, bir sinir dizgesi gibi, toplumları ve hatta dünyayı, sarmaktadır. Marshall McLuhan bu olguyu, “küresel köy” benzetmesiyle dile getirmiştir. Bugün, kitle iletişim araçları, uzaklık duygusunu ortadan kaldırmış ve bizim hayatımızın vazgeçilmez bir unsurunu oluşturur hale gelmişlerdir.

Kitle iletişim araçlarının etkisi yalnızca bununla da sınırlı değildir. Aygıtsal yanıyla dünyayı küçültüp evimize sığdırırken, aygıtsallığı araçsallığıyla birleşerek gittikçe bizi kendilerine bağlayan bir yapıya dönüşmüşlerdir. Bunun çeşitli etkileri, bizi belirlenimcilik kavramının farklı bir türüne doğru götürür.*

Bu tür belirlenimci yaklaşımlardan uzaklaşmak bizi kitle iletişim araçlarının toplumsal konumunu çözümlemek konusunda daha sağın bir boyuta çekmektedir. Uzaklık kavramı bu konuda bize yardımcı olabilir. Kavram bu noktada, kitle iletişim araçlarının yönlendirme gücünü anlamada bir anahtar olarak karşımıza çıkar. Şöyle ki; temel yönelim duygusunu dile getiren bilişsel beklentiler üzerinden düşünüldüğünde, toplumsal yaşamda işleyen olaylara toplum bütünsel olarak ancak kitle iletişim araçları yoluyla ulaşabilir. Çünkü toplumsal bir olayın gerçekleştiği uzamla, bu olayın gerçekleşmesinden haberdar olmak isteyen bütün bireylerin bulunduğu uzam arasında eşit uzaklıklardan söz edilemez. Bu noktada, kitle iletişim araçları diğer iletişim araçlarından farklı bir konuma yükselerek, olay toplayıcılığı ve toplanan olayların kitlelere bütünsel olarak sunumu düzleminde gerçekleşen toplumsal bir işlev üzerinden kendi neliğini belirlemektedir. Öyle ki, üstlendiği bu işlev, kökenleri İkinci Otuz Yıl Savaşları'na (1514-1545) dayanan yeni insan modelinin -yani, "haberleşen insan"ın- anlığında -birinci ve ikinci dünya savaşlarından sonra, haberleşmenin üstlendiği toplumsal ihtiyaçla birlikte pekişen-, "kitle iletişim araçlarının yaydığı ana -belki de gerçek olan tek- mesajı toplumun etrafında oluşturduğu merkez değer olarak haberleşmeye verilen önem"in yer etmesiyle güçlenir.[60] Böylelikle, kitle iletişim araçları, toplumu oluşturan teklere sunduğu *toplumsal biliş işlevi*yle, bireylerin bütünleştiği toplumsal yaşam hakkında *sağduyu bilgisi*ni temin eder. Son belirlemede şöyle söylenebilir: İnsan ve insanları bütünleştiren yaşamsal

* Kitle iletişiminin üretildiği kaynak olan medya kurumlarının, ekonomi politik yapılarından doğan bir takım sonuçlar toplumu aynı zamanda iki şekilde etkiler: Bilişsel etkinlik alanında ideolojinin belirimiyle görülen manipülasyon unsuru ve yine ideolojinin farklı bir bürünümünde beliren ve eğlence unsurunun baskınlığında ortaya çıkan, yozlaştırıcı etki. Bu iki etki alanı, araştırmacıların temel ilgi alanını oluşturup sonuçta genellikle teknolojik ve ekonomik belirlenimci bir duruşla vargılanmaktadır.

[60] Philippe Breton, "İletişimin İdeolojisi ve İletişim Araçlarının Gücü", **Medya Dünyası**, der. Jean Marie Charon, İstanbul: İletişim Yayınları, 1993, ss. 179-182.

yapılanmada, kitle iletişim araçları, sahip olduğu donanımsal üstünlüğüyle değer iletişim araçlarından farklı olarak, uzamsal sınırlılıkları yok edip bireysel ve dolayısıyla toplumsal bilince *kolektif bir algı çerçevesi sunumu*yla kazandırdığı *görü alanı* vasıtasıyladır ki; bireysel ve toplumsal anlıklara düşünseme için bir referans çerçevesi sunar. Bu işlev temelde, *sağduyu bilgisi* edinme gereksiniminden doğan bir konumda, kitle iletişimini toplumsal yaşama sürekli dayatmaktadır.

Böylelikle kitle iletişiminin konumu ve bundan doğan toplumsal yapıları bağlayıcı gücü onun gerçeklik yapılarımıza olan etkisini çözümlememize daha da yardımcı olacaktır. Bu konu aşağıdaki bölümde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

II.1.2. Gerçeklik ve Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişimin gerçeklik üzerindeki konumunu onun etkileşimsel yapısından kaynaklanmaktadır. Temelde, bir insanın bir kitle iletişim aracıyla kurduğu bağlantı noktası aygıtlarla sağlanmaktadır. Dolayısıyla kitle iletişim araçlarının gerçeklik üzerindeki etkilerini anlamak, her şeyden önce *aygıtsal temas*a, bunun daha da ötesinde, bu temas esnasında geliştirdiği *yönelme durumu*na bağımlıdır. Aygıtsal özelliklere dönüp, kitle iletişim araçlarını etkileyiciliği bakımından bir sıralamaya koymak gerekirse, en üst sırada, kuşkusuz, görsel-işitsel bir aygıt oluşuyla *televizyon*un, sonra görselliği vurgulaması ve kalıcı oluşuyla *gazete*nin, daha sonra da *radyo*nun geldiği söylenebilir. Bundan dolayı, ilk etapta, en gözde kitle iletişim aracı olan televizyonun, toplumsal konumunu ve araçsal etkilerini değerlendirmek daha doğru olacaktır.

1970'lerde yapılan ayrıntılı araştırmalarda, Katz ve Blumler, televizyon izleyicilerinin üç temel beklentisinin ön planda olduğu görüşünü ortaya çıkartmıştır. Bunlardan ilki, *bilişsel beklenti*dir ki, tamamen izleyicinin içinde yaşadığı dünya ve toplumla ilgili bilgi edinmek, gerçeği araştırmak istemesinden kaynağını almaktadır. Televizyon bu beklentiye haber, tartışma, bilgi yarışması formatındaki program içerikleriyle yanıt verir. İkinci olarak *duygusal beklenti* gelmektedir. Bu, tamamen, izleyicinin günlük yaşamın

sıkıntısından uzaklaşmak ve eğlenmek yönündeki isteğiyle ilgili bir konudur. Ve karşılığını spor programları, belgeseller, kısa film ve filmlerde bulur. Üçüncü olarak, *kişisel kimlik beklentisi* yönelme durumunu belirlemektedir. İzleyicinin kendi yaşamına benzer yaşam süren diğer insanların varlığını öğrenmek istemesi bu durumda etkili olur. Gerçek yaşam öyküleri, toplumsal sorunları işleyen programlar, yerli ve yabancı kaynaklı pembe diziler televizyonun bu yönelime karşı tepkimesini oluşturur. [61]

Benzer bir şekilde, Dennis Mc Quail ve arkadaşları 1972'de televizyon üzerine yaptıkları bir araştırmada kitle iletişim araçlarının karşıladığı gereksinimleri başlıca dört grupta toplar. Buna göre kitle iletişim araçlarının şu işlevleri ön plana çıkmaktadır: İnsanları günlük yaşam sıkıntısından uzaklaştırması; kişisel ilişkileri canlı tutup, toplumsal yarar gereksinimini karşılaması; kişisel kimlik gereksinimini giderip, gerçeği araştırmayı görmeyi sağlaması ve yaşanan karmaşık dünyaya ait bilgi sahibi olmayı olanaklı kılıp, çevreyi gözetim altında tutmayı mümkün kılması.[62]

Yine, bunlardan farklı olarak, Arthur Asa Berger izler kitlenin televizyon programından beklentilerini -özetle-; eğlendirilmek, deneyimleri başkaları ile paylaşmak, otorite figürleri yücelmiş ya da küçültülmüş görmek, tinsel güce dair sak, oyalanmak, aşk, nefret, korku, üzüntü gibi duygu deneyimleri kazanmak, özdeşlik kazanmak, sihir ve mucizelere inanmak, başkalarının hatalarını görmek, hoşa gitmeyen duygulardan arınmak, ahlaki, kültürel, ruhsal değerleri onaylamak, dünya hakkında bilgi kazanmak, kötüleri eylemde görmek, olarak sıralamaktadır.[63]

Görüldüğü üzere, izler-kitle kitle iletişim araçları etkileşiminde, kitleleri yönelten temel öğe, sağduyu bilgisi ve haz duygusudur. Ne var ki, düşünürler tarafından ortaya atılan çeşitli kurgular, kitle iletişim araçlarının aygıtsal

---

[61] Denis Mcquail ve Sven Windahl, **İletişim Modelleri**, çev. Mehmet Küçükkurt, Ankara: İmaj Yayınları, 1993, s. 114.

[62] Neşe Kars, **Televizyon Programı yapalım: Herkes İzlesin**, Derin Yayınları, İstanbul 2003, ss. 13-14.

[63] Arthur Asa Berger, **Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri**, çev. M. Barkan, N. Bayram, D. Güler vd, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996, s. 22.

özelliklerin etkisiyle kitlelerin yönelmişlik durumunun kitlesel yönlendirilmişlik durumuna doğru kaydığını imlemektedir. Kitle iletişim araçlarıyla yaratılan gerçekliğin sanal kurulumu, bir taraftan kitle anlıklarını zayıflatarak beğeni düzeylerini düşürüp kendilerine bağımlı hale dönüştürmüştür.

Buraya kadar yapılan vurgular *aygıt-anlık etkileşimi* ve *yönelme durumu* üzerine yoğunlaşmıştır. Bunların sonucunda kitle iletişim araçlarının gerçeklik üzerine üçüncü bir halkası eklenir ki; o da *toplumsal etkiler*dir. Ancak önceden de vurgulandığı gibi bu etki ideolojik yapılanmalardan payını alarak iyi niyetli bir oluşum olmaktan çıkmıştır. Postman'ın ifadeleriyle anlatacak olursak, televizyon, kültürümüzü yapısal değişikliğe uğratarak muazzam bir gösteri sahnesi yaratmıştır.[64] Ancak bu sahne ekinsel anlamda kazanç sağlayıcı bir sahne değil, kendi ilençliğinde tüm ekini yozlaştırıp çürütmeye hizmet eden bir sahnedir. Yalnız bu kadarla kalsa iyi…

Genel söylem itibariyle, "iletişim süreci, genel gelişme süreci çerçevesinde düzenli bir sistem haline dönüşmüştür."[65] Kitle iletişim araçlarının gelişimiyle, teknik ekonomik ve toplumsal bağların belirlenim ilintisi, zaman içerisinde, her devletin veya siyasal dizgenin kurduğu iletişim yapılanmasıyla, siyasal dizge denetiminde ve yapısında belirlenimi unsurları kitle iletişim araçlarını ideolojik devlet aygıtı konumuna çekmekte oluşu bir dönemin iletişim çözümlemelerinde yaygın bir yer tutmuştur. Hatta Chomsky gibi çağdaş düşünürler, bugün halen daha hegemonyanın, sahte demokrasilerde, bu ideolojik aygıtlar vasıtasıyla işlediği savunmaktadırlar.[66] Böylelikle, akademik çevrelerin varlığı herkesçe kabul edilen bir medya denetimi olgusu çözümlemeleri, medyanın ikinci bir denetim unsurunun boyunduruğuna girmesiyle yön değiştirmeye başlamış ve özellikle *eleştirel kuram*'ın sunduğu kurgul çerçeveyle ilgili çalışmalar önemli ölçüde ivme kazanmıştır.

---

[64] Postman, a.g.e., ss. 93-94.

[65] A. Raşit Kaya, **Kitle İletişim Sistemleri**, Ankara: Teori Yayınları, 1985, s. 31.

[66] Bu konuda bkz., Noam Chomsky, **Medya Denetimi**, çev. Elif Baki, İstanbul: Everest Yayınları, 2005.

Horkheimer ve Adorno'nun, ilkin Aydınlanmanın Eytişimi'nde geliştirdikleri *ekin işleyimi savı* -yani dizgesel güçlerin güçlenip, ekinsel tekelleri ekonomi politik yapılarından yararlanarak ele geçirip, toplumu, "önceden ipuçlarıyla belirlenmiş 'level'ine (düzeyine) göre adeta kendiliğinden davranmaya"[67] mahkûm ederek, ihtiyaçların üretilmesi için edilgin kitlesel oluşumlar üretmeyi amaçlayan bir işleyim yapısına dönüştürdüğü yönündeki genel kurgul açınım- yeni ideolojik çözümlemelerin özeğinde durmaktadır.

Aslında böylesi bir sav siyasal ideolojiye almaş değildir. Zaten küreselleşmenin boyutları düşünüldüğünde -ulusal devlet anlayışının büründüğü yeni eğilimler tartışılır olmakla birlikte- ideolojinin, ulus-ötesi ekonomik yapıyla, ulusal siyasi eğilimler arasında bir yerlerde üretildiği öne sürülebilir. Böylelikle, medya bir taraftan devletin dizgesel yapısının öz savunusunu aşamayacak bir çizgide varlığını sürdürürken, diğer yandan anamalcılığın ideolojisinin boyunduruğunda çarpıklaşmaktadır. Böylelikle, medya, kitlelerin yönelme eğilimlerini, ideolojilerin boyunduruğunda yöneltme şeklinde kendilerine iade etmektedir.

Tüm bunlardan açıkça anlaşılacağı üzere, kitle iletişim araçları, kitlelerin mekansal uzaklık karşısında yöneldiği temel bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönelim temelde sağduyu bilgisi isteğine dayanmaktadır. Ve kitle iletişim araçları, sahip olduğu aygıtsal özellikleri ile adeta bir sinir dizgesi oluşturmakta, böylelikle birbirinden uzakta bulunan kitlelerin oluşturduğu toplumsal alanda araçsal bir konum elde etmektedir. Ne var ki, bu yönü itibariyle kolektif bir algı çerçevesi sunarak insanların beklentilerini tatmin eden bu araçlar, bağımlılık yapıları nedeniyle çoğu kez nesnel bilgileri insanlara iletmezler. Bu nedenle kendi içkin yapılarında yeniden ürettikleri gerçeklik genellikle yönlendirilmiş, denetim altında bulunan, bir gerçekliktir.

İşte, buraya kadar olan kısım kitle iletişim araçlarının genel özellikleri ve bunların gerçeklikle ilintisi üzerine yoğunlaşmıştır. Ancak, araştırmanın genel konusunu ilgilendiren "Toplumsal gerçekliğin kurulumunda gazetelerin

[67] Max Horheimer ve Theodor W. Adorno, a.g.e, s. 12.

oynadığı rol ne türden bir yöntemle ölçülebilir?", türünden bir soru sorulduğunda çizilen kurgul yapı yetersiz kalmaktadır. Bu türden bir soruyu yanıtlamak için, uzun süreli etki modellerine göz atmalı ve bunlardan yararlanılabilir nitelikte olanlar toplumsal gerçeklik kuramı içerisinde uygun bir noktaya konutlanmalıdır. Sonraki iki bölüm bu sorunsala ayrılmıştır.

II.1.3. Uzun Süreli Etki Modelleri

İletişimbilimci Judith Lazar, kitle iletişim araçlarını etkileri açısından sınıflandırırken üç temel uzun süreli etki modeli belirlemiştir. Bunlar; bağımlılık, suskunluk sarmalı ile gündem belirme tezidir.

Bağımlık modeli, temelde bağımlılık kavramına dayanmaktadır. Kavram burada, bireyin toplumsal dizge ve medya dizgesine bağımlı oluşunu dilegetirir. Modele göre, birey herhangi bir konuda tepkimede bulunurken bu iki etmenin yönlendirmesiyle tutum ve davranışlarını belirler. Bireyler -özellikle modern toplumlarda- medyayı bir bilgi kaynağı olarak kullanırlar ve tatmin olma düzeylerine göre bu ilişkiler ağında ona yönelirler. *Suskunluk sarmalı modeli* ise, toplum içerisinde yaşayan bireylerin toplumsal olaylar karşısındaki tepkimelerini oluştururken baskın kanaatler karşısında düşüncelerinin şekillendiği varsayımından hareket eder. Olaylar karşısında suskun kalan bireyler genellikle çoğunluğun kanaatlerini ölçme ve onlara uyum sağlama tutumu içerisine girer. Bu süreçte, genellikle medya tarafından ortaya konulan kanaat baskınlık kazanır ve bu suskunluk-baskınlık ilişkisi içerisinde medyanın sunduğu yargılar sarmal bir şekilde ilerler. *Gündem belirleme tezi*nde vurgulanan temel nokta ise, medyanın, olayların bazılarını ihmal ederek, bazılarını vurgulayarak kamuoyunun oluşumunu ciddi biçimde etkiliyor oluşudur.[68]

[68] Bu konuda daha fazla bilgi edinmek için bkz.; Judith Lazar, **İletişim Bilimi**, çev. Cengiz Anık, Ankara: Vadi Yayınları, 2001, ss. 107-109; Werner J. Severin ve James W. Tankard, **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, çev. Ali Atıf Bir ve Serdar Sever, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994, ss. 364-473; Elisabeth Noelle-Neumann, "Suskunluk Sarmalı Kuramı'nın Medyayı Anlamaya Katkısı", **Medya, Kültür, Siyaset**, 2.b., der. Süleyman İrvan, Ankara: Alp Yayınevi, 2002, ss. 379-391; Erkan Yüksel, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2001, ss. 22-58; Süleyman İrvan, "Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi", **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:9, ss. 69-107; Oscar Gandy, "Gündem

Açıkça görüleceği üzere bu üç model kitle iletişiminin etkileri üzerine genel bir inceleme şablonunu bize sunar. Ancak tezimizin inceleme düzlemi içerisinde hangisi/lerinin daha uygun olacağı sorunsalı farklı bir tartışmayı gerektirir. Aşağıdaki bölüm bu etki modellerini toplumsal gerçekliğin kurulumu yönündeki kurgul yapının genel şablonu içerisinde yeniden düşünsemeyi kendisine konu edinmiştir.

II.1.4. Uzun Süreli Etki Modellerinin Toplumsal Gerçeklik Kuramı Genel Şablonu İçerisinde İncelenimsel Uygunlukları Açısından Sorgulanımı

Yukarıda ana çizgileriyle serimlenen modeller, toplumsal gerçekliğin kurulumunda gazetelerin edimsözel etkileri gibi bir tez konusu içerisinde incelenimsel uygunlukları açısından yeniden düşünsendiğinde şu vargılara ulaşılmıştır:

Bağımlılık modeli, araştırmanın doğasına uygun değildir. Çünkü oldukça karmaşık bir yapı ihtiva eder ve bu yönüyle sağın bir inceleniminin gerçekleşebilmesi koşut görgül araştırmaları zorunlu kılar. Ayrıca tezimizin kapsamının dışına çıkarak hem edimsözel, hem de etkisözel araştırmalara uygunluk içerir.

Suskunluk sarmalı modeli ise, daha çok tepkime etkisi araştırmasına elverişli olduğundan bizim burada çizdiğimiz kurgul taslağa uygun değildir. Modelin elverişliliği bir edimsözel etki araştırmasını bütünleyebilecek etkisözel etki araştırmasına daha uygundur. Bu nedenle bu modeli de araştırmanın kurgul yapısında gözden çıkarmamız gerekecektir.

Gündem belirleme tezine gelindiğinde ise, araştırmamızın kurgul yapısıyla uyuştuğu açık bir şekilde görülecektir. Modelin medyanın yarattığı gerçeklik tasarımının etkilerine yönelik kurgusu araştırmamızın konusu ve inceleme düzlemiyle örtüşmektedir. Bu nedenle bu tez araştırmamız için daha uygun bir model gibi görünmektedir. Daha önce anlattığımız bazı noktaları yineleyerek vurgulamak bunu daha iyi gösterecektir.

Saptamanın Ötesinde", çev. Ruhdan Uzun, **Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi**, Sayı: 4, ss. 135-150.

Önceki bölümde serilmediğimiz üzere, kitle iletişim araçlarının temel özelliği, belirli bir kitleyle aynı anda etkileşime geçebilme yetisidir. Bu yönü, onu, etkinlik açısından tüm diğer iletişim biçimleri arasında eşsiz bir konuma yükseltmiştir. Dolayısıyla, toplumsal gerçekliğin kurulumunda temel iletişim formunu bize kitle iletişimi vermektedir. Bu noktada medya kanallarıyla sunulan gerçeklik tasarımı önem kazanmaktadır. Şöyle ki; bu tasarımlar kitleler tarafından benimsenerek ya da reddedilerek kolektif niyetlilik unsuru üzerinde belirleyici konuma yükselmektedirler. Gündem kurma modeli de, işte tam bu noktada, bize bir açınım için şablon sunar. Kitle iletişim araçları temelde kolektif bir algı çerçevesi sunucusudurlar. Bu çerçevenin daraltılıp açılması yoluyla biçimlendirilmesi konusunda gündem kurma modeli kurgul bir açınım sunar. Toplumsal anlık içerisinde gerçekleşen algılamanın sağınlığına ve dolayısıyla nesnelliğine belirim kazandırması açısından sunduğu şablon itibariyle bu model, kurumsal olguların kurulumunda bu araçların işlevini anlamak olanağına götüren bir görgül araştırmanın kapılarını bize açar. Açıktır ki, edimsözel etkilerle üretilen anlam üretiminin etkileyimsel yönünü iletişimin bu kitlesel biçimi olanaklı kılmaktadır. Ve aynı zamanda bu biçimsel yapı ve bunun belirleyici yönlendirici unsurları anlam üretiminin yapısını da etkilemektedir.

II.2. Söylem ve Gerçeklik

Bilindiği gibi, yenidenüretim, "19. yüzyıldan beri yaygın bir kopya ya da kopyalama anlamına sahip olmuştur. Örneğin bu (orijinal) resimlerin <<yenidenüretilebilmesi>> (…) mekanik ve elektronik kopyalama süreçlerini betimlemesi olarak bilinir." [69] Ancak yenidenüretimin toplumsal bilimler açısından kullanımını bu anlamıyla sınırlı tutmamak gerekir. Bu bağlamda medya metinlerini de birer yenidenüretim olarak değerlendirebiliriz. Burada yenidenüretilen şey, gerçekliğin söylemsel yoldan yeniden üretimidir. Bu bölümde de bu olgu incelenerek söylemin gerçeklik üzerindeki etkisi tartışılmıştır. İşe söz edimleri kuramından başlanmış, kuram gelişimi içerisinde içkin yapısı içerisinde serimlenmiştir. Daha sonra bu serimleme söz edimlerinin daha yetkim bir formu olan söylem kavramına doğru genişletilmiştir. Ardından iç mantığı olan ifadeler kümesi olarak tanımlanan söylem kavramı, söylem kuramlarına doğru açımlanmış ve toplumsal gerçekliğin kurulumunda söylemin konumu belirlenmeye çalışılmıştır. Bu belirleme kitle iletişimsel söylemi kendisine konu edinmektedir. Ve bu yönüyle, söz edimleri kuramının kişilerarası iletişim düzleminde gerçekleştirdiği çözümlemeyi, kitle iletişimsel bir yapıya doğru genişletmeyi sınırlı ölçüde denemektedir.

II.2.1. Söz Edimleri Kuramından Söyleme

Başlangıçta dil felsefesi kuramı olarak gelişen söz edimleri kuramı, tarihsel açıdan çözümlemeci felsefe olarak bilinen bir ekol içerisinde gelişip açınmıştır. Felsefe tarihi içerisinde dilsel çözümlemeyi felsefi çözümlemenin odağına yerleştiren bir ekol olarak gelişen çözümlemeci felsefe, temelde "anlıksal karışıklıktan ve yanlış-anlamlardan doğan sorun ve ortadan kaldırmayı ve böylece daha şimdiden taşımakta olduğumuz bilgiyi durulaştırmayı amaçlayan dilbilimsel etkinlikten oluşur."[70] Akımın temelinde, felsefenin, bilimsel araştırmalar için kurgul bir çözümleme evreni oluşturmak

[69] Raymond Williams, **Kültür**, çev. Suavi Aydın, Ankara: İmge Kitabevi, 1993, s. 185.

[70] Willam S. Sahakian, **Felsefe Tarihi**, 3.b., çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 1997, s. 276

dışında bir işlevi olmadığı düşüncesi vardır. Felsefe sorunları, çoğunlukla filozofların yarattığı bir çapraşıklaştırmadan çıkar. Ve bunların üstesinden dil üzerine yapılacak çözümlemelerle gelinebilir. Çünkü düşüncenin temel aktarım birimi dildir ve dilsel formdaki önermeler kümesi olarak tasarlanabilecek felsefe sorunlarının, üstesinden ancak dilsel çözümlemeyle gelinebilir. Temelde G. E. Moore'un katkılarıyla büyük ölçüde şekillenen akımın asıl gelişimi, yeni mantığın ortaya çıkmasıyla mümkün olabilmiştir.

Özellikle G. Frege ve B. Russell'ın çabalarına çok şey borçlu olan yeni mantık, temelde klasik mantığın çözümleme biçimlerini bir çeşit *calculus*'ün içerisinde yeniden yapılandırmak yönündeki genel bir çözümleme anlayışının sonucunda şekillenmiştir. Böylelikle tümceler yoluyla oluşturulan önerme kalıpları, simgelere dönüştürülmüş ve böylelikle mantıksal çözümleme matematiksel bir düzleme oturtulmuştur. *On Denoting*[71] isimli çok önemli makalesinde Russell bu çeşit bir çözümlemenin yollarını aramış ve bu arayış sonucunda *Belirli Betimlemeler Kuramı*nı geliştirmiştir. Burada yapılan çözümleme daha sonra çalışmalarla açındırılmış ve özellikle Ludwig Wittgenstein tarafından *Tractatus Logico-Philosophicus* isimli eserinde genişletilmiş ve bir bilgi kuramı kimliğine büründürülmüştür. Genç Wittgenstein burada, dil yoluyla kurulan olguların dünyanın toplamı olduğunu ve dolayısıyla dünyanın dil içerisinde bir kapanımdan ibaret olduğunu savunmuştur.

Böylelikle dilin dünyanın taşıyıcısı olduğu yönündeki kavrayış genel bir kurama dönüşmüştür. Bu aynı zamanda daha önceden simgesel bir forma kavuşturarak matematikselleştirilen mantıktan yararlanarak gündelik dildeki sözcelemelerin ve felsefi sorunların çözümlenmesini kendisine ilke edinen bir ekolün kurgul temellerini güçlendirmiş ve bu anlayışın çeşitli alanlara uygulayımını kendisine ilke edinen *Viyana Çevresi* ekolünü ve *Yeni Olguculuk* anlayışını çözümlemeci felsefenin içerisine yerleşmiştir.[72]

---

[71] Bertrand Russell, "On Denoting", **Reading in Philosophical Analysis**, ed. Herbert Feigl ve Wilfrid Sellars, Amerika Birleşik Devletleri: Appleton-Century-Crofts, 1949, ss. 103-115.

[72] Bu konuda daha fazla bilgi için bkz., Bertrand Russell, **Dış Dünya Üzerine Bilgimiz**, 2.b., çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996, ss.11-60; David Pears,

Ancak buraya kadar anlatılanlar çözümlemeci felsefenin yalnızca ilk dönemini oluşturur. Anlayışın ikinci bir döneme girmesi ise, Wittgenstein'ın kişiliğinde yatmaktadır. Wittgenstein İngilizlerin arasında kalmış bir Almandır. Ve dünyayı kavrayış tarzı bu İngiliz ekolünde yetişmiş bir düşünürden çok farklıdır. İşte bu kavrayış farkı onu, olgunlaşmanın da etkisiyle, oluşturduğu bilgi kuramına almaş ikinci bir kurama yöneltmiştir. Bu dönemde Wittgenstein dilin betimlemeler yoluyla değil, oyunsallık yoluyla geliştiğini keşfetmiştir. *Dil oyunları* ismini verdiği kavram bu noktada önemli bir açıklama düzlemini ona kazandırmıştır. "Dil ile dilin örüldüğü eylemlerden oluşan bütün"ü[73] dil oyunu olarak tanımlayan Wittgenstein dilin öğreniminin ve yaşam dünyasıyla eytişimsel bağlantılarının oyunsallıkla varlaştığını ortaya koymuştur. Geliştirilen bu yeni anlayış, *Oxford Ekolü* olarak anılacak olan yeni bir akımın *Çözümlemeci Felsefe* içerisinde varlaşmasının yolunu açmıştır.

İşte *Söz Edimleri Kuramı* da bu ekol içerisinde ortaya çıkmıştır. Kuram Wittgenstein'ın dil ve yaşam formaları bağlantısından yola çıkan John L. Austin'in, sözcelemeler ve eylemler üzerine yaptığı genel bir çözümleme üzerinde şekillenmiştir. Austin, sözcükler ve eylemler arasındaki bağlantıyı araştırırken temelde sözcüklerin de aslında birer eylem olduğu vargısından hareket eder. Böylelikle insanlararası etkileşimde girilen iletişimsel form üzerinde, yalnızca gerçekleştirilen fiziksel eylem değil, aynı zamanda bu eyleme neden olan sözcelemenin de eylemsel ırasının olduğu olgusundan hareket eden Austin temel bir ayrımla bunu dile getirmiştir.

Austin'e göre bir *söz edimi* temelde üç unsurdan oluşur: Bunlar *düzsöz*, *edimsöz* ve *etkisöz edimleri*dir.[74] Bunlar temelde *yerindelik koşulları* olanaklı olduğu sürece geçerli olan bir işleyiş yapısının çözümlemesini oluşturur. Buna göre *düzsöz edimi*, seslendirme, dillendirme ve

---

Wittgenstein, çev. Arda Denkel, İstanbul: Afa Yayınları, 1985, ss. 45-93; Ludwig Wittgenstein, **Defterler 1914-1916**, çev. Ali Utku, İstanbul: Birey Yayınları, 2004.

[73] Ludwig Wittgenstein, **Felsefi Soruşturmalar**, çev. Deniz Kanıt, İstanbul: Küyerel Yayınları, 2000, s. 15.

[74] John L. Austin, **How to Do Things With Words**, Cambridge/Massachusetts: Harvard Universty Press, 1975, ss. 109-120.

anlamlandırmadan oluşan üç katlı bir yapı sergiler.[75] Bu edimle ortaya çıkan sözceleme etkileşimde bulunduğunda, edimsöz edimini oluşturur. Daha sonra bu edimsöz edimi başarılı olma durumuna göre girdiği iletişim formunda etkisöz edimine dönüşür. Burada edimsöz edimi, sözcelemenin gizil eylemselliğini, etkisöz edimi ise onun fiziksel dünyada beliren etkilerini dilegetirir.

Austin'in geliştirdiği bu söz edimleri kuramı sonraları öğrencisi John R. Searle'ün tarafından açındırılmış ve daha önceki bölümlerde açımladığımız anlık-dil-toplum özekli bir bilgi kuramının merkezine yerleştirilmiştir. Searle, ayrıca hocasının yaptığı ayrımı genişleterek edimsöz edimlerinin farklı türlerini ortaya çıkarmıştır. Bu ayrım doğrultusunda söz edimlerinin farklı türleri; kesinleyiciler, yönelticiler, yükleyiciler, dışavurucular ve bildirgeler olarak belirlemiştir.[76]

Searle'ün kuramı daha önceki bölümlerde açımlandığından burada bir yinelemeye girişilmeyecektir. Yalnız çalışmamızın genel kurgusu açısından dikkat edilmesi gereken bir noktanın altını çizmekte burada yarar vardır ki, o da; sözcelemelerin toplumsal gerçekliğin kurulumunu açıklamakla birlikte, anlam mübadelesini açıklamakta yetersiz kalışıdır. Çünkü, bir dilde anlam temelde dilin pragmatik boyutuyla ilgilidir. Bu şu anlama gelir ki; bir sözcelemenin anlamı onu saran anlamlar evreni içerisinde belirim kazanır. Dolayısıyla anlamın değişimi sürecinde tekil sözcelemeler yetersiz kalmaktadır.

Örneğin, Türkçede yer alan "şekerleme yapmak" deyimini ele alalım. Burada gerçekleştirilen sözcelemenin anlamıyla, kastedilen anlam birbirinden farklılık gösterir. Türk kültürünü tanıyan herkes bilir ki; şekerleme yapmak, Türk dilinde "uyumak, kestirmek" anlamına gelir. Böylelikle açık bir şekilde görülmüş olur ki; tıpkı deyimlerde olduğu gibi, sözceleme yoluyla ortaya konulan anlam, etkileşimsel yapı içerisinde farklılaşabilir. Bu, temelde

[75] R. Levent Aysever, "Derrida ve Söz Edimleri Kuramı", **Cogito Dergisi**, Sayı: 47-48, ss.291.

[76] John R. Searle, **Söz Edimleri**, çev. R. Levent Aysever, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000, ss. 69-221.

sözcelemeyi saran ve toplum tarafından oluşturulan anlamlar ağıyla ilgili bir konudur. Ve dile pragmatik bir boyut kazandırır.

İşte bu, sözcelemeler yoluyla oluşturulan anlamın, toplum tarafından oluşturulan anlamlar örüntüsünün içlemi durumunda olmaklığı, bizi, dil içerisinde gerçekleşen anlam mübadelesinin temelde sözcelemelerde değil sözceleme kümelerinde gerçekleştiği yargısına götürecektir. Böylesine söz kümelerinin en organize biçimi de söylemlerdir. Dolayısıyla, toplumsal yaşamı saran erk ilişkileri, insanlararası çatışmalar ve kitleleşme gibi unsurlar göze alındığında, özellikle kitle iletişim araçlarının yaşamına girmesiyle bambaşka bir yaşamsal forma bürünen günümüz toplumlarında söylemler toplumsal gerçekliğin kurulumunda en etkili dilsel aygıt konumundadır.

Söylemlerin toplumsal anlam örüntülerinin oluşmasında tek tek sözcelemelerden daha etkili olmasının bir nedeni de, gelişigüzel oluşturulmayışlarında aranmalıdır. Gerçekten de söylemler, özellikle kitle iletişim araçları yoluyla kurulanları, bazı durumlarda mutlak bir niyetlilik unsurunu özlerinde barındırırlar. Böylelikle söylemler niyetli ifadelerden oluşan bir kümedir. Bu özelliği onu bir mantıksallık vurgusunda birleştirir aynı zamanda. Söylemleri, iç mantığı olan ifadeler kümesi tanımlamak onu kavramak için çok yerinde bir belirleme olacaktır. Böylelikle, mutlaklığa varan niyetliliğiyle söylemlerin, toplumsal gerçekliğin kurulumunda sözcelemelerden daha etkili olacağı su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

II.2.2. İç Mantığı Olan İfadeler Kümesi Olarak Söylemden Söylem Kuramlarına

Söylem kavramına iç mantığı olan ifadeler kümesi olarak belirim kazandırdığımıza göre söyleme yaklaşım tarzları olarak da nitelendirebileceğimiz *söylem kuramları*na geçebiliriz demektir. Ancak bunun öncesinde söylem kavramının akademik çevrelerce belirlenen uzlaşımsal tanımları ve kökenlerini serilmememiz gerekmektedir. Bize belirli oranda bir kavrayış kolaylığı sağlayacak bu girişim bize şu tanımlama evrenini vermektedir:

1 Genel olarak, dilin sözel ya da yazılı bir biçimde aktüelleşmesi süreci; yazılı ya da sözlü olan, bir iletişime veya diyaloga davet eden her şey.

2 Bir etkinlik alanına, bir faaliyet türü veya disipline özgü kavramsallaştırmalar bütünü veya ağı; birtakım ortak kabullerle desteklenen veya bütünlenen ürünler toplamı.

3 Özel olarak da, algılama tarz ya da şemalarını, dil ve bilgi pratiğini yöneten, kontrolü altında tutan, kültürel kod, derin yapı; dilin düşünceyi, bilgiyi bütününden meydana gelen ideolojik boyutu.[77]

Bu şekilde tanımlara ayrılabilen söylem, toplumsal bilimler ve felsefede oluşturduğu düşünseme evreninde çeşitli kurgul açınımlar bulmuştur. İşte bu konudaki kavrayış tarzları çeşitli alanlarda farklı söylem kuramlarının gelişimine olanak tanımıştır. Bu kuramların gelişim söylem kavramının gelişimiyle belirli oranda bir koşutluk sergiler.

Söylem kavramının kurgul düzlemde ele alınışı incelediğimizde göreceğimiz şey şudur ki; kavram temel olarak *Yapılsalcılık*, *Post-Yapısalcılık* ve *Hermeneutik*'in etkisiyle gelişmiştir. Dolayısıyla bu yaklaşımların incelenmesi, söylem kuramlarının anlaşılmasını sağlayacak bir anahtar niteliğinde olacaktır.

Yapısalcılık temelini Ünlü Dilbilimci Ferdinand de Saussure'ün dilsel anlamlandırmanın yapısını çözmek için geliştirdiği çözümlemeden almaktadır. Saussure, dilin temel anlam birimlerini gösterge olarak adlandırmış ve bunun bir kavram (yani gösterilen) ve işitim imgesinin (yani gösteren) birleşimiyle ortaya çıktığını savlamıştır.[78] Anlamın bu birimlerin belirli kurallara göre birleşerek oluşturduğu yapılar yoluyla kurulduğunu savunan de Saussure'ün bu yaklaşımı zamanla çeşitli alanlara uygulanmış ve yapısalcılık anlayışının ortaya çıkmasının yolunu açmıştır. Böylelikle tüm

[77] Cevizci, a.g.e., ss. 1540-1541.

[78] Ferdinand de Saussure, **Genel Dilbilim Dersleri**. çev. Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998, ss. 108-111.

toplumsal görüngüleri bir yapı olarak görme tavrı farklı alanlarda farklı uygulayımlarla kendini iyiden iyiye göstermeye başlamıştır. Bu anlayışın en ünlü temsilcileri arasında Genç Marx ve Olgun Marx'ın yapıtları arasında düşünsel bir kopuş olduğunu yapısal bir düzlemde gösteren Louis Althusser, tarihsel bir bakış açısının bir yanılgı olduğunu ve dolayısıyla bugünün çağdaş insanıyla yabanıllar arasında yapısal açıdan bir özdeşlik olduğunu savunan Claude Levi-Strauss oluşturmaktadır. Ancak oldukça düzgün işler gibi görünen bu kuram, kimi filozoflarca eleştirilmiş ve Post-Yapısalcılık akımının temelleri atılmıştır. Kuramın en ünlü temsilcileri arasında, özneyi oluşturan tüm öğelerin kendisini kuşatan bağlardan kurtarılarak yapı-söküme uğratılması gerektiğini savunan Jacques Derrida ve erkin bilgiden bağımsız olmayacağını ve hatta bilginin erk olduğunu, bu erkin üretildiği alanın söylem olduğunu çünkü toplumun söylemlerle çevrelenmiş olduğunu öne süren Michel Foucault sayılabilir.[79]

Madan Sarup, yapısalcılar ve post-yapısalcıların bu iki yaklaşımın, yapısal dilbilimi kullanıp kullanmama konusunda gösterdikleri tavır gibi, ayrıldıkları noktalar olmakla birlikte eleştirel duruşlarında birleştiklerinin altını çizmektedir. Her iki yaklaşım da ilkin *öznenin eleştirisi*nde birleşmektedirler, burada *özne* terimi, Rönesans kaynaklı olan ve Descartes'ın tanımlamasında tüm anlıksal etkinliklerin merkezine yerleştirilen bir ben tasarımın sunduğu özgür istençli insan olarak tasarlanan *birey* teriminden ayrılmıştır. Kuramlar burada, özneyi *oluşturmak* yönündeki genel tavra karşı çıkarak, öznenin oluşturulmasını değil *çözüştürülme*sini kendilerine ilke edinmişlerdir. Yaklaşımlar ikinci olarak, *tarihselciliğin eleştirisi*nde birleşmektedirler. Levi-Strauss bu noktada Sartrecı bir tarih anlayışına karşı çıkarak geçmişin bu günün bakış açısından yararlanarak yargılanamayacağını öne sürerken, Post-Yapısalcı Foucault ilerleme düşüncesinin karşısında yer alır. Derrida ise, tarihte son bir nokta olamayacağı görüşünü düşünce sahnesine sunarak

---

[79] Bu konuda bkz., Diana MacDonell, **Theories of Discourse: An Introduction**, 2.b., New York: Basil Blacwell Ltd., 1986; Tahsin Yücel, "Levi Strauss ve Yaban Düşünce", **Yaban Düşünce'ye Önsöz**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004, ss. 9-17; Tahsin Yücel, **Yapısalcılık**, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2005, ss. 65-106.

tarihin belirli bir örüntü şeklinde ilerlediği yönündeki sava olan karşı duruşu perçinler. Üçüncü bir karşı uzlaşım *anlamın eleştirisi*nde yaşanmaktadır. de Saussure anlamın temel birimi olarak ele aldığı gösterge kavramının değişkenliğini *gösterenin çizgiselliği*nden yola çıkarak serilmemiştir. İşitim imgeleri art-süremsel açıdan değişkenlik gösterdiğinden onların bütünleşmiş yapısı da durağan olamaz. Bu noktada, Post-Yapısalcı Düşünür Derrida gösterenlerin herhangi bir göndergeyle ilişkisi olmadığının altını çizerken, Lacan gösterilenin, gösterenin altından hiç durmadan kayıp gittiğini yazmaktadır. Yaklaşımları birleştiren dördüncü nokta, *felsefenin eleştirisi*dir. Bu noktada Althusser'in Marxçılığın bilim olduğu yönündeki savı belirginlik kazanmaktadır.[80]

Bununla birlikte, yaklaşımlar özellikle doğruluğu özne ve metin arasındaki konumlandırma farklılığında birbirinden ayrılırlar. Bu süreçte yapısalcılar doğruluğu metnin arkasında ya da içinde görürken, post-yapısalcılar okuyucuyu ön plana çıkarma yönünde bir duruş sergilerler. Onlara göre metin her okunduğunda aynı zamanda yeniden yazılır.

İsmini *Tanrıların Ulağı Hermes*'ten alan ve aynı anlamıyla *Yorumbilim* olarak dilimize çevrilebilecek Hermeneutik de söylem kavramını kurma konusunda yaptığı katkılarla kuramlarının önemli bir öbeğini barındırmaktadır. Özellikle W. Dilthey'le felsefe terminolojisine kazandırılan terim, F. Schleiermacher'in çabalarıyla gelişmiş ve H. G. Gadamer ve P. Ricoeur'un çabalarıyla günümüzdeki etkinlik alanına ulaşmıştır. Temelde insan öznesini ve onun yaratımların kendi içkin yapısı ve onu çevreleyen tinsel yapı içerisinde çözümlemeyi kendine amaç edinen Hermeneutik görüş açısı, bu yönüyle yapısalcılık ve post-yapısalcılığın doğruluğu özne-metin düzlemindeki konutlama eğilimine almaşık bir görüş açısı sunmaktadırlar. Yaklaşım metni onu yaratan öznenin duruşunda belirim kazanan bir kendilik tasarımı içerisinde kavrama eğiliminde olup, yazarı saran dış dünyanın tinselliğini de bununla ilişkili olarak kendine konu edinmektedir.

---

[80] Madan Sarup, **Post-Yapısalcılık ve Postmodernizim**, 2.b., çev. Abdülbaki Güçlü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, ss. 9-12.

Açıkça görüleceği üzere, gerek yapısalcı, gerek post-yapısalcı, gerekse yorumbilimsel olsun tüm bu kuramlar bütünü bizlere söylemi kavramamız açısından oldukça farklı düzlemler sunmaktadır. Tüm bu düzlemlerin, söylemi etkinlik alanında incelerken araştırıcıya sayısız bağlamlar sunacağı aşikardır. Bu bağlamlara ulaşabilmemiz için gerekli olan kurgul evreni bütünledikten sonra, geriye kalan tek şey söylem ve toplumsal gerçeklik ilintisini biraz daha açımlamak olacaktır.

II.2.3. Söylem ve Toplumsal Gerçeklik

Söylem kavramının toplumsal gerçekliğin kurulumunda temel bir etken olarak karşımıza çıktığını belirtmiştik. Bunda en önemli etken söylemin yapısal özelliklerinden kaynaklanıyordu. Her şeyden önce tekil bir sözcelemeden öte bir sözcelemeler kümesi olan söylem, belirli bir mantıksal örüntüye de sahipti. Bunu temin eden en önemli unsur da, kuşkusuz, söylemin özünde bir niyetlilik durumunu barındırıyor olmasıydı. Bunun ardalanında yatan temel etken ise, toplumsal yaşama evreninin özeğinde yer alan söylemlerin günümüzde önemli ölçüde kitle iletişim araçları yoluyla oluşturulmasıdır.

Kitle iletişim araçları, aygıtsal yönüyle toplumu bir sinir dizgesi gibi sararak toplum içerisinde yaşayan insan kümelerini kitleleştiren toplumsal bir kurum olarak işlemekteydi. Bu *kitleleştirme* işlevi, toplumsal üstyapıyı yöneten aygıtların ilgisine konu olmuş ve böylelikle toplumsal yaşamı denetim altına almak isteyen erk yapılarının *hegemonik* bir tavırla onlara yönelmesine neden olmuştur. Böylelikle kitle iletişim araçları üzerinde kurulacak bir denetim yapısı, aynı zamanda toplumsal anlığın kontrol edilebilirliğini de belirleyen temel etken olacaktır. Bu nedenle söylemler, bir yandan bilinçli olarak yönetiledururken, bir yandan da toplumsal yaşamın özeğine aynı bilinçlilikle kaydırılmaktadır. İşte bu yüzden günümüzde kitle iletişim araçlarıyla kurulan söylemler, toplumsal gerçekliğin kurulumundaki dilsel oluşturumları belirleyen en önemli araç konumundadır. Ancak bu söylemler yönlendirilmişlik özelliğiyle ön plana çıkmaktadırlar. Ve arı bir gerçekliği serimlemekten çok, belirlenmiş bir niyetliliği yansıtırlar.

Söylemin bu etkinlik alanına kavuşmasının bir başka nedeni de, sahip olduğu retorik üstünlüğüdür. Bir şeyi salt sözceleme yoluyla ifade etmek toplumsal anlıkta belirli bir etkinliğe sahipse, onu mantıksal bir ilişkiler ağı içerisinde metinlerarası bir düzlemde serimlemek çok daha büyük bir etkinliğe sahiptir. Böylelikle, salt sözcelemsel ve söylemsel biçimlendirmenin farklılığı açık bir şekilde birbirinden ayrılır. Toplumsal gerçeklin yapı taşının toplum oluşu göz önüne alınırsa ve toplumun heterojen yapısı düşünülürse toplumsal çatışma ve uzlaşımlar yoluyla toplumsal gerçekliğe konu olacak unsurların belirleneceğini kestirmek hiç de güç olmaz.

Tamamıyla yaşam dünyasının yapısıyla ilgili olan bu olgu, toplumsal anlamlandırma yapılarının varlığında oldukça farklı bir açınımı bize sunmaktadır. Şöyle ki; sözcelemeler yoluyla oluşturulan söz edimleri, dilin pragmatik yapısından ötürü, çoğu zaman eksik ve yetersiz kalmaktadır. Bu noktada anlam değişiminin temel birimi olarak söylem kavramı karşımıza çıkmaktadır. Ancak toplumsal yaşamı yöneten temel kavramın sağduyu olduğu düşünüldüğünde şu gerçeğin farkına varılır ki; tüm uzlaşma ve çatışmalar ve bunların sonucunda oluşan kitlesellik, aslında yaşam dünyasının içerisinde kendiliğinden vardırlar. Böylelikle söylemlerin yönlendirilmişliğinin, üstyapısal bir belirlenim olmaktan çok, yukardan müdahalelerin, kitlesel beklentileriyle birlikte oluşan bir *tını*sı olduğu görülecektir. Dolayısıyla söylemlerde sunulan gerçeklik tasarımının çarpıtılmışlığı ve düzgülü bir durum olarak belirmektedir. Bu bize almaşık bir bakış açısına sahip olmamızı dayatmaktadır ki, o da şudur; toplumsal gerçekliğin kurulumundan öte, aynı zamanda gerçekliğin toplumsal kurulumunun da farkında olmalıyız. Böyle bir farkındalık düzeyine erişmek, toplumun yapısal örgütlenimi hakkında bilgi sahibi olmanın yanı sıra, toplumsal kimlikler ve rollerin insan kümelerince nasıl içselleştirildiğini ve gerçekliğin bu yapı içerisinde nasıl kurulduğunu bilmek zorunluluğundan geçer.[*]

[*] Toplumsal gerçekliğin kurulumu Searle'ün kuramını anlatırken serimlenmişti. Gerçekliğin toplumsal kurulumu için bkz., Peter L. Berger ve Thomas Luckmann, **Gerçekliğin Sosyal İnşâsı: Bir Bilgi Sosyolojisi Denemesi**, çev. Vefa Saygın Öğütle, İstanbul: Paradigma Yayınevi, 2008.

II.3. Bir Kitle İletişim Aracı Olarak Gazeteler ve Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Söylemsel Etkileri

Toplumsal gerçekliğin kurulumunda gazetelerin etkileri çok boyutluluk unsurunu özünde barındırır. Bununla birlikte, burada yapılan inceleme gazetelerin söylemsel etkileri üzerine yoğunlaşmıştır. Dolayısıyla toplumsal gerçekliğin kurulumunda gazetelerin etkilerine ayrılan bu bölümde, gelişigüzel bir incelemeden çok, söylemi kuran gazete metinleri ve o metinleri sararak biçimlendiren halkalar üzerine yoğunlaşılmış, ve böylelikle, gazeteler yoluyla kurulan söylemleri, oluşturulma koşulları içerisinde kavrayabilmenin yolu aralanmaya çalışılmıştır. Bu yönde elde edilen bilgiler inceleme alanı üzerinde oluşacak bir farkındalık düzeyini yükselterek, çözümleme düzleminde çeşitli kolaylıklar sağlayacaktır. Bu amaç doğrultusunda, bu bölümde, gazetelerin kurumsal, aygıtsal ve metinsel boyutları açımlanmaya çalışılmıştır. Bölümün sonunda genel bağlamı kurmak için gazetelerle yaratılan gerçeklik tasarımının bileşenleri ve toplumsal gerçekliğin kurulumunda bunların oynadığı işlevsel role değinilmiştir.

II.3.1. Bir Kurum Olarak Gazeteler

Gazetelerin kurumsal işleyim yapısının incelenmesi gazetelerin toplumsal etkileşimini ve kendi iç etkileşimini çözümlemede önemli veriler sağlar. Bunu gerçekleştirmek yapılacak en kestirme yol gazeteleri toplumsal ve tecimsel bir kurum olarak iki ayrı boyutta incelemek olacaktır. Bunların yanında gazetelerin kurumsal yapılanmaları incelenirken işleyimsel yapılanmalarına da değinmekte fayda vardır. Bu yapılanmanın çözümlenmesi, gazetelerin haber üretim sürecine belirim kazandıracak ve böylelikle, tecimsel örgütlenme ile toplumsal yapılanmalar arasındaki bağ açıklığa kavuşacaktır.

Gazetelerin toplumsal bir kurum olmaklığı, toplumsal iletişimde edindiği bir takım işlevlerden ileri gelmektedir. Kitle iletişiminin toplumsal yaşamda edindiği bu konum, ondan bazı işlevleri yerine getirmesi yönünde beklentilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kitle iletişiminin toplumsal işlevleri dört ana başlıkta toplanabilir. Bunlar basının halk temsilciliği yönünde geliştirilen bir toplumsal dizilenimin ışığında oluşturulmuştur. Böylelikle,

basının asli görevlerinden ilki topluma haber ve bilgi sunmak olarak belirlenmiştir.[81] Bir ikincisi ise, "demokratik rejimlerde kitle haberleşmesi, düzenin temel öğesi olarak kabul"[82] edilmesinin çağdaş demokrasi anlayışının zorunlu bir sonucu olarak düşünülmesinin bir belirlenimidir. Böylelikle, halkın bir uzamı olan medya, demokratik rejimlerde, hem bir denetim ve eleştiri işlevi üstlenebilecek hem de kamuoyunu oluşturarak sorunlar ve ortak ilginlikler karşısında devletten halka ve halktan devlete bir aktarım aracı olarak işlev görebilecektir. Son olarak, kurulan anlayışa göre, kitle iletişim araçları "bireylerin boş zamanlarını en iyi şekilde değerlendirebilmesi için onlara çeşitli alternatifler sunmalıdır."[83] Böylelikle halkın eğlence gereksinimlerine de yanıt veren bir kurum olarak toplumsal sorumluluklarını yerine getirebilecektir.

Böylelikle, yozlaşmış bir düzen içerisinde işlevsizleşen gazetelerin söylemini belirleyen temel şey onun kurumsal yapılanmasıdır da diyebiliriz. Haberin üretiminin gerçekleşmesinde etkili olan bu olgu, aslında onun belirlenimini de veriyor gibidir. Gazeteler bazı birimlerin işlevsel açıdan bir araya gelmesiyle örgütlenmektedirler. Bu birimlerin başında, *imtiyaz sahibi* bulunmaktadır. İmtiyaz sahibi temel olarak gazetenin telif haklarının ve donanımsal unsurlarının sahibi konumunda olan kişidir. Bunun dışında gazetenin üretimsel yapısını *yaratıcı bölüm* üstlenmektedir. Yaratıcı bölümün başında *genel yayın yönetmeni*, bulunmaktadır. Bu kişi yayın politikasının en başat belirleyicisi konumundadır. Genel yayın yönetmenin altında, *yazı işleri müdürü* bulunmaktadır ki, bu kişi onun yardımcısı gibi işlev yapmakta, belirlenen yayın politikalarını işleyişe sokmakla yükümlüdür. Yazı işleri müdürünün yanında, her gazetede bir de *sorumlu yazı işleri müdürü* bulunmaktadır. Gazetede yayımlanan haberlerin hukuki sorumluluğu bu kişiye aittir. Haber üretimi sürecinde gazete politikaları (fikir ya da kitle gazeteciliği gibi) ve yayın ilkeleri bu kişiler eliyle uygulamaya konulur. Bu kişiler, aynı zamanda, kurulacak gündemi belirleyen ve yönlendiren

[81] Metin Işık, **İletişimden Kitle İletişimine**, Konya: Mikro Yayınevi, 2000, s. 59.

[82] Kayıhan İçel, **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1998, s. 13.

[83] Işık, a.g.e., s. 69.

öznelerdir. Bunların yanı sıra bir gazetede *haber müdürü* bulunmaktadır. Haber müdürü, yazı işleri müdürüne bağlı olarak çalışır ve haber servisleri ve haber merkezi onun sorumluluğu altındadır. Haber merkezinde toplanan haberler çeşitli yollardan geçerek yayıma hazırlanmaktadırlar. Gelen haberler öncelikle haber havuzuna girer. Daha sonra bu haberlerden kullanılacak olanlar belirlenir, sınıflandırılır ve ilgili servislere gönderilir. Bu işleme *tiriyaj* denilmektedir. Tiriyaj sonrasında elde edilen haberler ikinci bir işleme tabi tutulur ki, o da; *redaksiyon* işlemidir. Redaksiyon işlemi sonrasında elde bulunan haberler gazetenin genel yayın politikalarına göre biçimlendirilmiş olur. Muhabirlerin ve haber servislerinin getirdiği haberleri bu şekilde yeniden yazan insanlara, *redaktör* adı verilir. Haberlerin yayıma girmesi muhabirden genel yayın yönetmenine kadar genişleyen bir düzlemde belirlenir. İşte bu hangi haberlerin yayımlanıp hangilerin yayımlanmayacağını belirleme işlemine *eşik bekçiliği* adı verilir. Gazetelerin ilgi alanlarına göre haber üretimini belirleyen çeşitli alt birimleri de vardır. Bunlar *haber servisi ve alt birimleri*, *ekonomi servisi, kültür sanat servisi*, *yurt haberleri servisi*, *magazin servisi*, *Ankara ve İzmir büroları* ve *dış haberler servisi* olarak sıralanabilir.[84]

Açıkça görüleceği üzere, oluşturulan bu kurumsal yapıda imtiyaz sahibinden muhabire doğru inen şematik bir yapıda hiyerarşik örgütlenme vardır sağlanmıştır. Haber üretimi ise, yaşamla temas eden muhabirinden, üst yapıya doğru ilerleyerek gelişir. Muhabirin topladığı bilgi parçalarının bütünleştirilmesi ve haber metinlerini oluşturur. Ancak bu parçalar daha sonra yeniden şekillendirilir. Bu şekillendirmede ise editöryal bir bağımsızlıktan söz etmek mümkün değildir. Hiyerarşik yapının en üst-basamağındaki kişiler bile bir çeşit oto-bağımlılık içerisindedirler ve istedikleri her haberi üretmek ve yayımlatabilmek diye bir lüksleri yoktur.

Bunun nedeni, gazetenin ekonomi-politik bağlantılarında yatmaktadır. Tecimsel bir kurum olarak gazete, kendisini saran toplumun içerisinde toplumsal bir kurum olmaklığından kaynaklanan bir bağımlılık yapısında kendini bulur. Öyle ki; gazeteler, belirli bir dünya kavrayışına sahip olan bir

[84] Nurdoğan Rigel, **İleti Tasarımında Haber**, İstanbul: Der Yayınevi, 2000, ss. 3-142

okuyucu kitlesine, çevresinde bulunan erklere ve reklam pastasını elinde tutan ve onu her an bundan mahrum edebilecek konumda bulunan çeşitli yapılanmalarla her an uzlaşı içerisinde olmak zorundadırlar.

Kuşkusuz, bu etken gazetenin olaylar karşısında kuracağı söyleme, yani haberi üretim biçimine yansıyacak ve bu süreçte çevresel koşullar gazetenin ideolojik yapılanmasını belirleyecektir. Yine aynı şekilde bu yapılanma, muhabiri de kuşatacak ve haber metinlerini kurarken onu yönlendirecek, yönlendirmezse eğer, kendi iç denetim yapısı içerisinde haber yayımlanmadan önce denetime girip biçimlendirilecektir. Böylelikle gazeteler yoluyla yapılan haber üretimi her halükarda ideolojiklik durumundan kendini kurtaramaz. Toplumsal yaşamı kuşatan bu kurumlar mevcut dizge içerisinde, ideolojikleşebildikleri ölçüde toplumsal tınıyı yakalayabilir ve yaşamlarını sürdürebilirler.

II.3.2. Bir Aygıt Olarak Gazeteler

Bir aygıt olarak gazete ile kastedilen, insanların temasa geçtikleri kağıttan yapılma metinlerdir. Televizyonun aygıtsallığını televizyon cihazları sunarken, gazetenin aygıtsallığını da bu materyaller oluşturmaktadır. Günlük kullanım içerisindeki bu basılı bir ürünler çeşitli özelliklere sahiptir. Belirli bir aygıtsal yapılanmayı kendi üzerlerinde taşırlar ve bu aygıtsal yapılanma, gazetelerin iç iletişimsel yapısını belirler. Bunları tam olarak çözümleyebilmek, gazetelerin tasarımında kullanılan temel öğelere hakim olma ile olanaklıdır. Tasarımı oluşturan bu öğeler, kullanılan kağıdın dokusal özelliklerinden, resimlerin çekim açısına, CMYK değerlerinden, karikatür çizgelerine, kullanılan puntolara kadar pek çok unsuru içerimler.

Bu öğelerin incelenmesi, gazeteler ve insan anlığı arasındaki etkileşimsel yapıyı daha iyi çözümleyebilmemize olanak tanır. *Aygıt-Anlık Eytişimi* de diyebileceğimiz bu süreçte gazeteleri oluşturan temel etmenler düşünüldüğünde, ilk akla gelen şey kağıt ve mürekkep lekelerinden oluşmakta olduğudur. Böylelikle basılı bir ürün sınıfına giren gazete aygıtları, insan anlığında görsel-işitsel, ya da işitsel bir üründen farklı tepkimeler oluşturur kuşkusuz.

Bunlardan ilki, zaman etmenin anlıkça sabitlenmesidir. Diğer kitle iletişim araçlarında devinimi bizatihi aygıtın kendisi sağlarken, gazete söz konusu olduğunda devinim anlıkça sağlanır hale gelir. Bu etmen aynı zamanda elde edilen verilerle temas süresini belirlediğinden zihinde depolama, dikkat edimi gibi çeşitli anlıksal eylemler daha kontrollü bir şeklide gerçekleştirilme olanağı bulur. Bu da, temas halindeki insanın anlıksal yapılanmasını farklılaştırır.

Bir başka etmen de, görsel öğelerle, metinler arasındaki bağlantıdır. Yine anlık-aygıt eytişimine göre çözümleyecek olursak, görsel öğeler ve metinlerin arasında gramatik bir yapının kurulduğundan bahsedebiliriz. Öğeler arasında kurulacak olan gelgitler çeşitli bağlamlarla birbirine eklemlenebilir ve bu yolla öğeler arasında farklılaşmış anlamsal ilintililiklerin kurulması olanaklılaşır.

Üçüncü bir nokta ise, gazetenin yukarıda sayılan tüm öğelerinin dizimlenmesiyle oluşan gramatik yapıdır. Bu yapı gazetenin metinlerinin kopukluğunun önüne geçer ve ona dikey bir derinlik kazandırır.

II.3.3. Bir Metin Olarak Gazeteler

Gazetelerin en temel özelliği birer metin oluşlarıdır. Bu yönüyle balkıdığında gazeteler bir kurum veya aygıt olmaktan çok söylemsel alanda ortaya çıkmış yazılı bir ürün olarak karşımıza çıkarlar. Gazetelerin aygıtsal özellikleri onun metinsel alımlanışı üzerinde etkili olan unsurlardır. Bununla birlikte, gazetenin metinsel boyutunun asıl konusu anlam kuruluşunda yatmaktadır.

Anlam kuruluşu, temelde, iki boyutta gerçekleştirilir. Birincisi tek tek metinlerin oluşturulduğu mikro düzey, ikincisi de gazetenin bütünselliği içerisinde anlamlanan makro düzey.

Mikro düzeyde aslolan sözceleme yapıları, ve bu yapılar arısındaki bağlantıların kuruluş şeklidir.

Makro düzeyde ise, mikro alanda kurulan metinlerin etkileşimi söz konusudur. Bu noktada, birbiriyle etkileşen metinler bir meta anlam yaratır ve

bu meta anlam, okuyucu tarafından en az basit metinlerdeki kadar çözümlenebilirlik taşır. Sözgelimi bir haberde belirli bir durum serimlenirken, ertesi gün yazılan bir köşe yazısında belirim kazandırılan bu durum eleştirel bir incelemeye tabi tutulabilir. İki metin türünün okuyucunun anlığında oluşturacağı tepkime, kuşkusuz, birbirinden farklı olacaktır. Ve anlıksal bir inşa çalışmasında farklı işlevleri yerine getirecektir.

Gazetelerin söylem yapıları da bu düzeyde düşünülebilir. Burada ortaya çıkacak birinci düzey, özgül metinlerin yapısından çıkan mikro söylemdir. Bu söylem salt dilbilgisel ve dizilenimsel oluşumlarla kurulan yalıtılmış bir metnin oluşturduğu söylemdir. Bu yalıtma kaldırıldığı zaman ikinci düzeyde bir söylem tasarımına ulaşılmış olur ki, o da; metinlerarası bir düzlemde konutlanan makro söylemdir. Makro söylemde, metinler, tıpkı kendilerini kuran sözcelemelerde olduğu gibi, belirli yapılarda bir araya gelir ve bir dizimsel yapı oluşturur. bu süreçte vurgulanması gereken temel bir nokta, mikro söylemler olmadan, makro söylemlerin varlaşmasının mümkün olmadığıdır. Görünen odur ki; gazetelerin kurduğu asıl söylemsel yapılar da işte bu makro söylem yapılarıdır.

II.3.4. Gazeteler Yoluyla Kurulan Toplumsal Gerçeklik Tasarımı

Buraya kadar yaptığımız incelemelerden sonra, artık, toplumsal gerçekliğin kurulumunda gazetelerin edindiği işleve belirim kazandırabiliriz demektir. Bu yönde elde edeceğimiz bağlamlar, bize, ortaya koyduğumuz kurgul çerçeveyi bütünleyebilme olanağını sağlayacaktır. Bunun yolu ise, gazetelerin oluşturduğu gerçeklik tasarımı ve toplumsal gerçekliğin kuruluş şablonunun yapısal özelliklerini kavramayla mümkün olabilir. Bu nedenle inceleme iki boyut içerisinde düşünülmelidir. Bu iki boyutu bütünleyen şey ise, her iki yapının da toplumsal anlığın içkin yapısında gerçekleşiyor oluşudur.

Gazeteler yoluyla kurulan gerçeklik, her şeyden önce bir *yeniden üretim*dir. Burada yeniden üretimden anlaşılması gereken şey, teknik olanaklarla yapılan bir çoğaltma değil, bizatihi *gerçekliğin yeniden üretimi*dir. Bir gazete metninde bu üç şekilde gerçekleşir; birincisi, *haber yoluyla gerçekliğin yeniden üretimi*; ikincisi, *fikirsel içerikli yazılarla gerçekliğin*

yeniden üretimi; üçüncüsü ise, *gerçekliğin mizahi yeniden üretimi*dir. Bunlardan ilk ikisi düzyazının sınırları içerisine girer, üçüncüsü ise metin üretiminin başka bir türü olan çizimin sınırlarına dahildir. İlk ikisi üzerine yoğunlaşarak çözümlememize devam edelim.

Gazetelerde sunulan gerçeklik tasarımının haber ve köşe yazısı bağlamındaki iki biçimi, bir metin olarak gazeteler alt başlığında ana hatlarıyla incelenmiştir. Haber metinleri olayların bir betimlemesini sunarken, köşe yazıları bu betimlemelerin yorumlarını içerimler. Gerçekliğin üretiminde birbiriyle uyum halinde işleyen bu iki unsur içinde haber metinleri gazetelerin asli icra birimlerini oluşturur. Ancak başat durumda olan köşe yazısı metinleridir. Çünkü insanlar, bilgi almanın yanında, çoğunlukla dünyayı belirli şekilde kavrayan üstün anlıklarla temasa geçmek için gazete okurlar. *Kanaat önderi* denilen bu kişilerin oluşturduğu metinler, yaşam dünyasının *yorumlanmış* bir yeniden üretimini sunar. Ve kitlelerin olayları algılayış tarzlarını oldukça baskın bir şekilde etkiler. Haber metinleri de, aslında dünyanın yorumlanmış bir yeniden üretimidir. Çünkü metni kuran anlamlanım yapısında pek çok unsur işin içerisine girer, ve bu unsurların kullanılış biçimi ve oluşturduğu dizimsel yapı anlamı belirleyen temel unsur olur. Fotoğrafların çekim açılarından, haber metinini oluşturan söz dizimlerine kadar pek çok öğe bu süreçte etkilidir. Sık sık verilen bir örnekte olduğu gibi, bir devlet adamının uçaktan inerken çekilen bir fotoğrafın çekim açısı farkı, anlamın kurulumunu belirlemeye yeter de artar bile. Olay sırasında devlet başkanını karşılamaya kimse gelmemiş olabilir. -Bu yaşam dünyasına ait bir gerçekliktir.- Burada olaylı haberleştiren muhabirin resim alırken makinesinin görü alanına aldığı kesim daha sonra haberi üretirken oluşturulacak anlamı belirleyici olacaktır. Muhabir -gerçekliği yeniden üretirken- yalnızca devlet başkanını makinesinin görü alanına almışsa haber metininde bunu varolan olumsuz olgusal gerçekliği örtmek için kullanabilecektir. Ve bu, gazetecilikte sıklıkla yaşanan türden bir olaydır.

Gazeteler yoluyla yeniden üretilen gerçekliğin niteliği, çoğu zaman yönlendirilmiş bir gerçeklik tasarımı kimliğindedir. Bu yönlendirmenin altında, gazetelerin kurumsal yapısını incelerken belirttiğimiz gibi, gazete kurumları

ve toplumsal yapılanmaların birbirine bağlanış şekilleri etkili olmaktadır. Bu bağlanış biçimleri gazetelerin ideolojisini de belirleyici niteliktedir. Ve bu ideoloji, kuruma tabi olan herkesi bağlayıcıdır. Bu süreçte muhabirden, köşe yazarına, redaktörden, genel yayın yönetmenine kadar hiçbir çalışanın bir özerklik alanı söz konusu değildir.

Kuramsal gazetecilik alanında, bu olgu *gazeteciliğin soğan olarak tasarlanması* adı altında kurgulanmıştır. Alman kuramcı *S. Weischenberg*'in ortaya attığı bu modele göre, gazetecilik, haber üretimini sağlayan kişilerden, toplumsal çevreye kadar bir soğana benzetilmektedir. Soğanın çekirdeği, medya aktörleri, gazetecileri ve rol bağlantılarını temsil etmektedir. Burada, çekirdeği saran ilk kabuk, gazeteciliğin işlev, ikinci kabuk, yapı bağlantısını betimlerken, soğanın dış kabuğu, medya dizgesinde geçerli olan düzgüsel yapılanmayı temsil etmektedir.[85]

Weischenberg'in çizdiği model gazetelerin oluşturduğu gerçeklik tasarımının ırasal yapısını önemli ölçüde serimlemektedir. Burada kurulan tasarım yalnızca metinlerin içkin yapısıyla sınırlı değildir elbette. Gerçeklik tasarımında etkili olan bir başka unsur da, metnin üzerinde etkili olan, kurumsal ve toplumsal yapılanma gibi, gazetenin aygıtsal özellikleridir. Ve bu süreçte ilgili bölümde serimlendiği gibi, gazete üretiminde kullanılan kağıdın dokusundan, CMYK değerlerine kadar pek çok etken işin içerisine girmektedir.

Kuşkusuz, bunda en büyük etken gazetelerin anlamlandırılma yapısının -tıpkı metinlerde olduğu gibi- yine, insan anlığına bağımlı oluşudur. Ancak, metinsel anlamlandırmada gazete anlığın soyut basamaklarında işlev görürken, aygıtsal özellikler gazetenin anlıkla girdiği temasta algı biçimleri üzerinde etkinlik kurmaktadır. Bu etkinliğin niteliği ise, aygıt-anlık eytişimi içerisinde düşünüldüğünde belirim kazanacaktır.

[85] Füsun Alver, **Gazeteciliğin Kuramsal Temelleri**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2007, ss. 112-117.

Bu etkileşimsel yapı içerisinde, gazete aygıtları, anlık üzerinde zaman tasarımı, algılama tonu, sinerji ve öğelerarası koordinasyon gibi konularda etkinlik kuracaktır. Bu etkinlik, metinlerle kurulan gazete içeriğinin yanında bir işlev edinerek, okur üzerinde onun algılanma biçimlerini belirleyecek ve gazetelerin oluşturduğu toplumsal etkinin düzeyinde rol oynayacaktır.

Buraya kadar çizilen kurgul yapı gazeteler yoluyla kurulan gerçeklik tasarımını kendi içkin yapısı içerisinde betimlemeye yetecektir. Bu gerçeklik tasımının toplumsal gerçekliğin kurulumundaki işlevi ise, bütünüyle kendisine aşkın bir konudur. Böyle bir işleve belirim kazandırmak, gazetelerin gerçeklik tasarımının ırasal yapısını toplumsal gerçekliğin kuruluş şablonu ile ilişkilendirmeyle olanaklı olabilecektir. Bu süreçte, iki unsurun arasındaki kurgul bağı sağlayan şey ise, her ikisinin de anlıksal oluşudur.

Öncelikle şuna belirim kazandırmak gerekir ki; gazeteler yoluyla tasarlanan gerçeklik, kurumsal olguların oluşumunda etkinliğini sürdürür. Böylelikle, kaba olgular bizim ilgimizin dışında kalmaktadır. Kurumsal olguların oluşturulmasında yer alan temel unsurları hatırlamak çözümlememize bu noktada katkı sağlayacaktır.

Anımsanacağı üzere, bir kurumsal olgu temelde kolektif niyetlilik, kurucu kurallar ve işlev yükleme adı altında tanımlanan üç bileşenle varlaşıyordu. Bunlardan kolektif niyetlilik, olgununun nedensizlik durumuna karşı korunmasını sağlarken, işlev yükleme temel mantıksal birimleri, kurucu kurallar ise, düzgüsel yapıyı temin ediyordu. Ve tüm bunların ortaya varlaşmasını sağlayan temel araçsa, dildi. Gazeteler de işte tam bu noktada işlev görmektedir. Çünkü bir gazete, her şeyden önce, dilsel iletileri yayan bir metindir. Bu metinler, bir aygıt içerisinde insanlara sunulur. Ve en önemlisi, bu aygıtla temasa geçen insanların algılayışları bireysel değildir. Çünkü gazete aygıtları, gelişmiş canlıların sinir dizgeleri gibi tek bir organda toplanmaktadır. Bu yönetici organ ve aygıtsal birimleri arasındaki bağlantı, onun araçsallığını temin eder. Ve bu araç bir kurumsal yapıya sahiptir. Bu kurumsal yapı da toplumla yapısal bir bağ içindedir.

İşte bu bağlantı onun ideolojikliğini verir. Ve bu ideoloji onu erk yapıları tarafından toplumun merkezine doğru sürekli iter. Çünkü aygıtsallık ona aynı zamanda şu işlevi yüklemiştir ki, o da; kitleleştirme yetisidir. Böylelikle insanları kitleleştiren bu araç yoluyla olaylar karşısında toplumun geliştirdiği yargılar, denetim altına alınabilecektir. Bu aynı zamanda gazetenin, metinsel yapısını ve toplumsal gerçekliğin kurulumunda oluşturduğu temel ilgi alanlarını belirler.

Gazetelerin bu süreçte oluşturduğu metinler, belirli bir yönlendirilmişlik içerisinde tasarlanmış niyetli oluşumlardır. Bu yönüyle onlar, bireyselliklerinin yanında, kolektiflik unsurunu da ihtiva ederler ve böylelikle oluşturdukları gerçeklik tasarımları çoklu boyutta söylemselleşir. Söylem yoluyla kurulan dilsel ileti ise, bu süreçte sözceleme yoluyla kurulan dilsel iletiye göre büyük bir üstünlük arz etmektedir. Bunun yanı sıra, söylemlerin kuruluş amacı, ilgi alanlarını da belirlemektedir. Söylemler gazete aygıtlarının üzerinde kurulan gerçeklik tasarımını kurumsal olgular üzerine yöneltmektedir. Bu süreçte, gazetenin ideolojik yapısının belirlediği niyetliliğe göre, kolektif niyetlilik, işlev yükleme ve kurucu kuralların tümünde etkinlik kurulmaya çalışılır. Çoğu kez gazeteler yoluyla oluşturulan yeniden üretimsel yapı içerisinde, varolan toplumsal gerçekliğin üzerinde etkinlik kurularak yapısının istenilen yönde değiştirilmesi temel amaçtır.

Ancak bu amacın toplumsal yapıyı belirleyici nitelikte olduğundan bahsetmek doğru bir yargılama olmaz. Çünkü, gazetelerin toplumsal gerçeklik üzerinde yarattıkları temel etki niyetlilikten öteye gidemez. Şu nedenledir ki; gazeteler yoluyla yaratılan gerçeklik tasarımı edimsözel niteliktedir. Doğal olarak bu çeşit bir girişimin yaratacağı etki de, edimsözel bir etki olacaktır. Tezimizin temel inceleme düzlemini de bu olgu belirlemektedir. Bu etkinin toplumsal gerçekliğin kurulumundaki fiili etkisi ise etkisözel bir etki olup, başka bir inceleme düzleminde kurgulanmış bir araştırmanın konusuna girer. Bundan sonraki ana bölümde, çizdiğimiz kurgul bağlantıları kılgın bir boyutta desteklemek için görgül bir araştırmaya gidilmiş, ve gazete haberleri yoluyla yaratılan toplumsal gerçeklik tasarımları inceleme altına alınmıştır.

III. GAZETELERİN HABER SÖYLEMİ YOLUYLA YARATTIKLARI GERÇEKLİK TASARIMLARI ÜZERİNE GÖRGÜL BİR İNCELEME: CUMHURİYET, HÜRRİYET, ORTADOĞU VE YENİ ŞAFAK GAZETELERİNDE 1 MAYIS OLAYI

III.1. Araştırmanın Yöntemi

Temel olarak toplumsalbilimlerde yapılan araştırmalarda, yöntem seçimi sırasında iki etken belirleyici rol oynar. Bunlardan birincisi, elde edilecek olan bilginin türü, yani ne çeşit bir bilgi üretileceği; ikincisi, bu bilgiyi elde etmek için kullanılacak yöntemin elde edilecek bilgiyle uyuşkunluğudur. Kılgın bir dille anlatmak gerekirse, toplumsal bilimlerde yürütülen araştırmalarda, örneğin "1985 Yılında Üretilmiş Hollywood Filmlerinde Zencilerin Olumsal Temsil Oranları" gibi bir araştırma konusu için ikonografik çözümleme yöntemi kullanılamayacağı gibi, "*Stalker* Filminde Anlam Üretimi" gibi bir konu üzerinde yürütülen bir araştırma için niceliksel içerik çözümlemesi yöntemi kullanılamaz. Çünkü bu alanda araştırma yapan herkesin bildiği üzere, ikonografik çözümleme yöntemi, bir resmin sanatsal değerini bulmak için bir tür ön betimleme oluşturmaya dayanan bir yöntemdir ve anılan araştırma konusu içerisinde elde edilmek istenen bulguları araştırmacıya vermek gibi bir yeteneği yoktur, yine aynı şeklide niceliksel içerik çözümlemesi bir söylem içerisindeki temsil oranlarını bulmaya dayanan bir yöntemdir ve bir söylemdeki anlam üretimi konusunda araştırmacıya bulgu sağlamaz. "Toplumsal Gerçekliğin Kurulumunda Gazetelerin Edimsözel Etkileri" konulu bir araştırma için en uygun yöntem ise, araştırmanın özgül amacı bağlamında, kuşkusuz, söylem çözümleme yöntemidir. Araştırmanın ırasal yapısı önceki bölümlerde ayrıntılı olarak serimlenmişti, bu bağlamda söylem çözümlemesinin neliğinin incelenmesi verdiği bulguların niteliğinin araştırmayla uyuşkunluğunun kavranmasına katkıda bulunabilir.

Söylem çözümlemesini, basit bir şekilde tanımlayacak olursak; toplumsal dolaşım kanallarında üretilen bilginin çözümlenimini olanaklı kılan yöntemlere verilen genel bir isimdir, diyebiliriz. Bu bağlamda şu noktanın üzerinde durulmalıdır ki; söylem çözümlemesi, "keşif yoluyla bilgi elde etmeye yönelik bir analizdir. Keşfedilen şey, bilgi hakkındaki bilgidir. Burada,

bir pratik alanda dil incelenir ve bilginin yapılanmış anlamlarına farklı yollarla ulaşma biçimleri gösterilir. Söylemi incelenebilir kılan şey kurallar ve dilin fonksiyonlarıdır; bunları eylem ya da pratiğe dönüştüren; anlatım/ifade, beyanlar, yani konuşma yolları/eylemleridir."[86]

Böylelikle, yapılandırılmış bilginin bir çözümlenimi olarak düşünüldüğünde, söylem çözümlemesinin ve önceki bölümlerde çizilen kurgul temelle uyumluluk içerisinde olduğu açık ve seçik olarak görülebilecektir. Şöyle ki; toplumsal gerçekliğin dil yoluyla kurulduğu ve bu kurulumu oluşturan yapılanmalar içerisinde iç mantığı olan ifadeler kümesi olan söylemin kurduğu etkileşimsel yapının, oluşturulan bir toplumsal gerçeklik tasarımında bağımsız sözcelemelerden çok daha etkili olduğu hatırlanacak olursa, bu söylemsel yapıları çözümlemenin gerçeklik tasarımları üzerindeki işlevlerini çözümlemek yönündeki bir girişime sağlayacağı katkılar kolaylıkla çıkarsanabilir. Bu noktada yöntem, yukarıda anılan iki kıstası da yerine getirir: Elde edilmek istenen bilgi -yani gazetelerin kurduğu gerçeklik tasarımı- ve bu bilgiyi üretmek için inceleme nesnesi üzerinde kullanılacak yöntem -yani söylem çözümlemesi- uyuşkunluk gösterir.

Böylelikle, açık bir şekilde, söylem çözümleme yönteminin bizim özgül araştırmamıza uygun olan bir yöntem olduğunu görmekteyiz. Yöntemin, çalışmanın genel amacı ile ne kadar uyumlu olduğu sorusuna verilecek yanıt yine olumsal olacaktır. Çünkü dilsel bağlamlar ve toplumsal kılgılar arasında oluşturulan bağlantıların çözümlenmesi, ikinci düzeyde yapılan bir çözümleme için betimsel veriler sunacaktır. Başka bir deyişle, üretim koşulları içerisinde çözümlenen söylemsel yapı bir toplumsal görüngüyü yansıtması itibariyle görüngübilimsel bir veri sunar. Ve bu veri kolaylıkla görüngübilimin araştırma alanına konu olabilir.

Bu noktada, ayraca alma, söylem çözümlemesi yoluyla elde edilen bulguların değerlendirilebileceği ikinci bir yöntem olarak karşımıza çıkar. Ve

---

[86] Sözen,a.g.e., s. 86.

bu da şu anlama gelir ki; daha önce de serimlendiği gibi, çalışma ikili düzeyde bir yöntemsel yapı içerisinde ilerlemektedir. Dolayısıyla burada, iki düzeyde bilgi elde edilmesine dayanan bir yapı izlenmektedir. Birinci düzeyde elde edilen bilgi, görgül verileri bize sunacaktır. İkinci düzeyde elde edilecek olan bilgi ise, görüngü basamaklarının üst düzeyindeki verileri sunacak türden bir bilgi olup, bulgulanan görgül bilgilerin ırasal yapısından yola çıkarak olgusal verilere ulaşabilmeyi amaçlamaktadır. Şu anda işlenen bölüm görgül araştırmaya ayrıldığından, burada birincil düzey verileri elde etmeyi olanaklı kılan yöntemi açımlamakta yarar vardır ki, bu yöntem; van Dijk'ın geliştirdiği haber söylemini çözümleme yönelik olan yöntemdir. Ayraca alma yöntemi özlü bir şekilde -kendi üzerine düşen rolü oynayacağı- sonuç bölümünde işlenecektir. Bu noktada, van Dijk yönteminin açımlanmasına, söylem çözümlemesinin neliğinden ve pek çok söylem çözümleme yöntemi içerisinde neden van Dijk yönteminin kullanıldığından bahsederek başlamak daha akılcı görünmektedir.

Söylem çözümlemesinin neliğini anlamak, onu varlaştıran kurgul temellerin kavranmasıyla olanaklıdır. Bu noktada, tıpkı söylem kavramında olduğu gibi, söylem çözümlemesinin açınımını sağlayan kurgul ardalanını *Yapısalcılık*, *Yeni-Olguculuk* ve *Hermeneutik* alanlarının gelişim düzleminin oluşturduğunu belirtmek gerekir. Bu üç alan söylem çözümlemesinin kavramsal anlamlandırımı üzerinde de belirleyici olmuşlardır. Ve bunun sonucunda iki tür çözümleme kavramı belirmiştir. Böylelikle, "dile, dilin yapısına, onun aktüelleşmiş veya kullanım düzeyinde ortaya çıkan işlevleriyle temel modellerine dair analize; dilin kullanımına ilişkin, geleneksel dilbilim veya atomistik cümle üzerinde odaklaşan üslûp araştırmasının tam karşıtı olan araştırmaya *söylem analizi* adı verilirken, üçüncü anlamıyla, söylemi konu alan, dilin toplumsal ve ideolojik boyutunu ortaya çıkaran analiz *eleştirel söylem çözümlemesi* olarak" nitelendirilmiştir.[87] Bu noktada, yukarıda belirtilenlere ek olarak söylemle ilgili çözümlemenin geçmişinin Aristoteles'e kadar geri gitmekle birlikte, söylem çözümlemesinin esas Ferdinand de

[87] Cevizci, a.g.e., s. 1541.

Saussure'le, ama daha ziyade Saussure sonrası araştırmacılarla ve özellikle de Roland Barthes ve Michel Foucault'yla geliştiğini belirtmek gerekir.[88]

Söylem çözümlemesinin toplumbilim alanına girmesinde ise, Alman Düşünürü Max Weber'in büyük etkisi vardır.. "Weber belirli bir (Protestan) ahlakını kavramak için metinleri, en önemlisi de Calvinist doktrinleri kullanır. Anlam sistemlerinin ("ruh" ve "ahlak") karmaşık, çok değişken ilişkileri ve tarihsel olayları açıklamaya yardımcı olduğunu -ve bu anlamların doktrinlere yerleştirilebildiğini- varsayar. Weber insanların hem ekonomik bakımdan aktif olmaya ve hem de emeklerinin meyvelerini tüketmeye motive olmak zorunda olduklarını varsayar; ve insanlara 'çileciliğe olumlu teşvik oluşturarak kişilerin dünyevi faaliyete bağlılığını kanıtlaması gerekliliği fikrini' neyin verdiğini göstermek için metinsel analizleri kullanır."[89] Bunun sonucunda metinler ve toplumsal etkileşimsel yapı arasındaki bağ gösterilmiş olur. Bu yönüyle Weber'in çözümlemesi ilk söylem çözümlemelerinden biri olarak kabul edilebilir. Ancak daha sonraları söylemin toplumsal etkileşimsel yapıda oluşturduğu bağlamaları çözümlemenin çok farklı türleri ortaya çıkmıştır. Söylem çözümlemelerinin de, söylem yaklaşımlarına göre farklılaştığını söylemekte bu bağlamda yarar vardır. Bu farklılık kendini, ortaya çıkan çok çeşitli yaklaşımlarda göstermiştir. Bu yaklaşımların arasında, Wetherell ve Potter'in dil kullanımında belirim kazanan yorum repertuarının cemaatler arası ilişkiler üzerindeki etkinliğini ölçmeye çalışan *ırk ilişkilerine değgin söylem çözümleme yöntemi*, van Dijk'ın söylemde belirim kazanan ideolojilerin çözümlenimini gerçekleştirmeyi amaçlayan *haber söylemine değgin çözümleme yöntemi*, Edward Said'in batılı toplumlardaki doğu imgesi oluşturan bileşenleri yapıbozuma uğratmayı denediği *etnosantrik söylem çözümleme yöntemi* ve Wodak'ın önemli ölçüde Habermas'ın çizdiği kurgul yaklaşıma yaslanan bir eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi olan ve toplumsal kurumlardan yararlanma sırasında farklı toplumsal sınıflara mensup kişilerin maruz kaldıkları iletişimsel formları inceleyen *doktor hasta*

[88] Cevizci, a.g.e., s. 1541.

[89] Laura Desfor Edles, **Uygulamalı Kültürel Sosyoloji**, çev. Cumhur Atay, İstanbul: Babil Yayınları, 2005, ss. 242-243.

söylemi ilk elden anılabilir. Bunların yanında Gönül Erhan'ın Said'inkine benzer bir kurgul temel üzerinde oluşturduğu Amerikan basınına yansıyan Türk imgesini çözümlemeye yönelik olarak gerçekleştirdiği *Türk imgesine değgin söylem çözümleme yöntemi* de anılan söylem çözümleme yöntemleri arasında anılabilir. [90] Bunların içerisinde bizim açımızdan en önemli olanı ise, kuşkusuz habere ilişkin geliştirdiği yöntemle, söylem yapıları ve iktidar yapıları arasındaki ideolojik ilişkiyi serilmemeye çalışan van Dijk'ın söylem çözümleme yöntemidir. Burada açıkça anlaşılacağı üzere, van Dijk, özellikle gazete haberlerini çözümlemeye yönelik getirdiği açınımla -temel kuramsal bağlamı içerisinde ayrılmakla birlikte- bizim yöntemimizle önemli ölçüde uyuşkunluk içerisindedir. Yöntemin uyuşkunluğu, açımlandığında daha net bir şekilde görülecektir. Ancak bunun öncesinde, söylem çözümlemesinin ırasal yapısı hakkında birkaç noktayı daha aydınlatmakta yarar varmış gibi görünmektedir.

Söylem çözümlemesi hakkında belirtilmesi gereken ilk şey onun çalışma alanıdır kuşkusuz. Açıktır ki; bir bilim dalının ya da yöntemin konusunun ne olduğu bilinmezse, o bilimsel yaklaşım hakkında bir şey öğrenilemez. Nasıl ki, ruhbilimin çalışma alanını, insan davranışları; göstergebilimin konusunu, anlamın üretimi ve yeniden üretimi oluşturuyorsa; söylem çözümlemesinin temel ilgi alanını da, kılgısal kullanımıyla dil oluşturur. Önceki bölümlerden de açıkça çıkartılabileceği üzere dil bir kılgıdır ve bu kılgı toplumsal eylemlerin bir taşıyıcısı görünümündedir. Bu bağlamda, söylem çözümlemesi dilin kılgısal olarak taşıdığı tüm bu ilişkiler ağına ve özellikle de bunların mübadelesine belirim kazandırmayı amaçlar. "Analizin amacı, bir pratik olarak dili inceleme ve farklı anlamlarda üretilen bilgi ve bilgi/güç moduna ilişkin yapıları, onların değişim ve dönüşümlerini açığa çıkarmaktır."[91]

Böylelikle söylem kavramı dil kullanımları ve toplumsal makro yapılar arasında bir yere konutlanmaktadır. Söylemi çözümlemeye yönelen

[90] Anılan söylem çözümleme yöntemlerini ayrıntılı olarak incelemek için bkz.; Sözen,a.g.e., ss. 81-157.

[91] Sözen,a.g.e., s. 82.

yaklaşımlar da, haliyle, bu konutlamadan etkilenecek ve söylemi oluşturan sözlü ve yazılı metinler ve bu metinlerin etkisiyle devinen toplumsal süreçler üzerine odaklanacaktır. Böylelikle çoğalan değişkenler karşısında söylem çözümlemesinin niteliği de çoklu bir düzleme oturacaktır. Çünkü, "söylemler tek başlarına durmazlar; onlar birer metinlerarasılık ve söylemlerarasılık ürünüdürler. Böyle olunca metin, metinlerarasılığın ürünü ve yorumu, söylem de söylemlerarasılığın eseri ve yorumu olarak görülmelidir."[92]

Tüm bunlar insanların dil kullanımının ve bu kullanımın yaşamsal etkilerinin bir sonucudur. Böylelikle insanların dil ile ne yaptıkları çözümlemenin özeksel konusu olur. Ve bu konuyu çözümleme biçimi hiç de gelişigüzel yapılandırılmaz. Öyle ki, "söylem analizi söz konusu olduğunda, bir konuşmada ya da yazılı bir metinde diyalogun daha üst seviyelerindeki organizasyonel özelliklere odaklanılır; cümle ya da daha küçük dilbilgisel birimlere değil, fakat daha üst düzeydeki yapılarla ilgilenilir."[93]

Ancak bu düzenli ilginin çıkış noktası, düzenli sorulardan kaynaklanmaz. Aksine, "söylem analizi, varsayımlardan değil belirsizliklerden yola çıkar. Diğer analiz türlerinden ayrı olarak ayrıntılarla uğraşan söylem analizini, üç ayrı boyutta tanımlamak mümkündür. Bunlardan birincisinde, analiz dil kullanımı ile meşgul olur; dil kullanımı, dilsel bir davranıştır; bu sebeple, dil bir eylem ve etkileşim biçimidir. İkincisinde, söylem analizi dilin, açıklama, anlama ve anlamlandırmaya ilişkin fonksiyonlarıyla ilgilenir. Üçüncüsünde ise, analiz pragmatiktir; yani bu düzeyde 'dili kullanan insanların dil ile ne yaptıkları' sorusuna cevaben, bir söylemdeki linguistik özellikler onların ne yaptıklarını anlamak amacıyla incelenir."[94]

Söylem çözümlemesinin tüm bu ırasal özelliklerine değinmişken, kimi yazarlar tarafından yalnızca yazılı metinlere yönelik olduğu ve konuşmaları dışarıda bıraktığı için yeterli görülmemekte ise de, söylem çözümleme yöntemleri içerisinde en dizgesel yaklaşımlardan birini Teun A. van Dijk'ın

[92] Sözen,a.g.e., s. 83.

[93] Sözen,a.g.e., s. 85.

[94] Sözen,a.g.e., s. 85-86.

yönteminin oluşturduğuna değinmekte yarar vardır.[95] Özellikle ırk ve ırkçılık ideolojisi üzerine yapılan haberlerin çözümlemesi üzerine yoğunlaşan van Dijk'ın çözümlemesini tek bir alana kaydırması medyanın toplumsal konumu düşünüldüğünde haklı görülecektir. Kendisi de bu konuyu şu şekilde vurgulamaktadır:

> "Dünyada cereyan eden olayların çoğu hakkında bilgi edinimi ve kanaat oluşumu büyük ölçüde, milyonlarca kimsenin paylaştığı basın ve televizyondaki haber söylemine dayanır. Muhtemelen başka hiçbir söylem tipi bu kadar çok insan tarafından aşağı yukarı aynı anda paylaşılmaz ve okunmaz. Bundan ötürü haber söyleminin güç potansiyeli devasa olup, haber raporlarının şemalarının, başlıklarının ve üslubunun yakından incelenmesinin siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel iktidarın uygulanımını ve bu uygulanımı destekleyen ideolojilerin iletişimini ve edinimini anlamak açısından hayati bir önemi vardır."[96]

Düşünürün böyle bir yönelim içerisinde bulunmasında, kuşkusuz, kitle iletişim araçlarının eşsiz toplumsal konumunun yanı sıra, kişilerarası iletişimle kitle iletişiminin yapısal farklılıklarının da bir etken olduğu söylenebilir. Çünkü bu iki farklı iletişim türünün bütüncül çözümlemesini gerçekleştirmeyi amaçlayan bir yöntem geliştirmek pek de mümkün gibi görünmemektedir. İki iletişim türünün ırasal yapısı uyuşkunluk gösteremeyecek denli birbirinden farklıdır. Bu farklılık ise, temelde, kişilerarası iletişimin, etkileşim aracı olarak yüz yüze iletişim kanalını, kitle iletişiminin ise, kitle iletişim aygıtlarıyla gerçekleşen bir etkileşimsel yapıyı kullanmasından ileri gelmektedir. Bu iki iletişim türünde gerçekleşen söylemsel etkileşimi çözümlemek için oluşturulacak bir yöntem, çözümlenecek iletişim biçiminin ırasal yapısını dikkate almak zorundadır. Ve doğal olarak yöntembilimci, kullanılan etkileşim aracı konusunda bu denli farklılaşan iki iletişim biçimi içerisinde, bir seçim yapmak zorunda kalır. van Dijk'ın tercihi bu noktada söylemlerin

[95] Bu konuda geliştirilen eleştiri için bkz., Sözen,a.g.e., s. 89.

[96] Teun A. van Dijk, "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", **Medya, İktidar, İdeoloji**, 3.b., der. Mehmet Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005, s 353.

belirlenmesinde baskınlığı olduğu su götürmeyen kitle iletişiminden yana olmuştur.

Söylem çözümlemesinin neliğine ve ırasal yapısına açıklık getirip, çeşitli çözümleme yöntemlerine değindikten ve bunların arasından neden van Dijk'ın yönteminin seçildiğini belirttikten sonra, artık sıra yöntemin açımlamasına gelmektedir. van Dijk'ın haber söylemine değgin geliştirdiği çözümleme yöntemini anlamak için, onun temelde bir ideoloji çözümlemesi olduğunu bilmek gerekir.[*] Bu noktada, ideoloji kavramının kurgul alandaki gelişimine kısaca bakmakta yarar vardır.

İdeoloji kavramı köken olarak, modern toplumsal bilime temel olan Bacon'un "idola" düşüncesine kadar uzanır. Bacon'un ve hatta Hobbes'un ardından gelen Holbach'ın düşünceleri ideoloji kavramının kavramsal ana çizgisini verir gibidir: "...bizi yanlış yöne götürmekten başka işe yaramayan hayalleri yıkabileceğimiz araçları aramak..."[97] Bu hayalperestlik düşüncesine karşı geliştirilen muhafazakâr tutum terimin oluşumundaki art alanı da serimler gibidir. İdeoloji terimi, (ideology: düşüncebilim) onu ortaya atan Antonie Destust de Tracy tarafından "Element d'Ideology" adlı eserinde, "diğer bütün bilimlere temel olabilecek düşünceler bilimi"[98] olarak tasarımladığı düşünsel yapı, tüm "fikirlerin uyum (*sensation*) içinde oldukları"[99] düşüncesi temel alınarak geliştirilmiştir. Niyetin iyiliği tartışılır olmakla birlikte, eğer terimin olumlu bir anlam verdiği düşünülüyorsa Marx'ın bunu tersine çevirdiğini söyleyebiliriz. Marx'ın ünlü, *camera obscrum* benzetmesiyle, yani; tarihsel koşulların ışığın retinaya ters düşmesi gibi düşünceleri anlığa ters soktuğu düşüncesiyle, bundan böyle kavramın ikinci

[*] Hazır, görgül verileri elde etmek için kullanılacak yöntemi açımlamaya girişmişken, bizim çalışmamız açısından bir noktayı aydınlatmakta yarar vardır. O da ideoloji kavramının bizim çalışmamızın özeksel konumunu oluşturmadığıdır. İdeoloji burada söylemi belirleyen temel bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak çalışmanın saltık amacı bir görüngü olarak haber söylemine belirim kazandırmak ve toplumsal gerçekliğin kurulumunda haber görüngüsünün rolünü belirlemek olduğundan, ideolojilerin etkisi de söylemi belirleyen bileşenlerden yalnızca birini temsil eden başat bir görüngü olarak ele alınmıştır.

[97] Baron de Holbach, The System of Nature, Akt. David McLellan, **İdeoloji**, çev, Ercüment Bozkaya, Ankara: Doruk Yayınları, 1999, s. 16.

[98] de Holbach, a.g.e, s.19.

[99] Şerif Mardin, **İdeoloji**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003, s. 20.

bir içerimi oluşacaktır. Ancak, Marxist bağlamıyla kavramın içerimi sonradan gelen kuramcılarca değiştirilmiş, böylelikle Marx ve Engels'ten, Gramsci ve Althusser'e, Lucaks'tan, Eleştirel Kuram'a ve Ekinsel Çalışmalara kadar uzanan bir çizgide, kavram, farklı bürünümleriyle bu günün düşünce dünyasına kadar ulaşmıştır. Ancak, bu noktada, ideoloji teriminin kavramsal açıdan son bürünümünü bulduğu Marxçılıkla özdeşleştiğini belirtmekte yarar vardır. Böylelikle, Marxçılığın ideoloji anlayışına açıklık kazandırmanın kavramın kurgul boyutunu kavramamız noktasında bir zorunluluk olduğu açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunun için ise, Marxçı anlayışın temel kavrayışına dönmek bir zorunluluktur.

Marxçı anlayışın temel kavramlaştırmasında, altyapı ve üstyapı kurumlarının büyük bir önemi vardır. Öyle ki, anlayışın kurgul açınımında tüm toplumsal ilişkilerin, bu kurumların etkileşiminde belirim kazandığı kabul edilir. Bu kavrayış, kuramın açınımının ırasal yönünü veren temel belirlemelerden birisidir. Şöyle ki; bu kavrayış sayesinde "herhangi bir toplumda, üretimin ekonomik koşulları, hukuki ve siyasal üstyapı ve bilincin ideolojik biçimleri arasında ayrım yapabiliriz."[100] Marxçı anlayışa göre, toplumsal üstyapı kurumlarını, ekonomik altyapı kurumunun yörüngesinde dönen koşullar belirler, öyle ki; "bilincin ideolojik biçimleri görece kıymetleriyle değil, ekonomik üretim koşulları yoluyla açıklanmalıdır."[101]

Bu belirleme, aynı zamanda, Marxçı ereklerin sınırını da çizmiş olur, ve böylelikle, kapitalimden sonra Marxçılığın de ideolojisini de anlamamıza olanak sağlar. Çünkü Marxçı çözümlemelere göre, altyapı kurumları, üretim sonucunda elde edilen artı değerin adaletsiz bölüşümü şeklinde işlemektedir. Bu bölüşüm biçimi artı değerden büyük pay alan küçük azınlık ve artı değerden küçük bir pay alan büyük çoğunluktan oluşan iki farklı toplumsal sınıfı oluşturmuş ve bu oluşum sonrasında azınlık büyük çoğunluğu köleleştirme -yabancılaştırma- ve böylelikle konumunu koruma eğilimlerine dayanan mevcut toplumsal yapılanmaları korumak için üstyapı kurumlarına

[100] İrfan Erdoğan ve Korkmaz Alemdar, **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara: Erk Yayıncılık, 2005, s. 280.

[101] Erdoğan ve Alemdar, a.g.,e., s. 280.

belirim kazandırmıştır. Böylelikle Marxçılığın temel ereği de ortaya çıkmıştır. Marxçılıkta amaç: temelde, toplumsal dizge içerisinde ezilen bireyi yabancılaşmadan özgürleşime taşımaktır. Bu anlayış Marxçı çözümlemenin eğilimini bize verir ki, o da şu şekilde öngörülmektedir: ezilen sınıfın devrim yoluyla erki ele geçirmesi ve toplumsal sınıflar arasındaki eşitliği sağlayacak komünal bir düzene yönelmesidir. Bu düzen içerisinde evrilen bireyler toplumun özgürleşiminin de yolunu açarlar. Ve böylelikle, eşitlikçi bir toplum yapısına giden yol, bu bambaşka ilişki biçimleri üzerine kurulmuş olacaktır.

Ne var ki, bu şekilde özetlenebilecek Marxçı düşünce çizgisi, Marx'ın öngördüğü gibi, gelişmiş Avrupa Ülkelerinde gerçekleşmeyince ideolojinin kimliği entelektüellerce tartışılmaya başlanmıştır. Böylelikle, Marx'ın öngörülerinin Sovyetler Birliği uygulamasında yanlışlanmasıyla "ideolojinin sonu" tartışmaları başlamıştır, her ne kadar tartışılan konu, "ideolojinin düşüşü"nü dile getiriyor olsa da. İdeolojinin düşüşü veya sonu Weberyan bir açılımla, bürokrasinin kapitalizmin denetiminde olduğu ve dolayısıyla rasyonelleşmenin mevcut sistemde belirlendiği olgusuyla güçlendirilmektedir.[102]

İdeoloji kavramının gelişim çizgisinin yukarıdaki gibi olduğu söylenebilir. Ancak, yukarıda incelenene, *bir kavram olarak ideoloji* dersek, van Dijk'a gelindiğinde, ideolojinin iki farklı belirimi üzerinde de durulduğunu görürüz. Bunlar; *toplumsal bir kılgı olarak ideoloji* ve *bunun söylemde üretilmiş biçimi*dir. van Dijk yönteminde araştırılan temel şey, gazetelerin ürettiği haberlerin bağlı bulundukları ideolojiyle olan örtüşmesidir. Bunun nedenini ise, ikinci bölümde açımlandığı gibi, medyanın *kolektif bir algılama çerçevesi sunuculuğu işlevi*nde yatmaktadır.

Böylelikle ideoloji çözümlemesi yeniden üretim üzerine odaklanır ve bu yeniden üretim içerisindeki ideoloji öğesini kendisine konu edinir. Çünkü; "iletişim -metin ve konuşma- olmaksızın iktidarın toplum içerisinde uygulanması ve meşrulaştırılması pek mümkün olmazdı. Yapısal olarak

[102] Erdoğan ve Alemdar, a.g.,e., ss. 185-187.

söylem, tüm toplumsal düzeyler, boyutlar ve bağlamlar için geçerli olan hayati önemdeki bu yeniden üretim koşullarını gösterir ve iletir."[103]

van Dijk, farklı ideolojilerin kurumsal yapıları niteliğinde olan gazetelerin bu amacı gerçekleştirmek için aşağıdaki gengüdümü kullandıklarını belirtir:

Bizim hakkımızda olumlu şeyler söyle.

Onlar hakkında olumsuz şeyler söyle.[104]

Bu çeşit bir olumsal kendini-sunma ve olumsuz ötekini-sunma stratejisi, daha sonra, van Dijk tarafından söylem yapılarına uygulanılabilirlik derecesini genelleştirmek için genişletilir. Bu genişletme onu *İdeolojik Dördül* adını verdiği ve araştırmacıya tüm söylemsel ideolojik yansıları çözümleme olanağı tanıdığını ileri sürdüğü bir belirlenime götürür. Bu belirlenim aşağıdaki gibidir:

Bizim hakkımızda olumlu şeyleri vurgula.

Onlar hakkında olumsuz şeyleri vurgula.

Bizim hakkımızda olumsuz şeyleri vurgulama.

Onlar hakkında olumlu şeyleri vurgulama.[105]

Böylelikle söylem çözümlemesi bu temel gengüdümü aramaya koyulur ve bunu yaparken de aşağıdaki haber okuma şemasını izler.[106] Şimdi kısaca bu şemaya değinelim…

---

[103] van Dijk, "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", **Medya, İktidar, İdeoloji**, ss. 361-362.

[104] Teun A. van Dijk, "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, haz. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınevi, 2003, s. 57.

[105] van Dijk, "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, s. 57.

[106] Burada serimlenen haber söylemi çözümleme yöntemi anılan kaynakta serimlenen kurgul açınımın bir çözümlemesi niteliğindedir. Çözümlemenin tamamı için bkz., Teun A. van Dijk, "The Interdisciplinary Study of News as Discourse", **Handbook of Qualitative Methods in Mass Communication Research**, ed. K. Bruhn-Jensen & N. Jankowksi, London: Routledge, 1991, ss. 108-120. Burada, bu metnin doğrudan aktarımı sırasında Türkçe

Metin Anlambilimi

Metin anlambilimi sözcükler, tümceler, paragraflar ya da tüm söylemler için yorumlama kurallarını ifade eder. Bu kurallar temelde önerme kavramının tuttuğu özeksel konumdan açınır. van Dijk'ın çözümlemesinde önerme kabaca şu anlama gelmektedir: Bir tümcenin kavramsal anlam yapısını dilegetiren kavram. Böylelikle önerme *yerel uyum* ve *global uyum* kavramlarını anlamak için gerekli olan referans çerçevesini hazırlar bizlere. Bu noktada yerel uyum kavramı, birbirini izleyen önermelerin nasıl bir araya getirildiklerini belirler. Bir araya gelme yoluyla gerçekleşen uyum, üç şekilde oluşabilir. Bunlardan ilki, önermelerin, zaman, durum, neden ve sonuç bakımından ilişkili oldukları olgulara göndermede bulunmalarıdır. Böylelikle, haberi oluşturan bağımsız tümceler, yukarıda belirtilen kipler üzerinde gerçekleşen bir uyumun varlığıyla olgularla arasındaki bağlamlarını oluşturarak bütünleşik bir kavramsal yapı içerisinde teker teker anlamlı hale gelirler.

İkinci olarak önermeler, kendi içlerinde gerçekleştirilen kavram kullanımları açısından da belirli bir ilişki içerisinde düşünülmelidir. Bu kullanımlar, temelde, toplumsal yaşamda varlığını sürdüren kavramların haber metninde yeniden üretimiyle oluşur. Bu yeniden üretim yoluyladır ki, metinde kullanılan, "eski hükümlü", "milli gururumuz"... vs. türünden kavramlar, önermeleri yönlendirici bir konuma yükselme olanağını bulur. Böylelikle, haberde işlenilen belirli bir senaryo içerisinde yeniden üretilen kavramlar, çoğunlukla bunların yönlendirdiği önermeler ve olguya ilişkin toplumsal bilişte canlandırılan senaryolarla arasında çok sayıda "kopuk bağ" oluşur. "Ancak, bunlar bir bakıma, aslında sadece ipucunun söylendiği ama diğer enformasyonun okuyucu tarafından önceden bilindiğinin varsayıldığı bir 'anlambilimsel buzdağı' gibidirler. Dünya bilgisine ve inançlarına bu şekilde

---

çevirisinden de yoğun bir şekilde yararlanılmıştır. Metnin Türkçe çevirisi için bkz., Teun A. van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, der. Gülseren Şendur Atabek ve Ümit Atabek, Ankara: Siyasal Yayınevi, 2007.

dayalı olma, uyumu aynı zamanda öznel ve ideolojik de yapmaktadır: Gazeteci için uyumlu olan şey okuyucu için olmayabilir."[107]

Üçüncü olarak önermeler, bu tür ima temelli bir yerel uyumun yanı sıra, işlevsel bir yerel uyumun içinde de düşünülmelidir. "İkinci önermenin birincisine nazaran belirtme, açımlama, karşılaştırma ya da örneklendirme işlevlerine sahip olduğu durumlar böyledir. Haber metinlerindeki önermeler genellikle bir belirtme ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır: genel önermeleri daha çok ayrıntı veren daha belirli önermeler izler."[108]

Global uyum ise, metnin toplam anlambilimsel bütünlüğü içerisinde gerçekleşen uyumu dilegetirir. Günlük yaşamımızda tema ya da konu olarak nitelendirdiğimiz bu bütünlük, aslında metnin özeti niteliğindeki işlenmiş bilgidir. Böylelikle konuları oluşturan önermeleri metin içerisindeki tümcelerin kavramsal yapısını dilegetiren önermelerden ayırarak, "makro önermeler" şeklinde tanımlayabiliriz. "Yani, metindeki önermeler dizilerinden örneğin seçme, öz çıkarma ve karmaşık enformasyonu indirgeyen diğer işlemler gibi makro yöntemlerle elde edilen önermelerdir."[109]

Bu önermelerin hiyerarşik yapısı ise, metnin tematik bütünlüğünü oluşturur. Metni anlamak ve özetlemek için kullanılan bu yapıların haber söyleminde en belirgin olanları ise, geleneksel olarak başlıkta ve giriş paragrafında yer alır. Bu noktada vurgulanması gereken önemli bir nokta ise, Bu tür makro yapıları söylemin içerisinde çıkarsayabilmek için yine büyük oranda dünya bilgisine gereksinim duyduğumuzdur.

Metnin anlambiliminde dikkat edilmesi gereken son nokta ise *imalar*dır. Bir metinde, sözcükler, yan tümceler ve diğer metinsel ifadeler, ancak arka plan bilgi temelinde çıkarsanabilecek kavramlar ya da önermeler ima edebilir. Böylelikle söylenmeyenin çözümlenmesi imaların doğru anlaşılmasıyla

---

[107] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 168.

[108] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 168.

[109] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 168.

olanaklı hale gelir. Ve böylelikle söylenmeyenin çözümlenmesi bazen ideolojinin belirlenmesinde söylenenin çözümlenmesinden daha başat hale gelebilir. Bir metinde, zorunluluklar, varsayımlar, önerme ve ilişkilendirme gibi daha zayıf biçimlerdeki imalar gibi çeşitli ima türleri bulunabilir. Ama en keskin ima manipülasyon yoluyla elde edilenidir. Nitekim ideolojik imalar da çoğu kez konuyla ilgili çok sayıda ilgisiz şey söylenmesiyle birlikte ortaya çıkmaktadır.

Üstyapılar: Haber Şeması

Metnin anlambiliminden sonra söylemin yapısını çözümlemekte yararlanabileceğimiz en önemli oluşumlardan birisini de metnin kurulumu bize verir. Bu çeşit bir yapılanmanın çözümlenimi, metnin konusunu ve bunun ne şekilde düzenlendiği hakkında bize çeşitli kolaylıklar sağlar. Bir metinde "konular ana fikri ya da söylemin en önemli bilgisini temsil ederler, ve küresel olarak konuşursak, söylemin ne ile 'ilgili' oluduğunu anlatırlar. Bu tür konuları 'Komşular Fas'lılara saldırdı' gibi (tam) önermeler açısından ifade edebiliriz. Bu tür önermeler tipik olarak gazete manşetlerinde yer alır."[110] Konular genellikle, metnin konularının genel işlevinin ne olduğunu belirleyen genel kategorilerden oluşmuş, soyut bir şema ile organize edilmiştir. Bu tür şemalara üstyapı denilmektedir.

Haber metinlerinin hiyerarşik şeması aşağıdaki gibidir:

Özet: başlık ve giriş paragrafı metnin özetini verir.

Ana Plan: Ana olaylar, bağlam ve tarih metnin ana planını oluşturur.

Sözel Reaksiyonlar

Yorumlar

van Dijk yönteminde tüm bu kategorilerin metin içinde kesik kesik yerleştirildiği öngörülür. Ona göre bunların metne yerleştirimi, 'ilgi yapısı'

[110] van Dijk, "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, s. 58.

kavramıyla dile getirdiği (gazetecilik terminolojisinde “Ters Piramit Kuralı” olarak bilinen teknikle -yani gerçekleşen olayları hiyerarşik bir yapı içerisinde en ilgi çekici olandan en ilgisize doğru düzenleyerek haber metnini oluşturma-) yoluyla gerçekleştirilir.

Bu noktada metin yazım kurallarını genişletmekte çözümlemenin sağınlığını genişletmek açısından yarar vardır. Açıkça görülmektedir ki; van Dijk yöntemini kurarken bu kuralları açımlamamıştır. Bu ise, çözümleme yapacak kişi için, bir sorun olarak uygulayım sırasında ortaya çıkmaktadır. Şöyle ki; bu noktanın atlanması, haber üretim şemasını doğru değerlendirememeye ve çözümlemeciyi sağınlıktan uzaklaştırmaya götürecektir.

Gazeteciliğin kuramsal temelleri üzerine çalışma yapan uzmanlar, -Türkiye'de yayınlanan- haber metinlerinin oluşturulmasında altı kuraldan yararlanıldığını belirtirler: 5N 1K Kuralı, Ters Piramit Kuralı, Dörtgen ya da Kare Kuralı, Normal Piramit Kuralı, Konuşma Tarzında Haber Yazma Tekniği ve Ters Piramit ve Kare Kuralının Birleştirilmesinden Oluşan Teknik...

Belirtilmesi gereken ilk kural olan 5N 1K Kuralı; “Ne?”, “Nerede?”, “Ne Zaman?”, “Neden?”, “Nasıl?” ve “Kim?” sorularına verilen yanıtların temel dilbilgisi kurallarına göre yerleştirilerek haberin giriş kısmını oluşturmasını dilegetirir. Sorulara verilecek yanıtla giriş kısmında haberin özünün verilmesini ön geren bu tekniğe göre düzenlenen bir haber metninde, gövde bölümü bu soruların genişletilmesi yoluyla haberin açınımı şeklinde ileriler...

Bir diğer kural olan Ters Piramit Kuralı, toplanan bilgilerin ilgiye göre azalan bir sıra içerisinde metine yerleştirilmesini dilegetirir. Daha çok ciddi haberlerin yayınlanmasına elverişli olan bu kural, en yaygın haber yazım tekniklerinden birini oluşturur.

Oldukça yaygın kullanımı olan kurallardan biri olan Dörtgen ya da Kare Kuralına göre düzenlenen bir haber metni, önem sırası eşdeğer paragraflarla kurulur. Böylelikle, haberin özünün tüm metne yayılmasına olanak tanıyan bu teknik, daha çok yorum içeren haberlerde kullanılır.

Daha çok magazinel haberlerin yazımı için kullanılan bir teknik olan Normal Piramit Kuralı, Ters Piramit Kuralına almaşık bir yazım yöntemi olarak düşünülebilir. Kurala göre, haberle ilgili olarak toplanan bilgiler en az önemli olandan daha önemlilere göre serimlenir. Genellikle söylenecek bir şeylerin olmadığı, daha doğrusu okuyucuyla paylaşılacak asıl şeyin dedikodu niteliğindeki bilgi olan bu haberlerde haberin yapılış nedeni olan vurgu metnin en sonunda verilir.

Haberin yayınlanacağın aracın aygıtsal yönünün dayatması sonucu belirim kazanan Konuşma Tarzında Haber Yazma tekniği ise, radyo haberlerinin haber yazım tekniğini oluşturur. Radyo, yalnızca işitsel bir araç oluduğu için bu teknik radyo haberlerinin genel tekniği olarak belirim kazanır.

Belirtilmesi gereken son teknik ise, Ters Piramit ve Kare Kuralının Birleştirilmesinden Oluşan Tekniktir. Genellikle tarihi olayların haber olarak değerlendirilmesinde kullanılan tekniği kullanım alanı sınırlar. Başka bir deyişle bu tekniğe pek sıklıkla rastlamak mümkün değildir.[111]

Buna göre metnin şematik üstyapısının düzenlenimi ile, haberin üretildiği gazetenin ideolojik duruşu arasındaki örtüşmede bize haber metninin ideolojikliği hakkında bir ölçüt verebilir.

Stil ve Retorik

"Stil, farklı sözcükler ya da farklı sentaktik yapılar kullanarak, aşağı yukarı aynı şeyi söyleme yollarının alternatifleri arasındaki seçimin metinsel sonucudur."[112] Buna göre, stil, bir haber metninde sözcüklerin dizimselliğinde belirim kazanabileceği gibi, cümlelerin dizimselliğinde de kendini gösterebilir.

Yine bir haber metninde sözcelemelerin anlamlanmasını sağlayan en önemli unsurlardan biri de retoriktir. Retorik kavramı, antikçağ yunan felsefesinden bu yana etkili biçimde konuşma ya da söz sanatı olarak tanımlanagelmiştir. Çağdaş kullanımda ise, "hem yazılı, hem de sözlü

[111] Oya Tokgöz, **Temel Gazetecilik**, 5.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2003, ss. 244-248.

[112] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 171.

iletişimde etkinliği dile getirmektedir."[113] Böylelikle, kavram, haber metni için düşünüldüğünde, okuyucu üzerinde etkinlik sağlayabilme yollarını dilegetirir. Burada gazetecinin sahip olduğu retorik yetisi, yazdığı metinlerin ikna ve etkileyicilik düzeyleri üzerinde belirleyici olacaktır.

Sosyal Algı ve Sosyokültürel Bağlamlar

Buraya kadar olan çözümlemeler metindeki anlam üretimini bize verir. Bu üretimin temelinde yatan anlamların metinle nasıl ilişkili olduğunu göstermek için ise, bir algısal, sosyal, siyasal ve kültürel bağlam çözümlemesine gereksinim duyulmaktadır.

Algısal yaklaşımı kavrayabilmek için ilkin şu noktanın farkına varılabilmesi gereklidir ki; bu da, metnin anlamının metnin kendisinden bağımsız oluşudur. Metne anlamını veren gerek gazetecinin metni yazarken, gerek ise, okuyucunun onu alımlarken geçirdiği zihinsel süreçlerdir. Bu noktada van Dijk metnin anlamlandırılma döngüsünde var olan algısal temsil ve stratejileri açıklamaya yönelir.

Bu noktada ilkin bilinmesi gereken şey; metnin anlamının kendisinin kademeli olarak bellekte kurulduğu ve böylelikle bellekte bir metin olarak temsil edildiğidir. Diğer bir nokta ise, bu metinlerin konusu olan olayların, kurucular ve alımlayanların –yani dili kullananların- tümünün zihninde tek ve kişisel bir temsilinin olduğudur. Böylelikle van Dijk bunu, *temsili bir* (durum ya da olay) *model* olarak adlandırır. "Model, metnin anlattığı olaydan, dilin kullanıcısının ne anladığını temsil eder; aynı şekilde eğer o olaydan bir zihinsel model inşa edebiliyorsak, o metni anlamışız demektir."[114]

Bununla birlikte bu iki kavram metnin anlamlandırım döngüsünde tek başlarına yeterli değildirler. Biz toplumsal olayları anlamlandırırken bir dizi senaryonun içerisine yerleştiririz. Ve metinde işlenmiş bilgiyi alılmamamız tamamen bu senaryoların içerisinde belirim kazanır. "Bu tür senaryolar

[113] Mutlu, a.g.e., s. 244.

[114] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 173.

kültürel olarak paylaşılmış, sosyal yaşamın bildik serüvenleri hakkındaki geleneksel bilgi temsilleridir. Böylece, modeller kişisel ve biyografik açıdan tekil enformasyon sunarken, senaryolar genel ve toplumsaldır."[115]

Yine bunlara eklenebilecek başka bir temel kavram ise, bağlam model kavramıdır. Bu model mevcut iletişimsel bağlamın belirli bir modeli olup, "söylemin bu tür etkileşimsel, iletişimsel yönünü yönetir ve söylemi sosyal durumlar ve yapılarla ilişkilendirir.

Tüm bu kavramlar içerisinde metnin ideolojikliğinin ölçütü ise, gazetecinin zihinsel modellerinin bir betimlemesiyle mümkün olur. Eğer üretilen haber taraflı ise, bu mevcut ideolojiyi destekleyen bir tarzda yapılandırılması ile ilgili bir durumdur. "Bu nedenle, söylemin anlamının eleştirel çözümlemesi, aslında çoğunlukla konuşmacının/yazarın temel modellerindeki inançlarının kesin olmayan bir yeniden üretimini içerir."[116]

Tüm bu modellerin sosyal temsillere ve algılara dayandığı düşünüldüğünde ise şu sonuç ortaya çıkar: Farklı toplumsal gruplar ve olaylar hakkındaki sosyal algılar benzer ise, bu algılar aynı temel yorumlama çerçevesi yani aynı ideolojiyle yönetiliyor demektir. "Böyle bir ideoloji, bir grubun yeniden üretimini ve meşruiyetini olduğu kadar, çıkar ve amaçlarının gerçekleşmesine yönelik olarak da donanmış bulunan temel normları, değerleri ve diğer ilkeleri içerir."[117]

Böylelikle üretilen bir haberin ideolojikliğini öne sürerek, aynı zamanda şunu belirtmiş oluruz ki; haberin yapısal ve şematik içeriği –yani onu üreten muhabirin zihinsel modelleri- belirli önyargılarca şekillendirilmiştir ve bunlar temelde grup temelli ideolojiler tarafından denetlenmektedir. "Bu bakımdan bir ideolojik çözümleme, yalnızca metnin değil, metnin üretiminde ve anlaşılmasındaki karmaşık algısal temsil ve stratejilerin de kapsamlı bir

[115] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 173.

[116] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 174.

[117] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 174.

betimlemesini gerektirir. Bu sosyal algılar bize ayrıca, söylemsel eylem ve iletişimin makro yapılarını, grupların (gazeteciler, göstericiler, mülteciler, azınlıklar) ve kurumların (gazeteler, hükümetler, mahkemeler) toplumsal makro yapıları ile ilişkilendirmemize olanak verir. Böylelikle, geleneksel 'etkiler' paradigması araştırmalarından çok daha kapsamlı bir kuramsal çerçeveyle, *Mail* gazetesindeki haberin İngiliz toplumundaki göçmen karşıtı ideolojilerin ve ırkçılığın meşrulaştırılmasına ve yeniden üretilmesine nasıl katkıda bulunabildiğini, ayrıntılı bir şekilde betimler ve açıklayabiliriz."[118]

Böylelikle, modeller ve toplumsal algılar, metin ve bağlam arasında bir arayüzdür diyebiliriz. Bu ise, örneğin milliyetçi gazetecilerin gruplarını ve sınıf üyeliklerini nasıl ve nerede temsil ettiklerini açıklamaktadır; belirli bir haber hakkındaki modellerin oluşturulmasında gengüdümsel olarak işte bu grubun içinde ve dışında konumlanan temsiller kullanılmaktadır. Modeller burada habere konu olayın haber metninde nasıl betimleneceğini olduğu gibi, haber toplama pratiklerini ve kaynakların ve kaynak metinlerin muhabir tarafından nasıl yorumlanacağını yönlendiren temel bir etken olarak karşımıza çıkar.

van Dijk'ın haber söylemini çözümlemeye yönelik geliştirdiği yöntem, temelde yukarıdaki şablonu izler. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta şablonla tek tek metinlerin söylem yapısının incelendiğidir. Oysa söylemin metinlerarası olduğunu daha önce de belirtmiştir. Bizim aradığımız iç mantığı olan ifadeler kümesi olarak söylem olduğundan bu şablona küçük bir ekleme yaparak metnin genel anlamını veren bir önermeyi de araştırmayı kendimize amaç edineceğiz. Bu önermeler elde ettiğimiz bulgulara yatay ve dikey boyutlar kazandırarak araştırmamıza katkı sağlayacaktır. *Metnin Genel Önermesi* altbaşlığında yaptığımız çözümlemelerin sonucunda metinlerarası düzlemde kurulan bir söylem yapısını belirleyebilme olanağına da kavuşacağız. Böylelikle elde ettiğimiz veriler arasında dikey ilintililikler kurma olanağını elde edeceğiz. Yine metnin genel önermesi altbaşlığında bulgulanan veriler, bize aynı haberin farklı gazeteler arasında nasıl kurgulandığını da gösterecektir. Böylelikle haber söylemine değgin

[118] van Dijk, "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, s. 174.

çözümlememiz karşılaştırılabilir olup tekilliğe hapsolmaktan kurtulacaktır. Bu da, çözümlemelerin yatay olarak ilintilendirilmesine olanak tanıyacaktır.

III.2. Evren, Örneklem ve Sınırlılıklar

Çalışmanın görgül araştırma bütününü oluşturan bileşenlerden ilki olan yöntem bölümünü yukarıda açımladığımıza göre, şimdi sıra evren örneklem ve sınırlılıklardan bahsetmeye gelmiş demektir. Bilindiği gibi görgül bir araştırmada yöntem, incelenecek nesnenin bilimselliğinin ana kıstasıdır. Bu özellikle çağdaş bilimsel anlayışın bize miras bıraktığı bir durumdur. Yöntem konusu bilimsel alanda o kadar başat bir konuma gelmiştir ki, bilimselliğin ölçütü artık yöntemlilik olarak kabullenilegelmiştir. Bunun basit bir nedeni vardır ki; o da yöntemin, bilimi, kopup geldiği felsefe ve metafizik gibi konulardan ayıran bilimsel kaygıların temel sağlayıcısı oluşudur. Gerçekten de yöntem görgül incelemelerde gelişigüzelliği eleyip nesnelliği sağlayan temel bir unsur konumundadır. Bilimsel çalışma disiplininde yöntem, özeksel konumda olmakla birlikte inceleme nesnesi ve evrenin sahip olduğu konuma da sahip değildir. Çünkü incelenecek bir örneklem olmadan yöntemliliğin bir anlamı yoktur. Buradan da açıkça çıkarsanabileceği gibi; yöntem, bilimselliğin temel koşulu olmakla birlikte, araştırma sürecinde işlevsel bir rol oynamaktadır. Yöntem, incelenilen alandan yapılan genellemelerin -yani örneklemden evreni çıkarsamanın- nesnelliğinin temel koşulunu sağlamaktadır. Oynadığı bu işlevsel rol de onun özekselliğini sağlamaktadır. Bunun yanında bilimsel bir görgül araştırmanın ana unsurları olan evren ve örneklem kavramları tümevarım ve tümdengelim çabaları içerisinde dışsal konuma denk düşmektedir. Çünkü felsefe ve metafiziğin de incelediği bir alan ve inceleme nesneleri vardır. Bu yüzden bunlar ana unsur olmakla birlikte bilime özgü olmadıkları için bilim için özeksel değildirler. Bilimsel için özeksel olan incelemeyi nesnel kılandır. Bu da bilimsel yöntemden başka bir şey değildir.

Bununla birlikte bu araştırmanın görgül kısmında olduğu gibi bazı durumlarda çıkarsama yapılacak bir evrenin varlığından da söz edilememektedir. Bilimsel işleyim yapısı olaylardan olgulara, olgulardan kavramlara ve oradan da kuramlara doğru devindiğinden önemli olan tek şey kimi durumlarda elde edilen olgular olagelmektedir. Özellikle söylem çözümlemesi gibi belirsizlikten açınan -yani varsayım kabul etmeyen- bir

alanda çalışıyorsanız, bu çoğu zaman incelediğiniz nesnelerle evren arasında bağlantı kurma gibi bir olanağı da elde edemeyeceğiniz anlamına gelmektedir. Zaten böyle bir şeye gerek de yoktur. Çünkü olgulara ulaşma yolunuz burada genelleme yapmak değil elde ettiğiniz bulgular arasında yorumsal ilintiler kurmaktır. Bilimsel çalışma disiplininde evren (population) kavramının, "araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü"nü[119] dile getirdiği hatırlanacak olursa, açık bir şekilde böylesi bir evren tanımlamasına girmeyeceğimiz anlaşılmalıdır. İncelediğimiz nesne ideolojik olarak birbirinden keskin bir şekilde ayrılan dört yaygın gazete olduğundan, çalışmanın bu bölümünde araştırmanın evrenini Türkiye'de yayın yapan yaygın basına mensup tüm gazeteler olarak belirlememiz gerekmektedir. Burada yapabileceğimiz en mantıklı şey ise, olgulara ulaşmak için gerekli olan çıkarsama evrenini burada oluşturmaktadır. Bu nedenle bu bölümde, Türk basın dizgesinin ırasal yapısı, yaygın gazetelerin satışları, incelediğimiz gazetelerin temel özellikleri ve bulgulara giderken bizi kuşatan sınırlılıklardan bahsetmek daha mantıklı görünmektedir.

Türk basın dizgesinin ırasal yapısını belirleyen unsurlar tarihsel süreç içerisinde beliren iki yönelim içerisinde düşünüldüğünde netlik kazanacaktır: Tekelleşme eğilimi ve bunun kartelleşmeye dönüşümü.

Gerek tekelleşme, gerekse kartelleşme olgusunu belirleyen şartların, siyasal, ekonomik, teknolojik ve toplumsal unsurların ekseninde belirim kazandığı bilinen bir gerçektir. Nitekim Türk basın tarihi incelendiğinde, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ülkeye giren teknolojiyle birlikte basının etkinlik alanının genişlediğine, bununla birlikte gelir kaynaklarının paylaşımından doğan getirim kavgalarının basın kuruluşlarının büyüme ve kendisi dışında kalanları sindirme eğilimine dönüştüğünü gözlemlemek mümkündür. Teknolojinin girişi ve gelişmesiyle birlikte yayın kalitesinin artması, halk kitlelerinin ilginlik düzeyinin yükselmesi babadan gazetecilik yapan patronların sayısını azaltmış ve işadamlarını sektöre eklemlemiştir. İşin içerisine televizyon gibi yeni teknolojilerin de girmesiyle birlikte bu eğilim

[119] Niyazi Karasar, **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**, 9.b., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999, s. 109.

perçinlenmiş ve medya kuruluşları hızlı bir yatay dikey ve çapraz tekelleşme sürecine girmiştir. Özellikle dağıtım kanallarında yaşanan savaş ayakta kalacak olan kümelerin üzerinde belirleyici rol oynamıştır. Bunun yanında medya kuruluşlarının kalıcılığını belirleyen başka bir etmen daha vardır ki, o da siyasetin medyaya kanallarına duyduğu bağımlı ilgidir. Toplumsal yaşamın en ücra köşelerine kadar giren ve insanların yargılarını belirleme konusunda oldukça yetenekli olduğu bilinen medya kanallarını siyaset kurumu için tarif edilemez bir iştah uyandırdığı açıktır. İşte bu noktada yani kamuoyunu etkileme gücünün cazibesi ve medya kurumlarının bağlı olduğu holdinglerin getirim kaygıları arasında günümüz Türk basın dizgesini belirlenmiştir diyebiliriz. Çünkü siyaset kurumunun medyaya gereksinimi olduğu kadar, başka tecimsel alanlarda getirim elde etmek için çabalayan kuruluşların da bu amaçlarını gerçekleştirmek için siyaset kurumuna ihtiyaçları vardır. Yani medya kanallarını ellerinde bulunduran holdingler, sahip oldukları kamuoyunu siyaset kurumunda getirim karşılığında satmaktadırlar diyebiliriz. Basın dizgesini belirleyen ana unsur da işte bu noktada yatmaktadır diyebiliriz. Çünkü siyaset de, kamuoyunu belirleme gücüne sahip çok sayıda kuruluş istemez. Çok sayıda kamuoyu yönlendiricisi, aynı zamanda çok sayıda beklenti sahibi çevre demektir. Öyleyse tekelleşmeler denetlenmeli ve yönlendirilmelidir. Böylelikle basın dizgesini belirleyen son halka bu noktada eklemlenmektedir. Basını tümüyle eline geçirmek isteyen holdingler, siyaset tarafından minimize edilmiştir. Böylelikle taviz yoluyla da olsa basın üzerinde bir denetim olanaklı hale gelmiştir. Aslında basını denetleme olgusu baskıcı yönetimlerin boyunduruğundaki toplumlarda sıkça görülmekteydi. Ancak o dönemlerde bu denetim zorla gerçekleştirilmekteydi. Şimdi ise bu, çok daha etkili bir şekilde yürütülmekte: Demokrasi maskesi altında, halk kitlelerinin rızasının üretilmesiyle.[120]

[120] Bu konuda daha geniş bir bilgi için bkz: Hıfzı Topuz, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, 2.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003, ss. 248-349; Orhan Koloğlu, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006, ss. 114-160; Oya Tokgöz, a.g.e., ss. 29-53; M. Nuri İnuğur, **Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992, ss. 422-521.

Türk basının ırasal yapısı hakkında bir noktaya daha vurgu yapmak çözümlemenin sağınlığına önemli ölçüde katkı sağlayacaktır ki, o da baskınlık kavramıdır. Her ne kadar, basın denetimi yukarıda serimlenen karşılıklı çıkar ilişkileri yoluyla gerçekleştiriliyorsa da, bu tüm basın kuruluşlarını kapsayıcı nitelikte değildir. Dizge, temelde, kartelleşme yoluyla yapılan eleme süreciyle birlikte baskın bir basın kümesi oluşturma üzerine kuruludur ve kamuoyu denetimi tirajı yüksek kuruluşların denetimiyle önemli ölçüde sağlanmaktadır. Ancak bu süreç içerisinde ideolojik yapılanmaların söylem alanında örgütlenmelerinin önünde bir engel kurulmamaktadır. Böylelikle tecimsel ilişkilerin ötesinde kalan, ama baskın bir konuma yükselmeyen kuruluşlar da varlığını sürdürmektedir. Farklı ideolojik örgütlenmelerin ardında, tiraj pastasının önemli bir bölümünün hakimiyetini holding gazeteleri korumaktadır. Türkiye'de yayın yapan yaygın gazetelerin tirajlarına göz atıldığında bu olgu daha iyi görülebilir. Yakın zamanda elde edilmiş net satış verileri göre aşağıdaki gibidir:

Posta Gazetesi	638.247
Zaman Gazetesi	628.636
Hürriyet Gazetesi	535.574
Sabah Gazetesi	384.715
Pas Fotomaç Gazetesi	262.763
Fanatik Gazetesi	227.174
Takvim Gazetesi	212.098
Milliyet Gazetesi	203.294
Vatan Gazetesi	193.712
Akşam Gazetesi	171.981
Sözcü Gazetesi	152.285
Türkiye Gazetesi	145.330
Güneş Gazetesi	141.439
Star Gazetesi	123.442
Yeni Şafak Gazetesi	104.092
Cumhuriyet Gazetesi	81.277
Efsane Fotospor Gazetesi	59.473

Yeni Çağ Gazetesi	57.697
Anadolu'da Vakit Gazetesi	57.382
Fotogol Gazetesi	52.395
Milli Gazete	49.976
A.Şok Gazetesi	48.876
Yeni Asır Gazetesi	43.816
Bugün Gazetesi	40.809
Radikal Gazetesi	38.203
Taraf Gazetesi	36.985
Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi	21.818
Referans Gazetesi	14.329
Yeni Asya Gazetesi	9.796
Ortadoğu Gazetesi	8.210
Günlük Evrensel Gazetesi	6.992
Birgün Gazetesi	6.825
Dünya Gazetesi	5.710
Yeni Mesaj Gazetesi	5.292
Todays Zaman Gazetesi	4.741
Turkish Daily News Gazetesi	2.904
Hürses Gazetesi	2.181
Önce Vatan Gazetesi	1.762
Toplam Satış	**4.782.231** [121]

Şimdi, örneklem olarak seçtiğimiz gazeteleri ve onları neden seçtiğimizi açıklığa kavuşturursak, yukarıda sıralanan verileri de sağınlıkla çözümleyebiliriz.

Söylem çözümlemesinin belirsizlikten yola çıktığını ve bu nedenle varsayımsal bir düzlemde hareket etmediğini daha önce de belirtmiştik. Bu nedenle, seçtiğimiz örneklemi belirleyecek temel kıstas da; incelenecek gazetelerin evreni yansıtacak bir temsiliyet olmayıp yukarıda sunulan ırasal

[121] Medyatava.com Sitesi Haber Servisi, "08.09.2008 - 14.09.2008 Tarihleri Arasında Gazete Satış Raporu", http://www.medyatava.com/tiraj.asp, (20 Eylül 2008).

yapı içerisinde farklı noktaları vurgulayacak oluşumlar olmasıdır. Böyle bir tanımlamaya uygun olan gazeteler ise; baskın basın kümesi konumunda olan Doğan Grubunun sözcüsü niteliğinde olan *Hürriyet*, milliyetçi ideolojiyi keskin bir şekilde söylem alanında dilegetiren *Ortadoğu*, sol ve radikal sol toplumsal yapının ideolojisini sağın bir şekilde yansıtan *Cumhuriyet* ve İslami kesimin ideolojisini söylem alanında dolaysız bir çizgide taşımasıyla bilinen *Yeni Şafak* gazeteleri olarak belirlenmiştir.

Örneklem bu şekilde belirlendikten sonra aydınlatılması gereken iki nokta daha kalıyor. Bunlardan ilki, gazetelerin etkinlik oranı; ikincisi ise, genel bilgi amaçlı olarak gazeteler hakkında bir takım biçimsel bilgilerdir.

Gazetelerin etkinlik oranı, büyük ölçüde okunma oranlarıyla ilintili bir konudur. Şu nedenledir ki; bir gazetenin çok okunması o gazetenin yayıncılık anlayışını benimseyen insanların niceliği hakkında bir veri sağlar. Eğer bir gazete çok okunuyorsa, sunmuş olduğu edimsözel yapı toplumsal anlıkla o ölçüde etkileşime giriyor demektir.[*] Toplumsal yaşamda dönen söylemlerin kanıksanması da, baskınlıklarıyla ilgili bir konu olduğuna göre, gazetelerin nicelikselliği kamuoyunun üzerinde kurulan etkinlik konusunda en önemli kıstastır diyebiliriz. Bu doğrultuda iki yönlü bir oranlamaya giderek çözümlememizi genişletelim. Birincisi baskın basın oluşumunun tüm gazeteler içerisindeki okunma oranı, ikincisi de, tek tek incelediğimiz gazetelerin kıyaslamalı satın alınma oranları.

Buna göre, Doğan Grubunun tüm gazeteler içerisindeki yüzdelik oranı şu formülle elde edilebilir. Doğan Grubuna bağlı Hürriyet, Milliyet, Radikal,

[*] Bu noktada okunma oranları ve satış oranları arasındaki ayrımı yapmak yararlı olabilir. Basılı ürünlerin satış oranı, o ürünün net okunma oranları hakkında bilgi vermez. Bunun nedeni basılı ürünün maddesel bir varlığa sahip olmasıyla açıklanabilir. Medya planlamacıların kullandığı birincil okuyucu (primary readers) ve ikincil okuyucu (pass along readers) kavramları bu sürecin anlaşılmasına yardımcı olabilir. Burada, birincil okuyucu kavramı basılı ürünü alıp doğrudan okuyan okuyucu kitlesini dile getirirken; ikincil okuyucu kavramı, basılı ürünü almayıp çeşitli mekanlarda (kuaför salonu, kahvehane… vs. gibi) ürünle temasa geçen okuyucu kitlesini dile getirir. Açıkça görüleceği üzere, bir gazetenin satış oranı onun okunma oranı hakkında net bir bilgi vermemektedir. Bununla birlikte, bu etken, satış oranlarının baskınlık göstergesi olmaklık konusunda bir engel olarak düşünülmemelidir. Kullanılan kavramlar konusunda bkz., Bilgen Başal, **Medya Planlaması: Temel Prensiplerden Yeni Yaklaşımlara Kadar Uzanan Geniş Bir Perspektifle Medya Planlamasına Bakış**, İstanbul: Çantay Kitabevi, 1998, ss. 56-59.

Referans, Fanatik, Turkish Daily News, Posta ve Vatan gazetelerinin toplam satışlarının, tüm gazete satışlarına bölümünün, yüzle çarpımı.

Buna göre Doğan Grubunun toplam satın alınma miktarı şöyledir:

Hürriyet Gazetesi	535.574
Milliyet Gazetesi	203.294
Radikal Gazetesi	38.203
Referans Gazetesi	14.329
Turkish Daily News Gazetesi	2.904
Fanatik Gazetesi	227.174
Posta Gazetesi	638.247
Vatan Gazetesi	193.712
Doğan Grubu Toplam Satış	**1.853.404**

Formüle göre ölçümleme yapacak olursak elde edeceğimiz sonuç şudur:

1.853.404 / 4.782.231 **= % 38.76**

Bu rakam oldukça net bir şekilde Doğan Grubunun baskınlığını göstermektedir. Teker teker gazetelerin satın alınma oranlarını da bulursak oldukça önemli verileri elde etmiş olacağız. Aynı formül üzerinden yapılan hesaplamalara göre şu sonuçlar elde edilecektir:

Gazete Adı	Satış Miktarı	Satın Alınma Payı (%)
Hürriyet	535.574	11.20
Yeni Şafak	104.092	2.18
Cumhuriyet	81.277	1.7
Ortadoğu	8.210	0.17

Burada açıkça görüldüğü üzere Hürriyet Gazetesinin tüm gazeteler üzerinden elde ettiği satın alınma oranı; Yeni Şafak Gazetesinin yaklaşık 5, Cumhuriyet Gazetesinin 8, Ortadoğu Gazetesinin 80 katına denk düşmektedir. Aynı kıyaslama Doğan Grubuyla yapılacak olursa; grubun satış oranlarının Yeni Şafak Gazetesinin yaklaşık 20, Cumhuriyet gazetesinin 32,

Ortadoğu Gazetesinin 320 katına denk düştüğü görülmektedir. Bu rakamlar gazetelerin kamuoyu üzerinde etkinlik kurabilme oranını da vermektedir diyebiliriz. Bu etkinlik oranı, kurulan söylemin gücünü, söylemin gücü de taşıdığı ideolojinin etkinlik oranını belirler.

Bu bilgiler gazeteleri çözümlerken kurulacak bağlamlarda işe yarayacak olmakla birlikte, o kadar da işe yaramayacak ama, belirtilmesinde fayda olan gazetelerin sayfa sayıları ve verdiği eklere değgin birkaç veriyi daha sunmamızda fayda vardır. Buna göre Hürriyet Gazetesi ortalama olarak 36, Yeni Şafak Gazetesi 28, Cumhuriyet Gazetesi 20, Ortadoğu Gazetesi 16 sayfa halinde yayımlanmaktadır.

Gazetelerin verdiği haftalık ekler ve bunların içerik özellikleri ise aşağıdaki gibidir.

Hürriyet Gazetesi

Pazartesi:

Hürriyet Kelebek: Ortalama 12 sayfalık magazin eki.

Hürriyet Seyahat: Ortalama 16 sayfalık gezi ve seyahat rehberi.

Salı:

Hürriyet İddaa Eki: Hürriyet ve nesine.com web sitesi işbirliğiyle hazırlanmış futbol bahis oyunu eki.

Hürriyet Kelebek: Ortalama 12 sayfalık magazin eki.

Hürriyet Spor: Ortalama 32 sayfalık, futboldan beyzbola, tüm spor dalları hakkında haber, yazı ve incelemeler içeren dergi.

Çarşamba:

Hürriyet Kelebek: Ortalama 12 sayfalık magazin eki.

Hürriyet Otoyaşam: Ortalama 8 sayfalık, otomativ dünyasına değgin haber, yazı ve incelemeleri içeren ek.

Perşembe:

Hürriyet Kelebek: Ortalama 12 sayfalık magazin eki.

Hürriyet Yaşam Emlak: Ortalama 10 sayfalık, emlak dünyasına ilişkin haber, röportaj, yazı ve incelemeler içeren dergi.

Cuma:

Hürriyet Kelebek: Ortalama 12 sayfalık magazin eki.

Hürriyet İddaa Eki: Hürriyet ve nesine.com web sitesi işbirliğiyle hazırlanmış futbol bahis oyunu eki.

Hürriyet BilBul: Ortalama 8 sayfalık bulmaca eki.

Hürriyet Cuma: Ortalama 8 sayfalık kültür-sanat ve tatil rehberi.

Hürriyet E-Yaşam: Ortalama 6 sayfalık bilişim teknolojileri rehberi.

Cumartesi:

Hürriyet Playhouse Disnep: Ortalama 16 sayfalık, çeşitli bulmaca oyunlardan oluşan çocuk dergisi.

Hürriyet BilBul Özel: Ortalama 16 sayfalık bulmaca eki.

Hürriyet Cumartesi: Ortalama 26 sayfalık, yaşama değgin yazı, karikatür ve röportajlardan oluşan haftasonu eki.

Hürriyet Kelebek Cumartesi: Ortalama 14 sayfalık magazin eki.

Pazar:

Hürriyet Pazar: Ortalama 24 sayfalık, etkinlik, gezi, moda, sağlık ve kültür-sanat içerik haftasonu eki.

Hürriyet BilBul Pazar: Ortalama 8 sayfalık bulmaca eki.

Hürriyet İK: Hürriyet Gazetesi ve yenibiris.com internet sitesi otaklığıyla hazırlanmış, iş dünyasından çeşitli haber, röportaj, yazı ve incelemeleri okuyucuyla buluşturan, ortalama 12 sayfalık insan kaynakları eki.

Cumhuriyet Gazetesi

Pazartesi:

Cumhuriyet Strateji: Cumhuriyet Gazetesi ve TUSAM Ulusal Güvenlik Stratejileri Araştırma Merkezi işbirliğiyle hazırlanmış, ortalama 24 sayfalık, dış siyaset içerikli dergi.

Perşembe:

Cumhuriyet Kitap: Ortalama 40 sayfalık, kitap tanıtımı, haber, röportaj ve inceleme içerikli ek.

Cuma:

Cumhuriyet Bilim Teknoloji: Ortalama 24 sayfalık, bilim ve teknoloji dünyasına değgin haber, yazı ve incelemeler içeren dergi.

Cumartesi:

Cumhuriyet Hafta Sonu: Ortalama 12 sayfalık, moda ve kültür-sanat içerikli haftasonu eki.

Pazar:

Cumhuriyet Pazar: Ortalama 12 sayfalık, moda ve kültür-sanat içerikli yazı ve röportajları okuyucuya taşıyan haftasonu eki.

Yeni Şafak Gazetesi

Pazar:

Yeni Şafak Pazar: Ortalama 12 sayfalık, moda ve kültür-sanat içerikli haftasonu eki.

Ortadoğu Gazetesi

Ek yok.

Çözümlemeye geçmeden önce son olarak çalışmanın sınırlılıklarından bahsetmekte yarar görüyoruz. Bulgulara giderken bizi kuşatan sınırlılıklardan ilki yöntemseldir. Seçtiğimiz yöntem haber söylemini çözümlemeye yönelik olduğundan, köşe yazıları üzerinde bir bulgulamaya olanak tanımamaktadır. Bu da şöyle bir sorun yaratır ki; yapılan görgül araştırma, haber söylemiyle sınırlı kalmaktadır. Oysa söylem bir metin olarak gazeteleri işlerken incelediğimiz gibi tüm edimsözel yapılanmaları kapsamaktadır. Bu yapılar aracılığıyla gerçekleştirilen bir söylem kurulumunda, köşe yazıları haber metinlerinden daha önemli bir iş görür. Bu nedenle köşe yazılarının eleminize edilişi, çalışmanın sağınlığı açısından önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. İkinci bir sınırlılık da, gündem belirleme tezinin kullanımından kaynaklanmaktadır. Doğruluğu göreli olmakla birlikte, baş sayfada yer almayan haberler -gündem kurmayla bir ilintisi olmadığından- çözümleme sürecinin dışında bırakılmıştır. Çalışmanın üçüncü bir sınırlılığı da, gazetelere ve çözümlenen haberlere değgin niceliksel içerik çözümleme verilerinin hesaba katılmamış olmasıdır. Böylelikle haberin sayfa yapısındaki yeri,

toplam haber sayısında ve kurulan söylem içerisindeki temsil oranı gibi veriler çözümlemenin kapsamının dışında bırakılmıştır. Bu da yorumlama evrenini daraltmış, ancak çalışmanın sadeliğini muhafaza ederek anlaşılırlık oranını yükseltmiştir.

III.3. Bulgular ve Değerlendirme

Araştırmanın bulgularını elde ederken Türk basın dizgesinde farklı duruşlara sahip dört gazetenin, van Dijk'ın geliştirdiği haber söylemini çözümlemeye değgin yöntemini kullanarak, gündem belirleme tezi kapsamında inceleneceğini önceki bölümlerde belirtmiş ve çözümleme düzleminin kavramsal yapısını açımlamıştık. Bulgular, 1 Mayıs örnek olayı üzerine yoğunlaşmaktadır. Olayın seçimi rastlantısal değildir kuşkusuz. Konu belirlenirken, iki ayı geçkin bir zaman diliminde ilgili gazeteler taranmış ve çözümlemenin konusuna en uygun gündem maddesinin bu olay olduğuna kanaat getirilmiştir. Şu nedenledir ki; 1 Mayıs örnek olayı, basın organlarının ideolojilerinin kesişme noktasında olması dolayısıyla, seçilen gazetelerin haberleri biçimlendirme konusunda kendi duruşlarını pornografik sayılacak bir düzlemde göstermelerine elverişli bir olaydır. Bu nedenle, toplumsal bir görüngü olarak seçilen olay, gazete söylemleri ve çizilen kurgul yapı arasındaki olgu bağlamlarını çözümlemeye en elverişli konu olarak kabul edilebilir. Çözümlemeye geçmeden önce, sağınlığı sağlayabilmek adına, bunun nedenlerini açımlamanın oldukça yararlı olacağını düşünmekteyiz. Bunun için ise, 1 Mayıs'ın neliği tarihsel gelişimi içerisinde açımlanmalı ve toplumsal anlıkta ne şekilde kodlandığına belirim kazandırılmalıdır.

1 Mayıs İşçi Bayramı, işçi ve emekçiler tarafından dünya çapında kutlanan, birlik, dayanışma ve haksızlıklarla mücadele günü olarak tanımlanmaktadır. Dünya üzerindeki pek çok ülkede, resmî tatil olarak kabul edilmektedir. Türkiye'de ilk kez 1923'te resmî olarak kutlanmıştır. 2008 Nisan'ına gelindiğinde ise, "Emek ve Dayanışma Günü" olarak kutlanması kabul edilmiştir.[122] Bayramın, toplumsal bir görüngü olarak kabul edilmesinin nedeni; toplumsal sınıflar arasındaki mülkiyet çatışmasının tarihsel ardalanında belirim kazanan Marxçı ideolojinin, rejim karşısında verdiği mücadelenin simgesi olarak toplumsal anlıkta kodlanmış olmasıdır. Bayramın ortaya çıkışı ve zaman içerisinde yaşanan olaylara göz atıldığında, bu olgu daha net olarak görülecektir. Bu yönde yapılan bir açımlama, aynı zamanda,

[122] Vikipedi Ansiklopedisi, "1 Mayıs İşçi Bayramı", http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C5%9F%C3%A7i_bayram%C4%B1, (13 Eylül 2008).

metinler üzerinde yapılan çözümlemeler açısından da kavramsal bir çerçeve sağlayacak ve yorumlanılabilirlik olanağını bizlere sunacaktır.

1 Mayıs İşçi Bayramı, ismini, 1 Mayıs 1886'da Amerika İşçi Sendikaları Konfederasyonu önderliğinde işçilerin, günde 12 saat, haftada 6 gün olan çalışma takvimine karşı, günlük 8 saatlik çalışma talebiyle iş bırakmasıyla başlayan eylemlerden almıştır. O dönemde, Şikago'da yapılan gösterilere yarım milyon işçi katıldığı ve Luizvil'de (Kentaki) 6 binden fazla siyah ve beyaz işçi, birlikte yürüdüğü bilinmektedir. İşçilerin birlikte yaptıkları eylemler, aynı zamanda bir önyargı duvarının yıkılması şeklinde de yorumlanmıştır. Bu gösteriler 1 Mayıs'ı izleyen günlerde tüm harareti ile devam etmiş ve 4 Mayıs'ta kanlı Haymarket Olayı'na yol açmıştır. Bu olayların ardından uygulanan yasal baskılarla bu gösterinin tekrarlanması engellenmiş olsa da, üç yıl sonra toplanan İkinci Enternasyonal'de, Fransız bir işçi temsilcisinin önerisiyle 1 Mayıs gününün tüm dünyada "Birlik, mücadele ve dayanışma günü" olarak kutlanmasına karar verilmiştir. 1890 yılından itibaren de 1 Mayıs günü İşçi Bayramı olarak dünyanın dört bir yanında kutlanagelmiştir.[123]

1911 yılından itibaren ülkemizde de kutlanmaya başlayan İşçi Bayramı, zaman içerisinde sert çatışmalara sahne olmuş, gerçekleşen ölüm ve yaralanmalar 1977 yılına gelindiğinde son kertesine ulaşmıştır. 1977'de Taksim'de toplanan yaklaşık 500 bin kişinin üzerine kolluk güçleri tarafından ateş açılmış, açılan ateş ve çıkan izdiham sonrasında pek çok kişi hayatını kaybetmiştir. *Kanlı 1 Mayıs* olarak anılan bu tarihten sonra, ideoloji paylaşanlar için, 1 Mayıs'ın yanında Taksim Meydanı da simgeselleşmiş ve Türkiye'deki işçi sınıfının direnişinin ve çektiği sıkıntıların bir göstergesi haline gelmiştir.[124]

1 Mayıs'ın bu yılki kutlamaları da, oldukça sert çatışmalarla sonuçlanmıştır. Siyasi otorite tarafından Taksim Meydanı'nda kutlama

[123] Vikipedi Ansiklopedisi, a.g.m.

[124] Bu konuda daha fazla bilgi edinmek için bkz.; Utku Kızılok, "İşgünü Mücadelesi ve 1 Mayıs'ın Doğuşu", http://www.marksisttutum.org/isgunumucadelesive1mayis.htm, (Nisan 2007); Sol Gazetesi, "İşçi Sınıfının Ayağa Kalkması Lazım" Başıklı Röportaj, http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=10169, (23 Nisan 2007).

yapılmasına izin verilmemesiyle başlayan gerginlikler, işçi sendikalarının Taksim'e yürüme kararı alması ve kolluk güçlerinin de oldukça sert bir şekilde işçilere müdahale etmesiyle birlikte yerini şiddete bırakmıştır.

Basının kurduğu 1 Mayıs söylemi de olayların bu şekilde tırmanmasıyla birlikte pornografik düzeye ulaşmış ve her bir organ ideolojisi doğrultusunda bir söylem yapılanmasına gitmiştir. Söylemlerin temel motifini, olaylardan sorumlu tutulan ve şeriatçı bir gelenekten geldiği düşünülen Başbakan'ı yerme ya da kurtarma davranışı oluşturmuştur. Aşağıdaki olayların gerçekleşme zamanının öncesinde kurulan tasarımlar üzerinde yapılan çözümlemeler incelendiğinde, haber metinlerinin oluşturduğu söylemsel yapılar daha iyi anlaşılacak ve daha da önemlisi metinlerin yapısal bileşenlerine ayrılmasıyla kurulan söylemler oluşturum koşullarında görülebilecek ve böylelikle söylemin içkin yapısı okuyucu tarafından farklı bir bakış açısıyla kavranabilecektir.

18 Nisan 2008

Metin 1. Cumhuriyet Gazetesi: "1 Mayıs'ta Taksim'e İzin Yok"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Türk-İş, KESK, DİSK ve çok sayıda sivil toplum kuruluşu 1 Mayısı bu yıl Taksimde kutlamak istemişlerdir.

İstanbul Valisi Muammer Güler bir basın toplantısı düzenlemiştir.

Vali Güler: "Taksim toplantı ve gösteri alanı değildir."

Vali Güler: "İstanbul'da toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılacak yerler daha önceden ilan edilmektedir."

Vali Güler: "Bu yıl ise, Kadıköy, Kazlıçeşme ve Çağlayan meydanları belirlenmiştir."

Vali Güler: “1 Mayıs’ı Taksim’de kutlamak isteyen kişilere emniyet güçleri tarafından müdahalede bulunulacaktır.”

b- İmalar:

Metin düzanlamlı önermelerden kuruludur. İma niteliği taşıyan bir önerme metinde bulunmamaktadır. Bununla birlikte Güler’in açıklamasında toplantının Taksim’de düzenlenmemesinin nedenlerini içeren kısım sınırlı tutulmuştur. Eğer bu konuda yapılan açıklamalar metindeki ile sınırlı değilse, burada bir örtme durumu söz konusudur. Mevcut haliyle metinden şu çıkar ki, devlet yetkilileri güçlü dayanak noktalarına sahip olmadan insanların özgürlüklerini kısıtlama eğilimine girebilmektedirler. Dolayısıyla devlet bu 1 Mayıs’ta da tüm hoşgörü yoksunluğunu emekçiler üzerinde serilmeyecek gibi görünmektedir.

Metnin Üstyapısı:

Metinde ters piramit tekniği kullanılmış. Valinin ifadeleri doğrudan aktarılmıştır. Metinde özetle valinin açıklamalarına yer verilmiş ve 1 Mayıs için Taksim’in uygun bir alan olmadığı belirtilmiş ve bu alanda gösteri düzenlemek isteyen kişilere müdahale edileceği belirtilmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin düz cümlelerden oluşmaktadır ve cümle dizimi sırasında göze çarpan bir stil ve retorik kullanımına rastlanmamıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Muhabirin burada ima yoluyla yaptığı vurgu Cumhuriyet Gazetesinin ideolojik yapısıyla örtüşmektedir. Muhabir, burada, haberine kendi ideolojisini yansıtmış ve yayınladığı haberi, devletin, işçilerin 1 Mayıs ritüeline engel olmaya kararlı olduğu şeklinde bir bildirim olarak sunmuştur.

Metnin Genel Önermesi:

İstanbul Valiliği 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanmasına izin vermeyeceği yönünde kesin tavrını koymuştur.

23 Nisan 2008

Metin 2. Cumhuriyet Gazetesi: "Erdoğan'dan 1 Mayıs Tehdidi"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Partisinin grup toplantısında bir konuşma yapan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan CHP ve MHP'ye sert eleştiriler yöneltirken, 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlamak isteyen sendikalara da "Hoş olmaz!" diyerek gözdağı vermiştir.

Erdoğan konuşmasında millet iradesine vurgu yaparak, Atatürk'ün 88 yıl önce tereddütsüz benimsediği milli egemenlik ilkesinin içinin çıkar amaçlı olarak boşaltıldığını belirtmiştir.

Laiklik ilkesinin 1937'de TBMM'de görüşülüp oylanarak anayasaya girdiğinin ve dolayısıyla milli iradenin bir yansıması olduğunu belirten Erdoğan CHP'nin gerçeküstücü bir siyaset anlayışı benimseyerek gerçekler dünyasına küstüğünü belirtmiştir.

1 Mayıs'ın resmi tatil olması yönündeki taleplerin reddine de yanıt veren Erdoğan, Türkiye'nin bir tatiller ülkesi olduğunun ve her bir günlük tatilin 2 katrilyona mal olduğunun altını çizerek, bu nedenle bu yöndeki talepleri kabul etmediklerini belirtmiştir.

Konuşmasında son olarak 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlamak isteyen sendikaların taleplerine değinen Erdoğan, "Ayakların başları yönettiği yerde kıyamet kopar. Her ilde valilikler toplantı ve gösterilerin yapılacağı meydanları ve caddeleri hazırlar. Onlar bunların müsaadesini verir. Biz de siyasi parti olarak mitinglerimiz için illa Kızılay'ı, İstanbul'da Taksim'i vereceksiniz,

demedik. Oraların bu tür toplantı alanı olmaktan çıkarılmasının nedeni var. Ama sendikalar, 'İlla Taksim'de yapacağız' diyorlar, bu şık bir yaklaşım değil. Sendikalar alınan kararları dinlemezlerse hoş olmaz. Biz hoş olmayan zemin istemiyoruz. Sendika yöneticilerini sorumluluk almaya davet ediyorum. Bunun inat meselesi olmaması gerekir." diyerek, sendikalara gözdağı vermiştir.

b- İmalar:

Yorumsal bir dile uygun olarak yazılan haberde ima kullanımı Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın işçilere bakış açısı ve 1 Mayıs'a değgin duruşu üzerinde yoğunlaşmıştır. Metinde, özellikle, Erdoğan'ın 'Ayakların başları yönettiği yerde kıyamet kopar!' ifadesi ve 1 Mayıs'ın kutlanma yerine değgin tartışmalarda takındığı olumsuz tavır vurgulanmış, böylelikle ön plana çıkarılan bu unsurlar yoluyla işçilere hakir bir gözle bakan ve onlara karşı hınç duygusu besleyen bir Başbakan imgesine imada bulunulmuştur.

Metnin Üstyapısı:

Metinde dörtgen tekniği kullanılmıştır. Başbakanın partisinin grup toplantısında yaptığı konuşma, alıntılar yapılarak ve yorumlanarak 1 Mayıs bağlamı içerisinde aktarılmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metinde tümceler başbakanın yaptığı imayı ön plana çıkaracak şekilde dizimlenmiştir. Böylelikle yapılan konuşmanın yeniden üretimi içerikten çok imaları serilmeyecek biçimde kurgulanmıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metnin ima kullanımı, ideolojik niyetini ele vermektedir. Muhabirin bağlı bulunduğu yayın organının ideolojik yapısıyla metnin ideolojik yapılanması örtüşmektedir. Böylelikle, metinde kasıtlı olarak, başbakan hakkında olumsuz bir imge yaratacak bir söylem kullanılmıştır. İktidar partisinin başı hakkında oluşturulan bu olumsuz imgenin toplumsal anlıkta yaratacağı etki ve gazetenin bağlı olduğu ideolojik yapılanmanın emelleriyle örtüşmektedir. Bu

aynı zamanda 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanması için yapılan bir baskılama çabasının da bir ürünüdür.

Metnin Genel Önermesi:

Başbakan Erdoğan "Ayakların başları yönettiği yerde kıyamet kopar", diyerek hakir gördüğü işçileri, 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlamak konusunda diretmeleri durumuna karşı tehdit etmiştir.

Metin 3. Cumhuriyet Gazetesi: "Gerçekle Bağı Kopmuş"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, partisinin grup toplantısında, kendisine ağır eleştiriler yönelten Erdoğan'a "fütursuz, pişkin, patavatsız, gerçeklikle bağı kopmuş, uçuyor" diyerek tepki göstermiştir.

Baykal, AKP'nin anayasa değişikliği ile ilgili çalışmalarının, kendi zafiyetlerini hukuki değişiklikler yoluyla kapatmaya çalışmaktadırlar şeklinde yorumlamıştır.

Grup toplantısında, 1 Mayıs kutlamalarında geçmişte yaşanan acılara da değinen Baykal, siyasetin bir yarası olan bu olayların toplumsal anlıkta canlılığını koruduğunu, emekçilerin siyasi yaşamımızın saplantısını, vehmini, korkusunu aşmak için Taksim'de kutlama yapmak istediklerini, ancak Bakanlar Kurulunun bu konuda kendilerince verilen kanun teklifini görüşerek reddettiğini ve bunun bir hayal kırıklığı olduğunu belirtmiştir.

1 Mayıs'a verilen yeni ismin de, emek, işçi, barış, sendika, çalışan, tatil gibi kavramları dışında bıraktığını ve bunun sendikalara büyük haksızlık ve saygısızlık olduğunu belirtmiştir ve sendikaların bu konudaki sonraki kararının kendilerince takip edileceğini ve değerlendirileceğini söylemiştir.

Deniz Baykal, Atv ve Sabah ihalelerinin Başbakanın damadının işin içine karışmasıyla sağlıklı yürütülemediğini ve yolsuzlukların yaşandığını belirtmiştir.

Baykal konuşmasını sonlandırırken, Erdoğan'ın kendisine yönelik eleştirilerine, CHP'lilerle uğraşacağına önce dokunulmazlık zırhını kaldırmasını sert bir üslupla teklif ederek yanıt vermiştir.

b- İmalar:

Metinde iki yönde ima kullanımı vardır. Birincisi, Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiliğine yönelik imalar. İkincisi, 1 Mayıs'ı nitelendirirken kullanılan imalardır. Erdoğan'a yönelik olarak kullanılan; "fütursuz, pişkin, patavatsız, gerçeklikle bağı kopmuş, uçuyor" şeklindeki kullanımlar kişiliğini küçük düşürücü nitelikte olup, AKP'ye yönelik olumsuz bir imge çizme tutumuna örnek oluşturmaktadır. 1 Mayıs'a yönelik "toplumun ve siyasetin bir yarası, siyasi hayatımızın bir saplantısı, vehmi, korkusu" yönündeki kullanımlar ima niteliğindedir. Bu tip kullanımlar, daha sonra oluşturulacak kurgul önerme yapıları için bir tanımlama (yeniden düşünme) eylemi olarak düşünsenebilir.

Metnin Üstyapısı:

Metin dörtgen kuralı kullanılarak oluşturulmuştur. Baykal'ın AKP ve Recep Tayyip Erdoğan'a yönelik eleştirilerini içeren konuşması, metnin içerisine yayılarak aktarılmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metnin sözdizimsel yapısı, kullanılan imaları ve sert eleştirileri ön plana çıkaracak şekilde oluşturulmuş, Baykal'ın sergilediği eleştirel tutumun üstü örtülmeden doğrudan serimlenmiştir.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metinde Deniz Baykal'ın serilmediği eleştirel sözcelemeler dolayımsız bir şekilde serimlenmiştir. Kullanılan imalar ön plana çıkarılmış. Sergilenen 1

Mayıs tutumu, olumsuz bir Başbakan imgesi ve olumsal bir CHP duruşuyla birlikte verilmiştir. Sendikaların tavrının toplumsal anlığı sağaltmaya yönelik bir eylem olarak tanımlanmasının vurgulandığı metinde, 1 Mayıs'ın isminin değiştirilmesine yönelik eleştirilere de yer verilmiş, devrimci ideolojinin taşıyıcısı niteliğinde olan bu kavramların dışlanması haksızlık olarak nitelenmiştir. Metininde yer alan unsurların ört(me)me şeklinde dizimlenmesi, gazetenin ideolojisiyle örtüşmektedir. Ve oluşturulan dizimsel yapı, 1 Mayıs'ı toplumsal anlıkta yeniden tanım(lat)maya yönelik bir girişimdir. Bu yönüyle art-söylemlere de bir çeşit altyapı oluşturmuş ve işlevsel bir nitelik kazanmıştır.

Metnin Genel Önermesi:

Fütursuz, pişkin, patavatsız, gerçeklikle bağı kopmuş bir insan olan Recep Tayyip Erdoğan'ın 1 Mayıs'a yönelik tavrı, toplumsal anlığı sağaltamaya çalışan sendikaların çabalarını baltalamaktadır.

Metin 4. Cumhuriyet Gazetesi: "Emekçiler Taksim'de Kutlayacak"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

DİSK Başkanı Süleyman Çelebi, Başbakanın "Ayakların baş olduğu yerde kıyamet kopar" sözlerine, "Ayakların cevabını 1 Mayıs'ta alacaksınız" sözleriyle yanıt vermiştir.

DİSK, KESK, TMMOB ve Adana Tabip Odası başkanları, 1 Mayıs'ı tatil etmeyen hükümeti yalancılıkla ve emekçi düşmanlığıyla suçlamışlardır.

1 Mayıs'ın isminin değiştirilmesini, niyet göstergesinin açıklığa kavuşması şeklinde yorumladığını beyan eden Çelebi, emekçilere türlü haksızlıklar eden hükümetin son olarak resmi tatillerini engellediğini ve Taksim Meydanı'nda yapmak istedikleri gösteriyi uydurma bahanelerle engellediğini ve her şeye rağmen kutlamaların belirlenen alanda yapılacağını belirtmiştir.

Konuyla ilgili yazılı bir açıklama yapan Birleşik Metal İşçileri Yönetim Kurulu, AKP'nin 1 Mayıs tavrıyla demokrasi anlayışının bir kez daha tescillendiğini öne sürmüştür.

DİSK Adana Bölge Temsilcisi Kemal Aslan'da AKP Hükümetinin göstermelik kararlar alarak "takıyyecilik" yaptığını vurgulamıştır.

Yine TMMOB İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri Hüseyin Atıcı ve Türk-İş Başkanı Mustafa Kumlu, AKP'nin aldığı kararları gerçekçi bulmadıklarını ve 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda belirlenen zamanda kutlamakta kararlı olduklarını belirtmişlerdir.

b- İmalar:

Burada iki ima kullanımı söylemin özünü vermektedir: "Ayakların cevabını 1 Mayıs'ta alacaksınız" ve "Takıyyecilik". Birincisi, Başbakanın söylemine karşı duyulan bir hınç duygusunu dile getirmektedir. İkincisi ise, Recep Tayyip Erdoğan'ın sıklıkla kullandığı bir kavramdır. Kavramın buradaki kullanımı, Başbakanın başkalarına yüklediği samimiyetsizliğe kendisinin düştüğüne gönderme yapmaktadır.

Metnin Üstyapısı:

Metin dörtgen kuralına göre kurulmuş ve samimiyetsizce kendilerini engellemek isteyen hükümete karşı, işçilerin 1 Mayıs'ta isteklerini gerçekleştireceklerini vurgulayan bir düzlemde kurulmuştur.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metinde göze çarpan başlıca stil ve retorik kullanımı sendikaların yönelttiği eleştirel söylemin ayrıntılı ve vurgulu bir şekilde öne çıkarılmasıdır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Emekçi düşmanlığı imgesiyle hükümete yönelik eleştirel Sendikacı söylemlerini ön plana çıkaran metin, işçi sınıfının tepkilerini ayrıntılı olarak dillendirmekte ve bu yönüyle gazetenin ideolojik yapılanmasıyla örtüşen

eleştirel bir söylem geliştirmektedir. Bu söylem aynı gün Cumhuriyet Gazetesinde yayımlanan ve yukarıda çözümlenen metinlerle yatay bir ilintililik kurmakta ve orada sürdürülen söylemsel tavrın açımlaması niteliğine bürünmektedir.

Metnin Genel Önermesi:

Hakir gördüğü emekçi sınıfını kandırarak haklarını ellinden almak isteyen AKP Hükümetine karşı, işçiler kararlarından vazgeçmeyecek ve 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlayacaklardır.

Metin 5. Ortadoğu Gazetesi: "Türk-İş: Taksim Emekçilere Açılmalı"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu, 1 Mayıs'ta işçilere uygulanacak olan yasağın gerçekçi ve anlamlı olmadığını belirmiş ve bu günün tatil ilan edilip, Taksim Meydanı'nın işçilere açılması gerektiğini vurgulamıştır.

1 Mayıs kutlamaları sırasında geçmişte çok büyük yaraların açıldığını belirteni Kumlu, Taksim'in emekçilere açılmasıyla demokrasi alanında büyük bir adım atılacağını vurgulamıştır.

Toplantıda sosyal güvenlik yasasına yönelik eylemlerin tartışılacağı ortama yönelik sendika başkanları arasında polemik yaşanmıştır.

Sosyal güvenlik yasasına yönelik eylemlerin odağının değiştirilmemesi gerektiğini belirten Kumlu, "Dereyi geçerken at değiştirilmez" ifadesine başvurmuştur.

b- İmalar:

Metinde belirgin bir ima kullanımına rastlanmamıştır.

Metnin Üstyapısı:

Ters piramit tekniğine göre kurgulanan metinde, sade ve düz bir anlatımla Türk-İş Genel Başkanın 1 Mayıs'ın kutlanma yeri ile ilgili görüşlerine yer verilmiş.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin, oldukça sade ve düz bir anlatımla kaleme alınmış, özel olarak herhangi bir nokta ön plana çıkarılmamış ve imada bulunulmamıştır. Muhabir olayı, rutin bir haber üslubuyla ele almıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Burada ele alınan metin, aynı gün çıkan Cumhuriyet Gazetesinin haberleriyle karşılaştırmalı olarak incelendiğinde oldukça sade ve vurgusuz gibi görünmektedir. Metinde hükümete yönelik eleştirilere değinilmediği, Başbakanı niteleyecek imalı bir kullanım verilmediği ve emekçi sınıfı ve 1 Mayıs'a yönelik kavramsal bir çatı kurulmadığı dikkate alındığında Cumhuriyet Gazetesinin haberlerindeki ideolojiklik belirim kazanmaktadır. Ancak aynı ideolojik tutum burada da karşımıza çıkmaktadır. Ortadoğu ve Cumhuriyet Gazetelerinin karşıt ideolojilere sahip yapılanmalar olduğu düşünüldüğünde, van Dijk'ın belirlediği ideolojik dördül'ün burada da işlediği ortaya çıkmaktadır. Emekçilerin sorunlarının -Yeni Şafak ve Hürriyet Gazetelerinde olduğu gibi- üstü örtülmemekle beraber, sorunlara değgin yeterli vurgu da yapılmamaktadır.

Metnin Genel Önermesi:

Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'nın işçilere açılması gerektiğini ve bunun Türkiye'deki demokrasi anlayışını geliştireceğini vurgulamıştır.

24 Nisan 2008

Metin 6. Cumhuriyet Gazetesi: “Ayaklar Taksim’den Vazgeçmiyor”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

AKP Hükümeti 1 Mayıs’ın tatil olması yönünde verdiği teklifi dalga geçer gibi çekmiş ve gerekçe olarak da, bir günlük tatilin maliyetinin 2 milyar YTL olduğunu söylemiştir.

1 Mayıs kutlamaları için hazırlıklarını sürdüren emekçi kesimden, kendisinin “Yolu yok, ayaklar baş olacak” sözüne karşılık Başbakanın “Ayakların baş olduğu yerde kıyamet kopar sözünü ettiği Limter-İş Sendikası yazılı bir açıklama yaparak, Başbakanın sözlerinin kendilerini üzmediği aksine sınıf kinlerini bilediğini belirtmişlerdir.

“Biri yer biri bakar, kıyamet ondan kopar” sözlerinin Başbakanın temsil ettiği patronlara en iyi cevap olduğunu belirten Sendika, Taksim’in topçulara, popçulara, polislere açılırken, işçi ve emekçilere kapandığının altını çizdi.

Diğer sendika mensupları da, 1 Mayıs’ı Taksim Meydanı’nda kutlamaya kararlı olduklarını belirten açıklamalar yaptılar.

b- İmalar:

Burada “dalga geçer gibi” ifadesi sendikaların ciddiye alınmadığını belirtmektedir. Kullanılan önemli bir kavram da “sınıf kini” ifadesidir. Burada Başbakan patronların temsilcisi olarak gösterilmiş ve artı değer paylaşımından doğan hınç duygusunun bu yönüyle onu da kapsadığı ima edilmiştir.

Metnin Üstyapısı:

Metin dörtgen kuralına göre oluşturulmuş ve hakir görülüp ciddiye alınmayan emekçilerin, söylediklerinde kararlı oldukları vurgulanmış.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metinde, söz dizimleri -aleni bir şekilde- seçilmiş ifadelerle kurulmuş ve nesnellikten uzak, taraflı bir görü alanından yapılan yorumlarla, bağlamlar kurulmaya çalışılmıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metin ilgisiz neredeyse tek bir söz üzerine kurulmuş zoraki bağlantıları içermektedir. Kullanılan üsluptan muhabirin ve yayınlayan gazetenin ideolojik yapısı açık bir şekilde çözümlenmektedir. Kurulan yapının tekdüzeliği göz önüne alındığında, metnin 1 Mayıs söylemini destekleyici bir amaçla yazılmış olabileceği çıkarsanmaktadır.

Metnin Genel Önermesi:

Patronların temsilcisi konumundaki Erdoğan ne yaparsa yapsın, 1 Mayıs Taksim'de kutlanacaktır.

25 Nisan 2008

Metin 7. Cumhuriyet Gazetesi: "Başbakan Özür Dilesin"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

DİSK Genel Başkanı Süleyman Çelebi, 1 Mayıs'ta Başbakanın kendilerine yönelik yaptığı ithamdan dolayı özür dilemesi ve Taksim'i kendilerine açması gerektiğini belirtmiştir.

"Ayaktakımı" olarak kendilerinin 1 Mayıs'ta Taksim'de olacaklarını, bunu yapmanın demokratlığın gerçek ölçütü olacağını belirten Çelebi, Başbakan'ın "provokasyon olur" gerekçesini ise, "bayat" bulduğunu belirtmiştir.

Başbakan'ın kendilerine yakıştırdığı "ayak takımı" ifadesinin de toplumsal eşitlik anlayışına ters olduğunu vurgulayan Çelebi, bunun Erdoğan'ın kast sistemini içselleştirmesinin bir yansısı olduğunu belirtmiştir.

b- İmalar:

Burada, Başbakan tarafından söylenen "ayak" sözcüğü, toplum tarafından değersiz olarak görülen "ayak takımı" kavramına dönüştürülmüştür. Yine "bayat" kavramını kullanarak Başbakan'ın samimiyetsizliğine gönderme yapılmıştır.

Metnin Üstyapısı:

Haberde dörtgen kuralı kullanılmış, ve sendika başkanının Başbakana verdiği yanıtlar serimlenerek, düşünce aktarımı sağlanmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metinde göze çarpan başlıca stil ve retorik kullanımı sendikaların yönelttiği eleştirel söylemin ayrıntılı ve vurgulu bir şekilde öne çıkarılmasıdır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Emekçi düşmanlığı imgesiyle hükümete yönelik eleştirel Sendikacı söylemlerini ön plana çıkaran metin, sendika temsilcisinin tepkilerini ayrıntılı olarak dillendirmekte ve bu yönüyle gazetenin ideolojik yapılanmasıyla örtüşen eleştirel bir söylem geliştirmektedir. Ayrıca, burada ön plana çıkarılan ikinci bir şey de "ayak" kavramının "ayak takımı" kavramına dönüştürülmesidir. Bu yönde yapılacak bir değişiklik, kurulan genel söylemsel yapının sözdizimini önemli ölçüde belirleyecektir.

Metnin Genel Önermesi:

Başbakan ayak takımı olarak gördüğü emekçilerden özür dilemeli ve bayat bahaneleri bir kenara bırakıp, 1 Mayıs'ta Taksim'i İşçilere açarak demokrasi yolunda büyük bir adım atmalıdır.

26 Nisan 2008

Metin 8. Cumhuriyet Gazetesi: “Ne Olursa Olsun Taksim’deyiz”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Türk-İş, KESK ve DİSK’in oluşturduğu üç sendika adına bir açıklama yapan Türk-İş Genel Sekreteri Mustafa Türkel 1 Mayıs için Başbakan ve Cumhurbaşkanından henüz yanıt alamadıklarını belirtimiştir.

Konuşmasının devamında 1 Mayıs programını açıklayan Türkel, kutlamalar sırasında polisin de bir sürpriz yaparak kendilerine karanfil atmasını beklediklerini söylemiştir.

b- İmalar:

Sendikacıların, polislerin sürpriz yaparak karanfil atmasını beklediklerini söylemeleri,.ima niteliğinde bir kullanım olup, kolluk güçlerinden sağduyu beklentisini dile getirmektedir.

Metnin Üstyapısı:

Haberde ters piramit kuralı kullanılmış, sendika başkanının talepleri ve bildirimi aktarılmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin sendikaların 1 Mayıs planının aktarımı şeklinde kurgulanmıştır. Belirgin bir özel kullanıma gidilmemiştir.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metin 1 Mayıs’ı Taksim’de kutlamak isteyen sendikalıların, kutlama planını hazırlayacak kadar kararlı olduklarını belirten bir bildirim şeklinde tasarlanmıştır.

Metnin Genel Önermesi:

1 Mayıs planı hazırlanmıştır, kolluk güçlerinden sağduyulu olmalarını bekliyoruz.

Metin 9. Hürriyet Gazetesi: "TÜSİAD: 1 Mayıs'ın 'Çalışma Bayramı' Olması Emeğe Saygı"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

TÜSİAD Başkanı Arzuhan Doğan Yalçındağ, 1 Mayıs'ın özgür bir ortam içerisinde kutlanmasının emeğe saygı olduğunu, ekonomik büyüme ve toplumsal gelişime de katkı sağlayacağını belirtmiş, üzücü olayların yaşanmaması için kolluk güçlerinin ve sendika sorumlularının üzerlerine düşen görevleri yerine getirerek sağduyuyu sağlamaları gerektiğinin altını çizmiştir.

b- İmalar:

Metinde belirli bir ima kullanımı yoktur.

Metnin Üstyapısı:

Metinde ters piramit tekniği kullanılmış ve Yalçındağ'ın açıklamaları bildirim şeklinde sunulmuştur.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin bildirim niteliğindedir. Bu nedenle, belirgin bir özel kullanıma rastlanmamıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metin Hürriyet Gazetesinin ideolojik yapısıyla örtüşmektedir. Doğan grubu burada taşıdığı holding kimliği nedeniyle toplumu gerecek ve patlamaya neden olacak her türlü oluşumdan uzak durmak eğilimindedir.

Metnin Genel Önermesi:

1 Mayıs'ı kutlatmak saygı ve medeniyet gereği olduğundan, herkes sağduyulu davranmalı ve toplumsal sükunet korunmalıdır.

27 Nisan 2008

Metin 10. Cumhuriyet Gazetesi: "Hükümetin 'İş Bırakma' Kini"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

TCDD Teftiş Kurulu'ndan Başmüfettiş Osman Çayırlı, Personel ve İdari işler Daire Başkanlığına gönderdiği yazıda 14 Mayıs 2008 tarihinde yapılan iş bırakma eylemini kanunsuz olarak nitelendirmiştir.

Çayırlı yazdığı yazıda izinsiz iş bırakma eylemi yapan işçilerin kamerayla kayıt altına alındığını ve alınmayanların ise, kendisine bildirilmesini istemiştir.

b- İmalar:

Metin yapılanması gereği ima niteliği taşımaktadır. Başlık kısmında yapılandırılan yorumsal içerik metnin içeriğini belirlemiş ve Başmüfettişin kindar duygularla hükümet tarafından yönlendirildiği ima edilmiştir.

Metnin Üstyapısı:

Metin dörtgen kuralına göre kurulmuş ve hükümetin 1 Mayıs'ın intikamını almak için bir Başmüfettişi görevlendirdiği vurgulanmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metinde, yorumsal içerikli bir üretim sürecine gidilmiş ve başlıkla gövde arasında kurulan kopuk bağlantı imasal bir nitelik kazandırmıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metinden hükümetin siyasi olaylara bürokrasiyi karıştırdığı anlamı çıkmaktadır ve diğer söylemlerle birlikte gramatik bir bütünlük içerisinde düşünülmelidir.

Metnin Genel Önermesi:

Hükümet, 1 Mayıs için duyduğu hıncı, işçilerin üzerine bürokratlarını salarak almaya çalışmaktadır.

28 Nisan 2008

Metin 11. Cumhuriyet Gazetesi: " 'Kitlelerle İnatlaşmayın' "

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

78'ler Birliği Girişimi ve Sosyalist Demokrasi Partisi 1 Mayıs 1977'de karanlık saldırıda hayatını yitirenleri anmak için Kazancı Yokuşu başında ayrı ayrı birer gösteri düzenlemişlerdir.

Gösteri sırasında bir açıklama yapan 78'ler Birliği Sözcüsü Celalettin Can, o tarihte darbe koşullarının yaratılması için kitlelere saldırılarak meydana getirilen kargaşa ortamına benzer bir tablonun bu yıl da yaratılmak istendiğini belirtmiştir.

Can Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'a seslenerek, Başbakanın 1 Mayıs'a girerken sakin bir ortam yaratmasını, ayaktakımı tartışmasını yapmamasını ve kitlelerle inatlaşmamasını söylemiştir.

SDP yöneticilerinden Ekim Bodur ise, bir dönemin karanlıklar altında kaldığını ve hala faili malumların cezalandırılmadığın belirtirken, tüm kutlamalara açık olan Taksim Meydanı'nın, yalnızca ezilenlere emekçilere yasaklandığını belirmiştir.

b- İmalar:

Metinde “faili malum” şeklinde bir kullanım sergilenmiştir. Metinde yer alan cezalandırılmamışlık söylemiyle birlikte düşünüldüğünde, bu kullanımın, sistemin kendi aktörlerini koruduğu yönündeki bir imayı dile getirdiği görülür.

Metnin Üstyapısı:

Ters piramit tekniğine göre yazılan haberde, iki toplumsal kümenin düzenledikleri gösteri ve beyanatları aktarılmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Haberin başlık bölümünde stil kullanımına rastlıyoruz. “Kitlelerle inatlaşmayın” şeklindeki bu kullanım aynı zamanda gazete tarafından hükümete gönderilen bir uyarı gibi göze görünmektedir.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Haberde dile getirilen olay, kullanılan başlığın altında kalmıştır. Başlık bölümünde yer alan uyarı ön plana çıkarılmış ve metinde haber değeri atfedilen olay örtükleştirilmiştir. Böylelikle oluşturulan başlık odaklı söylem, genel söylemin bir tamamlayıcısı olarak işlev görmektedir.

Metnin Genel Önermesi:

1 Mayıs’ı Taksim Meydanı’nda kutlama konusunda, kitlelerle inatlaşmayın.

29 Nisan 2008

Metin 12. Cumhuriyet Gazetesi: “Vali İşçileri Tehdit Etti”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

İstanbul Valisi Muammer Güler bir basın toplantısı düzenleyerek, 1 Mayıs’ın düzenlenme yeri konusunda sendikaları uyarmıştır.

1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanmasının sakıncalı olduğunu belirten Güler, polisin gösteri yapmak isteyenleri gerekirse zor kullanarak dağıtacağını bildirmiştir.

Alınan saldırı ihbarlarının bu kararı vermelerinde etkili olduğunu belirten Güler, sendikaları kanunsuz eylemelerde bulunmaktan kaçınmaları konusunda uyarmış, herkesi sağduyulu olmaya çağırmıştır..

Taksim'e çağrı yapan yetkililer hakkında da suç duyurusunda bulunduğunu belirten Güler, polislerin taşkınlık yapanlara karşı orantılı güç kullanacaklarını belirtmiştir.

b- İmalar:

Metinde belirgin bir ima kullanımına rastlanmamıştır.

Metnin Üstyapısı:

Metin ters piramit kuralına göre oluşturulmuş, başlıkta da belirtilen vurgu metin boyunca ön planda tutulmuştur.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Başlıkta belirtilen tehdit vurgusu metnin anlamlanma yapısını belirlemiştir. Tüm söz dizimleri bu vurguyu ön plana çıkarmak üzerine kurulmuştur.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Tehdit vurgusunun ön plana çıkarılmak istenmesi, devlet ve emekçiler arasındaki uzlaştırılamazlık düşüncesini canlı tutmaya yönelik bir girişim olarak düşünülebilir. Valinin konuşması sırasında değindiği diğer tüm konular altalanarak aleni bir şekilde dile getirmediği halde, tehdit vurgusunun ön plana çıkarılmasının ardında bu uyuşturulamazlık düşüncesini korumayı amaçlayan bir söylem oluşturma kaygısı yatmaktadır. Bu kaygı gazetenin ideolojik yapılanmasıyla uyum içerisindedir.

Metnin Genel Önermesi:

Vali Güler Taksim'de direten işçileri tehdit etmiştir.

Metin 13. Hürriyet Gazetesi: "1 Mayıs'ta Taksim'de Tehlikeli Restleşme"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

İstanbul Valisi Muammer Güler bir basın toplantısı düzenleyerek, 1 Mayıs kutlamalarını Taksim Meydanı'nda kutlamak isteyen sendikaların orantılı güçle dağıtılacağını açıklamıştır.

Taksim'de yapılması muhtemel bir gösteride, illegal örgütlerin polisle sert çatışmaya girecekleri istihbaratını aldıklarını belirten Güler, böyle bir durumun İstanbul'un imajını zedeleyeceğini belirtmiştir.

Taksimin yasal bir kutlama yeri olmadığını belirten Güler, Taksim'e çağrı yapan yetkililer hakkında suç duyurusunda bulunacağını belirtmiştir.

Çağrılarına uyulmaması halinde polisin müdahalesinin kaçınılmaz olacağını belirten Güler, herkesi sağduyulu olmaya davet etmiştir.

Valinin duyurusuna DİSK'ten de yanıt gelmiş ve orantılı güç uygulanacakların, bu ülkenin vergisini veren vatandaşları olduğu belirtilmiştir.

b- İmalar:

Metinde, "dağıtırız" şeklinde bir alt başlık bulunmaktadır. Başlık durumla ilişkilendirildiğinde Valinin konuşmasının tonunu vermesi bakımından önemlidir.

Metnin Üstyapısı:

Metin ters piramit kuralına göre yazılmıştır. Bir yargıda bulunma yerine, varolan toplumsal durum serimlenmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metinde belirgin bir vurgu yoktur. Haber tamamen berraklığa dayalı olarak oluşturulmuş, herhangi bir konu örtükleştirilmeden, yaşanan olaylar aktarılmıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metin gazetenin ideolojik yapılanmasıyla örtüşmektedir. Bu nedenle tarafsız bir konumda kurulmuş, olaylar çarpıtılmadan aktarılmaya çalışılmıştır.

Metnin Genel Önermesi:

Vali Güler, 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlamak yönündeki yasal olmayan girişimlerin orantılı güç kullanarak engelleneceğini, İstanbul'un imajını da zedeleyebilecek bu tür olaylara bulaşmamak konusunda duyarlı olunması gerektiğini belirtmiştir.

30 Nisan 2008

Metin 14. Cumhuriyet Gazetesi: "Erdoğan Sendikacılarla Görüştü"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

İstanbul Valisinin dün yaptığı açıklamanın ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan sendika temsilcileriyle -sonradan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik'in de katıldığı- bir görüşme yapmıştır.

Görüşme sonrasında, sendika temsilcileri Bakan Çelik tarafından uğurlanmış ve bir basın açıklaması yapılarak temsilcilerin taleplerin alındığını ve değerlendirmeye sokulduktan sonra yanıtlanacağı bildirilmiştir.

Konuyla ilgili bir açıklama yapan DİSK Başkanı Süleyman Çelebi, Taksim'de miting yapmak konusunda ısrarcı olmadıklarını, sadece bir anma ile de yetinebileceklerini belirtmiştir.

Görüşleri alınan Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'de, geçmişte yaşanan olaylara gönderme yaparak, sağduyu çağrısında bulunmuştur.

b- İmalar:

Metinde "talebimiz Taksim" şeklinde bir başlık kullanılmıştır. Bu başlık beklentiler konusunda bir yumuşamanın göstergesi konumundadır.

Metnin Üstyapısı:

Metin ters piramit kuralına göre oluşturulmuş olan metinde, sendika temsilcileri ve devletin zirvesi arasındaki görüşmeye yumuşak bir üslupla yer verilmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Haberde başlık ve alt başlıkların koordinasyonu stil kullanımını içerisinde düşünülebilir: Başbakan sendikacılarla görüşürken, onların talepleri Taksim'miş.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Haber yine gazetenin ideolojisiyle uyuşkunluk gösteren bir kurguyla oluşturulmuştur. Ancak bu sefer tonu birazcık daha yumuşaktır. Olayları çarpıtmadan vermeyi amaç edinen haberde, uzlaşım havası estirilmeye çalışılmıştır.

Metnin Genel Önermesi:

Başbakan sendikacılarla görüşmüş, sadece sınırlı bir anma için bile olsa 1 Mayıs'ta Taksim'de olmak yönündeki taleplerini almıştır.

Metin 15. Yeni Şafak Gazetesi: “Taksim’de Anmaya Evet, Eyleme Hayır”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Partisinin grup toplantısında bir konuşma yapan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, yabancı sermaye ve 1 Mayıs tartışmalarını değerlendirmiştir.

1 Mayıs günü çelenk koymak suretiyle yapılacak bir anma töreninin mantıklı olduğunu belirten Erdoğan, ancak bunun kitlesel değil, sadece sendika temsilcileriyle sınırlandırılması gerektiğini vurgulamıştır.

20-30 bir kişilik bir anmanın adının anma değil, başka bir şey olacağını belirten Erdoğan, kendilerinin bile yapacakları toplantıları mülki idari amirin belirttiği alanda gerçekleştirdiklerinin altını çizerek, 1977 ve 1996’da oldukça üzücü olaylar yaşandığını hatırlatıp, herkesi sağduyulu olmaya çağırmıştır.

b- İmalar:

Metinde belirli bir ima kullanımı gerçekleştirilmemiştir.

Metnin Üstyapısı:

Metin ters piramit kuralına göre düzenlenmiş, birkaç vurgu birleştirilerek tek bir haber metni oluşturulmuştur. Başbakan Erdoğan’ın grup toplantısında yaptığı konuşmada öne çıkan üç nokta vurgulanmış, bunlardan özellikle 1 Mayıs söylemi başlığa da taşınarak metnin merkezine yerleştirilmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metindeki stil kullanımı, 1 Mayıs söylemini metnin merkezine yerleştirmek olarak değerlendirilebilir.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metinde sendikaların uzlaşma tutumuna karşı Başbakanın verdiği yanıt ön plana çıkarılmış, anma adı altında sendikaların eylem yapmak istediklerini, yalnızca temsilcilerinin çelenk koyması yönündeki telkinlerini kabullenmeyişlerinin iyi niyetli olmadıklarının bir göstergesi olduğu vurgulanmış. Başbakanın söylemlerini ustalıkla dillendiren gazetenin oluşturduğu metinsel yapı, böylelikle ideolojisiyle de uyuşmakta ve genel söylem ve mevcut kanaatler üzerinde etkinlik kurmayı amaçlamaktadır.

Metnin Genel Önermesi:

Başbakan, birkaç kişinin çelenk koyarak gerçekleştirebileceği bir anmanın kasıtlı olarak kitlesel bir eyleme dönüştürülmek istendiğini belirtmiştir.

Metin 16. Hürriyet Gazetesi: “Kitlesel Anma mı, Çelenk Koyma mı?”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Başbakan Erdoğan partisinin grup toplantısına girmeden, konfederasyon başkanlarıyla bir görüşme yapmıştır.

Konfederasyon başkanlarının 1 Mayıs günü anıta çelenk koyup basın açıklaması düzenleyebileceklerini belirten Erdoğan, temsilcilerin önerdikleri kitlesel bir anmanın anma olmaktan çıkacağını bildirmiştir.

Bu konuda herkesin yasal hükümlere uyması gerektiğini belirten Erdoğan, kendilerinin de mülki idari amirlerin belirttiği yerlerin dışında bir yerde toplantı yapmadıklarını dile getirmiştir.

Erdoğan, yasadışı örgütlerin büyük toplantıları fırsat bildiğini belirterek, çıkacak bir çatışma sonucunda yasal örgütlerin de leke alabileceklerini vurgulamıştır.

b- İmalar:

Metinde kullanılan “İsyana fırsat yok” başlığı “göz açtırmama” deyimine gönderme yaparak imalı bir kullanımı vurgulamaktadır.

Metnin Üstyapısı:

Metin dörtgen kuralına göre oluşturulmuş, Başbakanın yaptığı açıklamalar ayrıntılar atlanmadan serimlenmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metinde belirgin bir stil ve retorik kullanımı yoktur. Oldukça sade bir üslupla yazılan metin, yaşanan olayı çarpıtmadan ana hatlarıyla serimlemektedir.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metnin kurgulanışı, gazetenin ideolojik yapılanmasıyla örtüşmektedir. Haber metni, Hürriyet gazetesinin yayın politikasına uygun olarak, tarafsız bir konumda kurulmuş, olaylar çarpıtılmadan sade bir üslupla aktarılmaya çalışılmıştır.

Metnin Genel Önermesi:

Başbakan Erdoğan, konfederasyon temsilcilerinin kitlesel anma talebini samimiyetsiz bir istek olarak değerlendirerek, 1 Mayıs’ta Taksim Meydanı’nda kitlesel bir birlikteliğin tehlikeli olduğunu ve herkesin mülki idari amirlerin göstereceği yere saygı duyması gerektiğini vurgulamıştır.

1 Mayıs 2008

Metin 17. Cumhuriyet Gazetesi: “Taksim Kapatıldı”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

İstanbul Emniyet Müdürlüğüne bağlı polis ekipleri tarafından dünden itibaren Taksim ve çevresi barikatlarla çevrilmeye başlamış, meydana girmek isteyenler için geçiş noktaları oluşturmuş, MOBESE kameraları kontrol edilmiştir.

Hükümet ve konfederasyonların arasındaki gerginlik nedeniyle, alınan önlemler kapsamında Taksim çevresindeki polis sayısı artırılmıştır.

b- İmalar:

Metinde belirli bir kesime geçiş için izin vermeme anlamında kullanılan kapatılma kavramı, ima niteliğindedir.

Metnin Üstyapısı:

İlk sayfada yer alan bu kısa haber metninde yazım kuralları uygulanmamıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Oldukça sade bir üslupla kaleme alınan metinde başlıkta ‘kapatılma’ kavramının kullanılmasının dışında, göze çarpan bir stil ve retorik kullanımına rastlanmamıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metin bilgi aktarma amaçlıdır. İdeolojik tutumdan öte, diğer haberlerle oluşturacağı metinlerarası bağ düşünülerek oluşturulmuş gibi görünmektedir. Bununla birlikte, aynı durumu karşılayabilecek diğer kavramların arasından, başlıkta, kapatılma kavramının kullanılışının da keyfi bir kullanım olmadığı

göze çarpmaktadır. İma nitelikli olan bu kavramda, sözcük yananlamıyla kullanılmış ve ona, yüze kapanma durumu ile benzer bir anlam yüklenmiştir.

Metnin Genel Önermesi:

1 Mayıs'ta Taksim emekçilere kapatılmıştır.

Metin 18. Cumhuriyet Gazetesi: "İstanbul Yine Abluka Altında"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

İstanbul Valisi Muammer Güler, Emniyet Müdürü Celalettin Cerrah'la birlikte bir basın toplantısı düzenleyerek 1 Mayıs'ta alınacak önlemler hakkında bilgi vermişlerdir.

Taksim Meydanı'nda gerçekleştirilebilecek olan sınırlı anma töreni dışında, bir gösteriye izin vermeyeceklerini belirten Güler, terör örgütünün provokasyon eylemine girişeceği yönünde kesin istihbaratlarının bulunduğunu belirtmiştir.

Alınacak tedbirleri ayrıntılarıyla anlatan Güler, vatandaşların can ve mal güvenliğinin her şeyden önce geldiğini belirtmiştir.

b- İmalar:

Başlıkta kullanılan "abluka" sözcüğü mecazi bir anlamda kullanılarak, devlet otoritesinin egemenliğini temin etmesine gönderme yapmaktadır.

Metnin Üstyapısı:

Ters piramit tekniği kullanılarak oluşturulan metinde, vali ve emniyet müdürünün açıklamaları serimlenmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Başlıkta kullanılan “abluka” sözcüğü temel stili oluşturmakta olup, metnin içeriğinde oluşturan anlam örüntüsünü belirleyici bir konumda yer almaktadır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Devletin hegemonyasına gönderme yapılan metin, -gazetenin ideolojik duruşuyla uyuşkunluk gösteren bir kullanımla- söylemsel açıdan örtülü bir şekilde kodlanmıştır.

Metnin Genel Önermesi:

1 Mayıs’ta alınan önlemler İstanbul’da devlet hegemonyası hüküm süreceğini göstermektedir.

Metin 19. Cumhuriyet Gazetesi: “Hükümetten Gözdağı”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve bakanlar 1 Mayıs’la ilgili açıklamalarda bulun emekçilere gözdağı veren bazı açıklamalarda bulunmuşlardır.

Kendilerinin 1 Mayıs kutlamalarına karşı olmadıklarını belirten Başbakan Erdoğan, Taksim Meydanı’nda yapılacak kutlamaların semboliklikle sınırlı kalması gerektiğini, kutlama yeri olarak belirtilen alanların düşünülmesini salık vermiştir.

Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin ise, 1 Mayıs’ın Taksim’de kutlanması yönündeki genel eğilimi “anayasal düzene başkaldırı” olarak nitelemiştir.

İçişleri Bakanı Beşir Atalay ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik ise, sağduyu çağrısında bulunarak, bu yılki kutlamaların geçmişin

izlerini unutturacak, gelecek yıllara da örnek olacak nitelikte olmasını istediklerini belirtmişlerdir.

b- İmalar:

Metinde kullanılan "başkaldırı" ve "gözdağı" kavramları ima oluşturmaktadır. Başkaldırıyla itaatsizlik vurgusu yapılırken, gözdağı kavramı bu itaatsizliğin karşıt cephedeki anlamlandırımlarının boyunduruk altına alınmasının yolu olarak tasarlanmaktadır.

Metnin Üstyapısı:

Metinde 5N 1K kuralı uygulanmış, spot metninde verilen düşünceler, metnin gövdesinde açımlanmıştır. Burada yine başlık başat anlam üreticisi olarak verilmiş, yapılan açıklamalar imalı kullanım içerisinde dönüştürülmüştür.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin gözdağı ve başkaldırı kavramlarının çizdiği eksende kullanılmıştır. Hükümet üyelerinin yaptığı açıklamalar kullanılan imaların içerisinde mantıksal bir örüntü esas alınarak dizimlenmiş, ve varolan durum stil kullanımıyla yeniden yapılandırılarak yorumsal bir sunuma dönüştürülmüştür.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Bilindiği gibi Cumhuriyet gazetesi ideolojik olarak Marxçı temellere bağımlılık göstermektedir. İtaatsizlik, zaten, öngörülen bir devrimin izinde olan işçi sınıfının genel karakterinde vardır. Kuramsal bağlam içerisinde, hegemonik ilişkiler, devlet otoritesini ve onun taşıdığı dizgesel yapılanmayı işçi sınıfına dayatmayı gerekli kılar. Gözdağı kavramı burada bu ilişkisel yapılanmayı taşımaktadır. Cumhuriyet gazetesi de, hükümet üyelerinin yaptığı açıklamaları kendi bakış açısından imasal kullanımlarla yeniden yapılandırmayı amaçlamakta ve olgusal gerçekliği yukarıda serimlenen kurgul çerçevenin içerisine yerleştirmeye çalışmaktadır.

Metnin Genel Önermesi:

Hükümet üyeleri 1 Mayıs öncesinde, emekçilerin itaatsizlik göstermeleri halinde düşecekleri durumu anlatarak, kutlamaya katılacak insanlara gözdağı vermişlerdir.

Metin 20. Cumhuriyet Gazetesi: “Emekçi Yasağa Karşın Kararlı”

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Üç emek sendikası bir basın toplantısı düzenleyerek 1 Mayıs’ın izne tabi olmadığını ve yasal hakları olduğunu dile getirmişlerdir.

1 Mayıs’ta Taksim’de olacaklarını yineleyen sendika temsilcileri, amaçlarının değerlerine sahip çıkmak olduğunu belirtmişlerdir.

1977’de yaşanan olayları hafızalardan silmeye çalıştıklarını dile getiren temsilciler, birliklerinden ve taleplerinden başka silahları olmadıklarını belirtmişlerdir.

b- İmalar:

Metinde belirgin bir ima kullanımına rastlanmamıştır.

Metnin Üstyapısı:

Ters piramit tekniğine göre kurgulanan metin, tamamen başlıkta belirtilen kararlılık iletisini dile getirmek üzere yapılandırılmış, açıklamaların serilmemesiyle yetinilmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Oldukça sade bir üslupla yazılan metinde, belirgin bir stil kullanımı yoktur.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metin, 1 Mayıs öncesi sol kitlenin söylemini desteklemek için yayımlanmış izlenimi uyandırmaktadır. Burada yapılan şey, bir dile getirmedin çok, önceden yapılan benzer söylemlerle bir ilintilendirme sağlanarak kararlılık yönünde yapılan söylemsel vurguyu güçlendirmektir.

Metnin Genel Önermesi:

Emekçiler konulan yasaklara karşın 1 Mayıs'ı Taksim'de kutlamak konusunda kararlılığını sürdürmektedir.

Metin 21. Ortadoğu Gazetesi: "Taksim İçin İpler Koptu"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

Hükümet 1 Mayıs için müsamaha göstermeyecekleri şeklindeki son kararını açıklarken, sendikacılar kararlarında ısrarcı olduklarını yinelemişlerdir.

Vali Muammer Güler'in Taksim'in kutlama alanı olmadığı yönündeki açıklamalarına koşut olarak, İçişleri Bakanı Beşir Atalay da bir açıklama yaparak, Taksim'in merkezi konumu, denetlenmesinin güç olması gibi nedenlerle burada düşünülen kutlamalara izin vermeyeceklerini bildirmiştir.

Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin "Devlet kendine meydan okutmaz" diyerek erksel kararlılığını dile getirirken, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik, geçmiş 1 Mayıs kutlamalarının çizdiği imgeye dikkat çekerek, artık bu anlayışların kırılması gerektiğini belirtip, olası provokasyonlara karşı sağduyu çağrısında bulunmuştur.

Sendika temsilcileriyse, bu açıklamalar karşısında kararlılıklarının sürdüğünü belirterek, 500 bin emekçiyle Taksim'de olacaklarını bildirmişlerdir.

b- İmalar:

Metinde belirgin bir ima kullanımına rastlanmamıştır.

Metnin Üstyapısı:

Ters piramit kuralına göre kurgulanan metinde, hükümet ve sendikalar arasındaki karşıt kararlığının sürdüğü gösterilerek, 1 Mayıs'ta çıkabilecek olası olaylar hakkında bir öngörüde bulunulmaya çalışılmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin oldukça sade bir üslupla kaleme alınmış, ve açıklamaların serimlenmesiyle kendini sınırlı tutmuştur.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Metinde çizilen gerçeklik tasarımı, nesnellik esas alınarak oluşturulmuştur. Öngörü oluşturma temelli metin, Ortadoğu gazetesinin ideolojik duruşunun bir yansımasıdır. Her ne kadar milliyetçi tabana hitap eden bir gazete olsa da, mevcut durumda ne hükümetten taraftır, ne de işçi sınıfından. Dolayısıyla olaylar karşısında betimsel veriler sunmadan öteye bir duruş sergilememektedir.

Metnin Genel Önermesi:

1 Mayıs öncesinde taraflar kararlarından geri adım atmamışlardır.

Metin 22. Hürriyet Gazetesi: "1 Mayıs'ta Her Şey 'Meydan'a Bırakıldı"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

1 Mayıs öncesinde bir toplantı düzenleyen İçişleri Bakanı Beşir Atalay ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik, gündemi değerlendirmişlerdir.

Bakan Atalay kutlama alanlarının belli olduğunu ve Taksim'de güvenliğin sağlamanın güç olduğunu ve bu nedenle burada kutlamalara izin verilmeyeceğini belirtirken, Bakan Çelik sağduyu çağrısında bulunmuştur.

Bu açıklamalar karşısında sendika temsilcileriyse kararlılıklarını sürdürdüklerini belirtmişlerdir.

b- İmalar:

Metinde belirgin bir ima kullanımına rastlanmamıştır.

Metnin Üstyapısı:

Dörtgen kuralına göre kurgulanan metinde, yapılan açıklamalar serimlenmiştir.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin oldukça sade bir üslupla kaleme alınmıştır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Burada, yine Hürriyet'in genel politikalarına uygun bir şekilde, ideolojik göndermelerde bulunmadan haber metnini oluşturduğu görülmektedir.

Metnin Genel Önermesi:

Taraflar kararlarından geri adım atmamışlardır. Ne olup biteceği Taksim meydanında görülecektir.

Metin 23. Yeni Şafak Gazetesi: "31 Yıl Sonra Taksim'de 1 MAYIS Israrı Neden"

Metnin Anlambilimi:

a- Yerel ve Global Uyum:

DİSK ve KESK provokasyon uyarılana rağmen Taksim konusundaki ısrarlı tavrını sürdürmektedir.

İçişleri Bakanı Beşir Atalay ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Faruk Çelik ise, düzenledikleri basın toplantısında 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'nda bir kutlamaya izin vermeyeceklerini açıklamışlardır.

1977'den beri kutlamalara kapalı olan meydan konusunda ısrarlarını sürdüren sendika yöneticileri, provokatör olmadıklarını belirterek, kutlama yapmanın yasal hakları olduklarını belirtmişlerdir.

b- İmalar:

Metinde kullanılan "iki sendikanın ısrarı soru işaretlerine neden oldu" ifadesi, art niyetlilik düşüncesine gönderme yapmaktadır.

Metnin Üstyapısı:

Metin dörtgen kuralına göre oluşturulmuş ve başlıkta çizilen mantıksal yapı gövde kısmında serimlenmeye çalışılmıştır.

Stil ve Retorik Kullanımı:

Metin olgusal gerçekliğin bir yansımasından öte, başlık, metin içi dizimleme ve ima kullanımlarıyla bu gerçekliğin öznel bir şekilde yorumlanmış bir yeniden üretimi gibi durmaktadır.

Toplumsal Algı ve Toplumsal-Kültürel Bağlamlar:

Burada haber metni yoluyla kurulan olgusal gerçekliğin yeniden üretimi, Yeni Şafak gazetesinin ideolojik yapılanmasının belirlediği bir öznellik unsurunu içermektedir. Metinde iktidar partisiyle koşut ideolojik artalana sahip olan gazetenin, başlığından, metin içim dizilmemelere kadar niyetli bir kurgu geliştirdiği görülmektedir. Hesap sorma üslubunda kurulan haber, yapılan art niyetlilik iması ile sendikacıları yaftalama çabasında kendini göstermektedir.

Metnin Genel Önermesi:

Tüm provokasyon uyarılana rağmen DİSK ve KESK, 1 Mayıs'ı Taksim meydanında kutlamak konusunda nedensiz ısrarlarını sürdürmektedir.

Buraya kadar elde edilen bulgular, 1 Mayıs sürecinde, olayların gerçekleşmeden önceki döneme ait haberler yoluyla kurulan söylemleri vermektedir. Bu söylemler yoluyla oluşturulan gerçeklik tasarımının değerlendirmesi ise, metinlerin tekil söylemlerinden öte, kurdukları dikey ve yatay ilintililikler içerisinde yapılacak bir okuma etkinliğini zorunlu kılar. Ancak tek tek metinlerin uzun uzadıya incelenmesi, bu yönde oluşturulacak bir girişimi karmaşıklaştıracağı gibi, metinlerarası düzlemde elde edilebilecek bir okumanın sağınlığını da düşürür. Bunun için çözümlemelerin altına, metinde oluşturulan söylemi bize sunacak bir arabirim olarak *metnin genel önermesi* başlığını eklemiştir. İşte, bu başlık altında elde edilen bulguların alt alta yerleştirimi, -ki; haber başlığıyla birlikte düşünüldüğünde bunların her birinin metinde kullanılan söylemi özlü bir şekilde yansıttığı görülecektir- metinlerde kurulan söylemleri, metinlerarası ve söylemlerarası düzlemde okumamıza olanak tanıyacaktır. Bunlara göz attığımızda aşağıdaki gibi bir oluşumla karşılaşırız.

Cumhuriyet Gazetesinin Oluşturduğu Söylem

18 Nisan 2008

Metin 1. "1 Mayıs'ta Taksim'e İzin Yok"

> İstanbul Valiliği 1 Mayıs'ın Taksim'de kutlanmasına izin vermeyeceği yönünde kesin tavrını koymuştur.

23 Nisan 2008

Metin 2. "Erdoğan'dan 1 Mayıs Tehdidi"

> Başbakan Erdoğan "Ayakların başları yönettiği yerde kıyamet kopar", diyerek hakir gördüğü işçileri, 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlamak konusunda diretmeleri durumuna karşı tehdit etmiştir.

Metin 3. “Gerçekle Bağı Kopmuş”

Fütursuz, pişkin, patavatsız, gerçeklikle bağı kopmuş bir insan olan Recep Tayyip Erdoğan’ın 1 Mayıs’a yönelik tavrı, toplumsal anlığı sağaltamaya çalışan sendikaların çabalarını baltalamaktadır.

Metin 4. “Emekçiler Taksim’de Kutlayacak”

Hakir gördüğü emekçi sınıfını kandırarak haklarını ellinden almak isteyen AKP Hükümetine karşı, işçiler kararlarından vazgeçmeyecek ve 1 Mayıs’ı Taksim Meydanı’nda kutlayacaklardır.

24 Nisan 2008

Metin 5. “Ayaklar Taksim’den Vazgeçmiyor”

Patronların temsilcisi konumundaki Erdoğan ne yaparsa yapsın, 1 Mayıs Taksim’de kutlanacaktır.

25 Nisan 2008

Metin 6. “Başbakan Özür Dilesin”

Başbakan ayak takımı olarak gördüğü emekçilerden özür dilemeli ve bayat bahaneleri bir kenara bırakıp, 1 Mayıs’ta Taksim’i İşçilere açarak demokrasi yolunda büyük bir adım atmalıdır.

26 Nisan 2008

Metin 7. “Ne Olursa Olsun Taksim’deyiz”

1 Mayıs planı hazırlanmıştır, kolluk güçlerinden sağduyulu olmalarını bekliyoruz.

27 Nisan 2008

Metin 8. “Hükümetin ‘İş Bırakma’ Kini”

Hükümet, 1 Mayıs için duyduğu hıncı, işçilerin üzerine bürokratlarını salarak almaya çalışmaktadır.

28 Nisan 2008

Metin 9. “ ‘Kitlelerle İnatlaşmayın’ ”

1 Mayıs’ı Taksim Meydanı’nda kutlama konusunda, kitlelerle inatlaşmayın.

29 Nisan 2008

Metin 10. “Vali İşçileri Tehdit Etti”

Vali Güler Taksim’de direten işçileri tehdit etmiştir.

30 Nisan 2008

Metin 11. “Erdoğan Sendikacılarla Görüştü”

Başbakan sendikacılarla görüşmüş, sadece sınırlı bir anma için bile olsa 1 Mayıs’ta Taksim’de olmak yönündeki taleplerini almıştır.

1 Mayıs 2008

Metin 12. “Taksim Kapatıldı”

1 Mayıs’ta Taksim emekçilere kapatılmıştır.

Metin 13. “İstanbul Yine Abluka Altında”

1 Mayıs’ta alınan önlemler İstanbul’da devlet hegemonyası hüküm süreceğini göstermektedir.

Metin 14. “Hükümetten Gözdağı”

Hükümet üyeleri 1 Mayıs öncesinde, emekçilerin itaatsizlik göstermeleri halinde düşecekleri durumu anlatarak, kutlamaya katılacak insanlara gözdağı vermişlerdir.

Metin 15. “Emekçi Yasağa Karşın Kararlı

Emekçiler konulan yasaklara karşın 1 Mayıs’ı Taksim’de kutlamak konusunda kararlılığını sürdürmektedir.

Ortadoğu Gazetesinin Oluşturduğu Söylem

23 Nisan 2008

Metin 1. “Türk-İş: Taksim Emekçilere Açılmalı”

Türk-İş Genel Başkanı Mustafa Kumlu 1 Mayıs’ta Taksim Meydanı’nın işçilere açılması gerektiğini ve bunun Türkiye’deki demokrasi anlayışını geliştireceğini vurgulamıştır.

1 Mayıs 2008

Metin 2. “Taksim İçin İpler Koptu”

1 Mayıs öncesinde taraflar kararlarından geri adım atmamışlardır.

Hürriyet Gazetesinin Oluşturduğu Söylem:

26 Nisan 2008

Metin 1. “TÜSİAD: 1 Mayıs’ın ‘Çalışma Bayramı’ Olması Emeğe Saygı”

1 Mayıs’ı kutlatmak saygı ve medeniyet gereği olduğundan, herkes sağduyulu davranmalı ve toplumsal sükunet korunmalıdır.

29 Nisan 2008

Metin 2. "1 Mayıs'ta Taksim'de Tehlikeli Restleşme"

Vali Güler, 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlamak yönündeki yasal olmayan girişimlerin orantılı güç kullanarak engelleneceğini, İstanbul'un imajını da zedeleyebilecek bu tür olaylara bulaşmamak konusunda duyarlı olunması gerektiğini belirtmiştir.

30 Nisan 2008

Metin 3. "Kitlesel Anma mı, Çelenk Koyma mı?"

Başbakan Erdoğan, konfederasyon temsilcilerinin kitlesel anma talebini samimiyetsiz bir istek olarak değerlendirerek, 1 Mayıs'ta Taksim Meydanı'nda kitlesel bir birlikteliğin tehlikeli olduğunu ve herkesin mülki idari amirlerin göstereceği yere saygı duyması gerektiğini vurgulamıştır.

1 Mayıs 2008

Metin 4. "1 Mayıs'ta Her Şey 'Meydan'a Bırakıldı"

Taraflar kararlarından geri adım atmamışlardır. Ne olup biteceği Taksim meydanında görülecektir.

Yeni Şafak Gazetesinin Oluşturduğu Söylem

30 Nisan 2008

Metin 1. "Taksim'de Anmaya Evet, Eyleme Hayır"

Başbakan, birkaç kişinin çelenk koyarak gerçekleştirebileceği bir anmanın kasıtlı olarak kitlesel bir eyleme dönüştürülmek istendiğini belirtmiştir.

1 Mayıs 2008

Metin 2. "31 Yıl Sonra Taksim'de 1 MAYIS Israrı Neden"

> Tüm provokasyon uyarılana rağmen DİSK ve KESK, 1 Mayıs'ı Taksim meydanında kutlamak konusunda nedensiz ısrarlarını sürdürmektedir.

Yukarıda çizilen söylemsel yapılar gerek metinlerarası, gerekse söylemlerarası düzlemde incelendiğinde açık ve seçik bir şekilde şu görülecektir ki; aynı olgusal gerçekten yansımalarına rağmen, gazetelerin kurdukları yapılar -bazı durumlarda birbirlerine almaşlaşacak kadar- farklılaşmaktadır. Bunun nedeni, önceki bölümlerde kurgul bir düzlemde sunduğumuz gazetelerin kurumsal yapısının çevreyle olan bağlantısında aranmalıdır hiç kuşkusuz. Bu bağlantının, haber üretimine etkisini uzun uzadıya tartışmıştık. Burada elde edilen verilere bakıldığında, soyut bir düzlemde serimlenen bağlamlara, okuyucu somut bir düzlemde tanık olacaktır.

Gerçekten de 1 Mayıs'ın toplumsal anlıktaki kodlanma biçimi, onu, çeşitli siyasal eğilimleri olan kümeler için almaşık anlamlandırmalara götürmektedir. Böyle bir olgu karşısında çeşitli ideolojilerin kurumsallaşmış bir bürünümü olan gazetelerin metinlerine de bu yansımaktadır. Her bir ideolojiye bağlı gazete olayı kendi görü alanına göre ele almakta ve bu süreçte söylemlerine bunu yansıtma biçimleri de alenileşmektedir.

Örneğin, sosyalist eğilimleriyle bilinen Cumhuriyet gazetesi, 1 Mayıs öncesinde gündemine taşıdığı haber yayımlarıyla, diğer gazetelerin konuyla ilgili gündeme taşınan toplam haber üretimini neredeyse ikiye katlamıştır. Bu ilginin, 1 Mayıs olayları gerçekleşmeden, kutlamalara katılacak kişilerin beklentilerini elde edebilmeleri için zemin hazırlama amaçlı olduğu aşikardır. Haber söylemlerine bakıldığında da bu açık bir şekilde görülmektedir, ki; Cumhuriyet gazetesinin kurduğu söylem, neredeyse, bu kitlenin beklentilerinin sesi niteliğindedir. Yine 1 Mayıs öncesi dönemi, 1 Mayıs'ta gerçekleşmesi olası olaylar için bir ön-dönem olarak düşünürsek, bu süreçte

Hürriyet ve Ortadoğu gazetelerinin göreli olarak tarafsız haber yapmaya özendiklerine tanık oluruz. Türk basın dizgesinin baskın medya kümesi olan Doğan Grubunun söylemelerinin en başat taşıyıcısı olan Hürriyet gazetesi, örneklem bölümünde çizilen yapı içerisinde gerçekleştirdiği yayın politikalarına sadık kalarak, gündemini 1 Mayıs olaylarının dışında kurmuş ve bu bağlamda yaptığı yayımları nesnel bir düzlemde gerçekleştirmeye çalışmıştır. Ortadoğu gazetesinin tarafsızlığında ise, yansıttığı ideolojinin payı çok büyüktür kuşkusuz. Sosyalist kesim ve iktidara uzak olan gazete, bu dönem içerisindeki yayım politikasını nesnel bir çizgide, ama hükümet karşıtı bir düzlemde kurmuştur. Bu nesnelliğin her iki gazetenin genel bir yayın ilkesi olmadığının da altını çizmek gerekir. Aydın Doğan'ın ticari hesaplarının olduğu dönemlerde Hürriyet gazetesinin gündemi kurma şablonu incelendiğinde, ne ölçüde nesnel bir yayın politikasını benimsediği anlaşılabileceği gibi, yine gazetelerin incelendiği zaman dilimi içerisinde Ortadoğu gazetesi incelendiğinde, gündemini 301. maddenin değiştirilmesine ilişkin yasa taslağının kapladığı ve bu yöndeki haberlerinin içerisinde ideolojisinin aleni bir şekilde seçildiği görülecektir.

Mevcut iktidarla aynı ideolojik artalandan gelen Yeni Şafak gazetesinin bu dönemde kurduğu söylemsel yapının da aynı ırasal özellikleri sergilediği açık bir şekilde görülmektedir. Gazetenin kurduğu söylemsel yapı, tıpkı Cumhuriyet gazetesinin olaylara konu olan sosyalist kitlenin beklentilerini dillendirmesi gibi, bu süreçte, iktidarın söylemleriyle katıksız bir koşutluk göstermektedir. Gazetenin, emekçileri -neredeyse- azarlayıcı haberleri altından ideolojisi, onlara muhatap olan bizlerin anlıklarına süzülmektedir.

SONUÇ

Görünüş ve gerçeklik sorunsalına yapacağımız kısa bir dönüş, çalışmanın başından beri vaat edilen görüngübilimsel bir düzlemde yeniden okuma girişimini anlamamıza yardımcı olacaktır. Hatırlanacağı üzere, insan algıları sınırlıydı ve bu algılar bize, dünyanın bizim dışımızda kalan bölümünü tam olarak sunamıyorlardı. Böylelikle sınırlı algılarımız yoluyla elde ettiğimiz duyumlar, bize dış dünyadaki gerçekliği değil, onun sınırlı bir boyutunu veriyorlardı. Bizim bu sınırlı bilgi içerisinde oluşturduğumuz anlıksal tasarım ise, bizim için dünyanın ta kendisi oluyordu. Böylelikle bizim dünya olarak algıladığımız şey onun kendiliği değil, anlıklarımızda oluşturduğumuz bir görünüşten ibaretti. Bu şuna yol açıyordu ki; bizim gerçekliğimizle dış dünyanın gerçekliği birbirinden farklı şeylerdi ve ismine hakikat adı verilen bu gerçeklik alanı bize sınırlı yetilerimizden ötürü kapalıydı. İşte görüngübilim kavramı da buradan gelmektedir.

Dünyanın bizim bilgimize konu olabilecek bölümüyle, bizim bilgimize konu olamayacak bölümü arasında bir ayrım yapan Kant, yetilerimiz yoluyla ulaşamayacağımız gerçeklik alanını *numen*, dış dünyanın bizim bilgimize konu alabilecek bölümünü ise, *phenomenon* olarak kavramlaştırmıştır. Fenomenoloji -yani görüngübilim- sözcüğü de işte tam buradan gelmektedir: fenomenler bilimi. Bu alanın ortaya çıkması ise, E. Husserl'in yoğun çabaları sonucunda olanaklı olabilmiştir. Husserl'in yüklediği anlamda görüngübilim ilk olarak yöntem olarak karşımıza çıkar ve niyetlilik kavramıyla anlamını bulur. Husserl'e göre, bizim dünyayı kavrayışımız, varlaştığımız toplum tarafından bize dayatılan bir niyetliliğin yönlendirmesiyle oluşur. Eğer kavrayışlarımızın ötesine geçip, ele aldığımız bir *şey*i -veya konuyu- arı halinde görmek istiyorsak, bize dayatılan bu kavrayışı tersine çevirmek zorundayız demektir. İşte, Husserl, bu çeşit bir *niyetliliği* tersine çevirmenin yöntemi olarak, bize *görüngübilimsel indirgeme* ismini verdiği bir yöntemi sunar. Buna göre, önce ele aldığımız *şey* ayraca alınır. Sonra bu ayraca aldığımız şey mevcut kavrayışımızdan soyutlanmaya çalışılır. *Askıya alma*, olarak nitelendirdiği bu durum, ele alınan şeyi, onu oluşturan tarihsel, toplumsal ve kültürel

yapılanma içerisinde, onların farkına vararak düşünsenmesiyle olanaklıdır. Böylelikle toplum tarafından bize dayatılan ve bilincimizi yönlendiren niyetlilik durumlarından sıyrılmak mümkün olacaktır. Bu şekilde, ele aldığımız şey, zihnimizde askıda kalacaktır. İşte bu askıya alma süreci, ele aldığımız şeyi, bilincimizde arı bir konumda tutmamıza neden olur. Böylelikle, bir şeyi ayraca alıp, arı halinde anlığımıza konutladığımız zaman, onu aynı zamanda başka bir duruma indirgemiş oluruz.

Görüngübilimsel indirgeme yöntemi özü itibariyle bunu dilegetirir. Ancak bir felsefe yöntemi olan bu çeşit bir indirgemenin genel gazetecilik alanına nasıl yerleştirilebileceği bir paradoks olarak bu noktada karşımıza çıkmaktadır. Paradoksu aşmanın yolu, gazeteciliğin temel inceleme birimi olan metnin bir *yeniden üretim* olmasında gizlidir. Eğer dolayısıyla metinde sunulan niyetlilik durumu dış dünyayı kavrayışımızdan öte, toplumsal görüngüleri kavrayışımıza yöneliktir. Toplumsal gerçeklik, dış dünyanın *anlıksal bir yeniden üretimi* olduğuna göre, o halde konu alanımız yeniden üretimin yeniden üretimi olmaktadır. Dolayısıyla ulaşacağımız arı bilinç, şeylerin bilgisi yerine, toplumsal gerçekliğin içinde varolan doğruluk olacaktır. Buna yine ayraca alma yöntemini kullanarak ulaşılabilir. Burada yapılması gereken ayraca aldığımız şeyin ne olduğunu bilmektir. Bizim şeyleri kavramamızı tarihsel, toplumsal ve ekinsel etkenler belirlerken, yeniden üretimlerin bizi sürüklediği bilinç durumlarını -tıpkı şeylerden yansıyan bilgilerde olduğu gibi- onların oluşturum koşulları sağlamaktadır. Eğer biz, ayraca aldığımız bir yeniden üretimi oluşturum koşulları içerisinde kavrarsak, bu bize, onun toplumsal gerçeklik içerisindeki arı haline ulaşabilmemiz için bir kavrayış elde etme olanağı tanır.

Burada yapılan incelemenin temele nesnesi olan haber metinleri yoluyla yayılan söylemler için de aynı şey geçerlidir. Haber metinleri, toplumsal görüngülerin bir yeniden üretimdir ve bu yeniden üretimin oluşturum koşulları pek çok öğeyi barındırmaktadır. Dolayısıyla, gazete haberlerini görüngübilimsel bir indirgemeye tabi tutabilmek için bunların teker teker kavranmasıyla işe başlanmalıdır. Öncelikle haberler metinsel boyutu üzerinde durulmalı, haber metnini oluşturan öğeler ve bunların

anlamlandırma yapılarında birbirleriyle olan ilişkileri teker teker çözümlenmelidir. Daha sonra bu metinleri taşıyan aygıtların özellikleri bilinmeli, ve bu aygıtsal özelliklerin insan anlığı ile girdiği eytişim ve gazeteleri taşıdığı toplumsal konum çözümlenmelidir. Ardından gazeteler kurumsal boyutuyla incelenmeli, bunu yaparken, bir yandan araçsal özelliklerinin onu taşıdığı toplumsal bir kurum olmaklık kavranırken, bir yandan da kurumsal yapılanması ve toplumsal ilişkileri çözümlenmeli, bu ilişkiler ağında haberin hangi koşullarda üretildiği kavranmalıdır. Tüm bunların yanı sıra, gazetelerin yeniden üretimliği kavranmalı, bu yeniden üretimin aslında toplumsal görüngülerin bir yeniden üretimin farkına varıldığında, toplumsal gerçekliğin yapısı, insan gerçekliği içerisinde araştırılmalıdır.

Çalışmayı buraya kadar okuyan bir okur, tüm bu yeteneklere sahip olmak için büyük bir çaba içerisine girmek zorunda olmadığının farkında olmalıdır. Çünkü daha önceki bölümlerde yaptığımız çözümlemelerde böylesine bir çözümleme için sıraladığımız farkındalık düzeylerini teker teker açımlamıştık. O halde, görgül açıdan incelediğimiz haber söylemlerini tüm bu farkındalık düzeyleri içerisinde ele alıp incelediğiniz zaman, aynı zamanda şunu yapmış olursunuz ki; bir tür görüngübilimsel bir inceleme…

1 Mayıs arifesinde kurulan gazete söylemlerine baktığımızda, incelenen olayın toplumsal kodlanımıyla gazete içeriklerinin yapısı arasında yakın bir ilişki olduğunu fark etmiştik. Bu ilişki haber üretimini belirleyen kurumsal yapılanmalar ve bunların toplumsal bağlamının sunduğu ideolojiklikti. Böylelikle ideoloji, gazete haberlerinin içeriğini belirleyen en başat etmen olarak karşımızda duruyordu. Ve her gazete olgusal gerçeklik karşısında ideolojik duruşuna göre, bu gerçekliği yeniden üretiyordu. Bu yeniden üretim, aynı zamanda, kurumsal bir olgu olan 1 Mayıs'a yönelik bir müdahale girişimidir. Bu türden bir girişimin yönü, gazetelerin sınırlı yetilerinden ötürü edimsözel bir kimlik taşır. Çünkü kurumsal olgular dil yoluyla oluşturulmuş olgulardır ve onları değiştirmenin yegane yolu dilsel bir müdahaledir. Bunun yolu ise, söz edimleri kuramında olduğu gibi etkisöz edimine ulaşmak için, edimsöz ediminde bulunmaktır. Bu edimsöz ediminin etkinliği ise, salt sözceleme olmaktan çok, ondan çok daha üstün özellikleri

özünde barındıran, söylemleri kullanmaktan geçer. Böylelikle gazeteler yoluyla oluşturulan söylemler, kurumsal olguların yapısını değiştirmeyi kendisine amaç edinmiş olurlar, ki; bu amacı onlara ideoloji dayatır.

Bunun ne şekilde gerçekleştiğini, ancak, 1 Mayıs'ın kurumsal bir gerçeklikliği düşünüldüğünde anlaşılabilir. Böyle bir bakış açısıyla yaklaştığımızda şunun farkına varırız ki; kurumsal bir gerçeklik olarak birden fazla 1 Mayıs görüngüsü toplumsal yaşamda varlığını sürdürmektedir. Bunlar ortak bir tanım olan 1 Mayıs ve çeşitli kesimlerce buna yüklenen anlamlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ve bu anlamlar birbiriyle çatışma halindedir. Birbirlerine üstünlük kurmalarının yolu ise; söylemsel alanda kazanabilecekleri bir baskınlığın onlara bahşedeceği toplumsal kanıksanma durumu olacaktır. Gerçekten de, aynı olguya dilegetiren çeşitli anlamların hangisinin başat duruma geçeceği -yani bir toplumsal düzgü haline geleceği- söylem alanında elde edeceği bir başarıyla doğru orantılıdır. 1 Mayıs'ı konu olan gazeteler de, içkin yapıları içerisinde ve çoğunlukla farkında olmayarak- bunu gerçekleştirmeye çalışırlar. 1 Mayıs arifesinde sergilenen tutumlar bu bağlamda, toplumda 1 Mayıs'a değgin kolektif niyetliliği kurmayı kendilerine amaç edinmişlerdir. Bu süreç içerisinde, söylemsel alanda, her gazete kendi ideolojik çerçevesine yansıyan 1 Mayıs'ı bir gerçeklik tasarımı olarak yeniden üretmiş ve bunu dilsel alanda aygıtlarının taşıyıcılığında yaşam dünyasına sunmuştur. Bu tasarımların taşıdığı 1 Mayıs görüngüsü de, insanlar tarafından benimsendiği zaman bu, kolektif niyetliliğe yansıyacak ve 1 Mayıs kavramına yüklenen işlev belirim kazanacaktır. Bu ise, hangi ideolojinin kanıksanacağıyla ilintili olarak, hangi 1 Mayıs'ın toplumsal gerçekliğin bir parçası olacağını belirleyecektir.

Buraya kadar yapılan bir çözümlemenin, sabırla çalışmamızı inceleyen bir okuru belirli ölçüde tatmin edeceğini umuyoruz. Büyük bir ihtimalle okuyucu çalışmamız sürecinde kullanılan dilden rahatsız olmuştur. Her ne kadar böylesine bir dil kullanımının, alışılageldik olmadığı için, zorlayıcı olduğunu bilsek de, Türk dilinde yazılan bilimsel çalışmaların söz dizimlerini bir yeniden yapılandırma sürecine sokma girişimimizden kaynaklanan bu tutumun, dilsel üretimde bulunan bir özne olmamızın bize dayattığı bir

yükümlülük olduğunu okuyucuya bildirmek isteriz. Çalışmanın zor anlaşılır olması, dilsel tutumun yanında, çalışmamızı kurduğumuz düzlemle de ilintili bir konudur. Çalışma sırasında literatürde var olmayan pek çok kavramı üretmek zorunda kaldık, bu aynı zamanda şuna neden oldu ki, çözümleme düzleminin tüm bağlamlarını kendimiz kurmak zorunda kaldık. Bu da tahmin edilebileceği gibi, yaşamımızın iki yılını oldukça farklı bir ruh hali içerisinde geçirmemize neden olmuştur. Ve bu, bir yandan ideallerimizin peşinde koşarken, bir yandan da kendi yaşamsal paylarımızı fırsatçılara kaptırmamıza sebep olan bir benlik durumunun neden olduğu bir tinsellik durumudur. Sürekli dayatılan çevresel baskıların, bizi içine düştürdüğü ruh halinin çalışmanın dilini ve yetkinliğini etkilediğini kabul ediyoruz. Çalışmamıza son noktayı koyarken temennimiz şudur ki; okuyucumuzun bizi, ona yarattığımız sıkıntılardan ötürü bağışlasın ve iyi niyetimizin farkına varsın. Umarız, bu yazdıklarımızı okumak zahmetine girişen okuyucumuz, çalışmamıza, çok uzun yıllar sonra tozlu tez raflarında kendi kaderine bırakılmış bir şekilde rastlamamış olsun…

EK: ÇÖZÜMLENEN HABER METİNLERİNDEN ÖRNEKLER

1 Mayıs'ta Taksim'e izin yok

İstanbul Haber Servisi - Türk-İş, KESK, DİSK ve çok sayıda sivil toplum örgütünün 1 Mayıs İşçi Bayramı'nı bu yıl Taksim Meydanı'nda kutlama girişimine İstanbul Valiliği izin verilmeyeceğini duyurdu. Taksim Meydanı'nın toplantı ve gösteri alanı olmadığını ifade eden İstanbul Valisi **Muammer Güler**, 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlamak isteyenlere emniyet güçlerinin müdahalede bulunacağı uyarısında bulundu.

Cağaloğlu'ndaki Valilik makamında basın toplantısı düzenleyen Vali Güler, yaklaşan 1 Mayıs ile ilgili gazetecilerin sorularını yanıtladı. Gazetecilerin, Emek Platformu'nun bu yıl 1 Mayıs'ı Taksim Meydanı'nda kutlamak istediği anımsatılması üzerine Güler, Taksim'in toplantı ve gösteri alanı olmadığını, İstanbul'da toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılacak alanların daha önceden ilan edildiğini söyledi. Güler, toplantı ve gösteri yürüyüşü için Kadıköy, Kazlıçeşme ve Çağlayan meydanlarının belirlendiğini kaydetti.

TÜSİAD: 1 Mayıs'ın 'Çalışma Bayramı' olması emeğe saygı

■ **TÜSİAD**, 1 Mayıs ile ilgili dün yaptığı yazılı açıklamada "1 Mayıs'ın çalışma dünyasının bir bayramı olarak kutlanması yönündeki toplumsal taleplerin dile getirildiğini gördüğümüz şu günlerde, tüm çağdaş ülkelerde olduğu gibi, üretimin temel ögesi olarak işgücünün toplumsal bir değer olarak algılanması önemli bir aşama olacaktır" dedi. Açıklamada şöyle devam edildi: "AB üyeliği sürecinde Türkiye, çok daha iyi çalışma yaşamı standartlarına ulaşma yönünde ilerlemeye devam etmelidir. Her yıl 1 Mayıs'ın "Çalışma Bayramı" olarak kutlanması hem emeğe saygı, hem de ekonomik büyüme ve sosyal kalkınma hedeflerimize moral katkı açısından olumlu bir gelişme olacaktır. 1 Mayıs kutlama ve gösterilerinin, karşılıklı anlayış ve sağduyu ortamında, geçen yıl yaşanan çatışma görüntülerinden uzak şekilde gerçekleşmesi ve üzücü olayların bir daha yaşanmaması, Türkiye'nin toplumsal barışı ve saygınlığı açısından son derece önemlidir. Bu konuda yetkili kamu birimlerinin ve çatışma dünyası temsil örgütlerinin sorumluluk içinde hareket etmeleri esas olmalıdır."

1 Mayıs 1977'de öldürülenlerin anıldığı törenlerde hükümete mesaj verildi

'Kitlelerle inatlaşmayın'

İstanbul Haber Servisi - 37'lerin Birliği Derneği ve Sosyalist Demokrasi Partisi (SDP), 1 Mayıs 1977'de katledilenlerin yaşamını yitirmeleri Taksim Kazancı Yokuşu hanında ateş açılmasından sorumlu görülerek eski AKP milletvekili Kazım Ulaş Anar'ın, 1 Mayıs'ta Taksim'de öldürülmelerinden sorumlu görülenlerden yaşamını yitiren Ömer Kazancı'nın anısına bir anma töreni düzenledi.

Ölü Kalbler Isıtmadı

Taksim'deki olayları tertipli eden **avukat Kazım Ulaş Anar** ile birlikte katliam gündeminde bulunan **Recep Tayyip Erdoğan**'ın, "Ayaklanmanın cevabını 1 Mayıs'ta alacaksınız" dizesini yanıt verdi. Emek örgütü temsilcileri, AKP hükümetinin 1 Mayıs'ın tatil günü olarak ilan edilmesi şeklindeki bir hava oluşturup emekçileri kandırdığını söyledi. AKP'nin emekçi düşmanı çizgisini bir kez daha ortaya koyduğunu belirten Türk-İş, DİSK, KESK, TMMOB ve Adana Tabip Odası başkanları, "1 Mayıs işçilerin mücadele ve dayanışma günüdür. Dünyanın birçok ülkesinde resmi tatil günüdür. İşçileri bir kez daha kandıran AKP hükümeti, emekçi düşmanı politikasına yeni bir halka daha eklemiştir" dediler.

Çelebi, Başbakan Erdoğan'ın dün TBMM grup toplantısında yaptığı konuşma ve Bakanlar Kurulu'nun 1 Mayıs'ın "Emek ve Dayanışma Günü" olarak kutlanmasına yönelik kararı üzerine yazılı bir açıklama yaptı. "Sayın Başbakan, nihayet anlayışınızı tüm açıklığıyla ifade ettiniz" diyen Çelebi, şöyle devam etti:

"Emekleri ile geçinen işçileri, emekçileri, memurları 'ayaktakımı' olarak suçladınız ve 'Ayakların baş olduğu yerde kıyamet kopar' dediniz. Seçim zamanları kapılarını çoçça aşındırdığınız insanları, işçileri, emekçileri, memurları, köylüleri, emekçileri, yani sizin tabirinizle ayaktakımını gerçekte nasıl değerlendirdiğinizi bugün iyi gördük. Zaten sizi ve siyasal iktidarınızı, emeklilik hakkımızı, sağlık hakkımızı elinizden alırken tanımıştık. Kıdem tazminatı hakkımızı göz dikerken tanımıştık."

Çelebi, Başbakan Erdoğan'a hitaben "Ayaktakımı kararlı. Emeğin taleplerini haykırmak, dünya işçileri ile dayanışmaya için 1 Mayıs işçi sınıfının uluslararası birlik-mücadele-dayanışma gününü kutlayacağız. Sizin tabirinizle ayaktakımının, bizim dilimizde ise işçilerin, emekçilerin, memurların, ev kadınlarının, gençlerin, yüz binlerin cevabını 1 Mayıs'ta göreceksiniz" açıklamasını yaptı. Bakanlar Kurulu'nun kararını, "Sonunda hükümetten 'beklenilen' oldu ve hükümet sözcüsü Cemil Çiçek, 'muhtemel alarmı' açıkladı" sözleriyle değerlendiren Çelebi, "1 Mayıs'ın bayram ve tatil ilan edilmemesinin 'ekonomik gerekçelerle', Taksim'de kutlanmasının ise 'terörle mücadele' gibi havalarımızın almayacağı ifadelerle açıklanması, kelimenin tam anlamıyla 'abese iştigal' dir ve gülüp geçmeyeceğimiz kadar da trajedidir!" görüşünü ifade etti.

Taksim'in emekçiler dışında tüm etkinlikleri açık olduğuna işaret eden Süleyman Çelebi, Taksim'in "provokasyon nedeni" olarak lanse edilmesini eleştirdi. Çelebi şöyle devam etti: "Oysa, 40'ın üzerinin insanın öldürüldüğü 77 katliamından sonra 1978 yılında daha kitlesel olarak anma ve kutlama yapılmış, bir tek vatandaşımızın dahi ne burnu kanamış ne de en küçük bir olay olmuştur. Bu nedenle de 1 Mayıs 2008 kutlamalarını, diğer konfederasyon, kitle ve meslek örgütleriyle açıkladığımız gibi Taksim'de gerçekleştireceğiz. Demokrasinin, toplumsal barışın, çağdaşlaşmanın bir gereği olarak buna böyle göreceğiz."

DİSK'e bağlı Birleşik Metal İşçileri Sendikası Genel Yönetim Kurulu'ndan yapılan yazılı açıklamada da, 1 Mayıs'ın Türkiye'de yine kısıtlı olarak kutlanmaya mahkûm edilmesi eleştirilerek alınan son kararla AKP'nin demokrasi anlayışının bir kez daha teşcillendiği belirtildi. Açıklamada, "Biz 1 Mayıs'ları Taksim Meydanı'nda, Halk yürümez alırız" ilkesinden yola çıkarak sıkı sıkı elde ettik, yine alacağız. Taksim'i her türlü gösteriye açıp da işçi emekçilere gelince yan çizmlere gerekçe cevabı 1 Mayıs 2009'da hep birlikte vereceğiz" denildi.

DİSK Adana Bölge Temsilcisi **Kemal Aslan** ise AKP hükümetinin göstermelik bir karar aldığını belirtti. AKP hükümetinin çalışanları kandırdığını vurgulayan Aslan, "1 Mayıs'ın bayram olabilmesi için tatil olması gerekir. Çalışan insanlar bayram yapabilir mi? Yine 'takiyye' yaptılar. Göstermelik karar alıp emekçilerin tabanına gönderdiler" dedi.

KESK Dönem Sözcüsü **Mehmet Antmen**, AKP'nin çalışanları oyaladığını bildirdi, AKP'nin, emekçilerin taleplerini görmezden geldiğini vurgulayan Antmen, "Kamuoyunu yanıtmaya çalışmasınlar. Aldıkları bu karar nedeniyle AKP'yi şiddetle kınıyoruz" diye konuştu.

TMMOB İl Koordinasyon Kurulu Sekreteri **Hüseyin Abcı** da "Dağ fare doğurdu. Tatil olacakmış gibi davranıp çabşanları kandırdılar. Aldatıcı tavırlar sergilemekte AKP'nin üstüne yok. Çalışanların 1 Mayıs'ı kutlamak için onlardan izaret almasına gerek yok" diyerek görüşlerini aktardı.

Türk-İş Başkanı **Mustafa Kumlu** da 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda kutlanmasına ilişkin yasağın "gerçekçi ve anlamlı" olmadığını belirterek "Türkiye, korkuyu bedeyip büyüten bu yasağa son vermeli, 1 Mayıs tatil ilan edilmeli ve bu yıl Taksim Meydanı emekçilere açılmalıdır" dedi.

1 Mayıs'ta Taksim'de tehlikeli restleşme

Ayaklar Taksim'den vazgeçmiyor

'Başbakan özür dilesin'

Erdoğan'dan 1 Mayıs tehdidi

Ne olursa olsun Taksim'deyiz

Baykal, Erdoğan'ın saldırgan tutumunun işlerin kötü gittiğinin işareti olduğunu söyledi

'Gerçekle bağı kopmuş'

Muammer Güler: 'Zorla dağıtırız.' Sendikalar: 'Kararlıyız'

Vali işçileri tehdit etti

İstanbul Haber Servisi - İstanbul Valisi **Muammer Güler**, 1 Mayıs'ın yaygınlaşmasından duyduğu rahatsızlığı yineleyerek yönetmelik, sendikaların sağlığına dönük söz. Taksim'e çıkış yapılan yetkilisi hakkında suç duyurusunda bulunabileceğini ifade etti. Güler, yetkilisi "sağlıyor, ölüdü ve kanunsuz eylemlerden kaçınmaya" çağırdı.

Güler, 1 Mayıs'a ilişkin Çağlayan'daki İstanbul Valiliği'nde basın toplantısı düzenledi. Taksim Meydanı'nın toplantı ve gösteri yürüyüşüne ilişkin kanuni hükümlerin ilk açıklamasını yapan Güler, "**Polis, kanunsuz bir toplantıyı gerekirse zor kullanarak dağıtacak**" dedi. Güler, 'aşağıya, ölüdü ve kanunsuz eylemlerden kaçınmaya' çağırdı.

Güler, 1 Mayıs'a ilişkin Çağlayan'daki İstanbul Valiliği'nde basın toplantısı düzenledi. Taksim Meydanı'nın toplantı ve gösteri yürüyüşüne ilişkin kanuni hükümlerin ilk açıklamasını yapan Güler, "**Taksim, bilindik kanuni hükümlere dayanılarak gösteriye elverişli olarak ilan edilmemiştir**" dedi. Güler, Taksim'e gidecek ilgili sendikaların yapmış olduklarının bildirilen yazılı açıklamasında bulunan yetkilisi hakkında yasal işlem yapılacağını belirtti. Güler, "

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akarsu, Bedia, **Felsefe Terimleri Sözlüğü**, İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1994.

Alver, Füsun, **Gazeteciliğin Kuramsal Temelleri**, İstanbul: Beta Yayınevi, 2007.

Atkinson, Rita L.; Etkinson, Richard C. ve Hilgard, Ernst, **Psikolojiye Giriş**, I. Cilt, çev. Kemal Atakay, Mustafa Atakay ve Aysun Yavuz, İstanbul: Sosyal Yayınlar, 1995.

Austin, John L., **How to Do Things With Words**, Cambridge/Massachusetts: Harvard Universty Press, 1975.

Aysever, R. Levent, "Derrida ve Söz Edimleri Kuramı", **Cogito Dergisi**, Sayı: 47-48.

Aziz, Aysel, **Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler**, Ankara: TRT Basım ve Yayın Müdürlüğü Yayınları, 1989.

Başal, Bilgen, **Medya Planlaması: Temel Prensiplerden Yeni Yaklaşımlara Kadar Uzanan Geniş Bir Perspektifle Medya Planlamasına Bakış**, İstanbul: Çantay Kitabevi, 1998.

Benjamin, Walter, "XIX. Yüzyılın Başkenti Paris", **Pasajlar**, 4.b., çev. Ahmet Cemal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2002.

Berger, Arthur Asa, **Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri**, çev. M. Barkan, N. Bayram, D. Güler vd, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1996.

Berger, Peter L ve Luckmann, Thomas, **Gerçekliğin Sosyal İnşâsı: Bir Bilgi Sosyolojisi Denemesi**, çev. Vefa Saygın Öğütle, İstanbul: Paradigma Yayınevi, 2008.

Breton, Philippe, "İletişimin İdeolojisi ve İletişim Araçlarının Gücü", **Medya Dünyası**, der. Jean Marie Charon, İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.

Bubner, Rüdiger, Modern Alman Felsefesi, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 1993.

Cassirer, Ernst, **İnsan Üstüne Bir Deneme**, çev. Necla Arat, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997.

Cevizci, Ahmet, **Paradigma Felsefe Sözlüğü**, 6.b., İstanbul: Paradigma Yayınevi, 2005.

Chomsky, Noam, **Medya Denetimi**, çev. Elif Baki, İstanbul: Everest Yayınları, 2005.

Çoban, Barış, "Lacan", **Kadife Karanlık**, ed. Nurdoğan Rigel, İstanbul: Su Yayınları, 2005.

de Saussure, Ferdinand, **Genel Dilbilim Dersleri**. çev. Berke Vardar, İstanbul: Multilingual Yayınları, 1998.

Descartes, René, **Söylem, Kurallar, Meditasyonlar**, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 1996.

Edles, Laura Desfor, **Uygulamalı Kültürel Sosyoloji**, çev. Cumhur Atay, İstanbul: Babil Yayınları, 2005.

Erdoğan, İrfan ve Alemdar, Korkmaz, **Popüler Kültür ve İletişim**, Ankara: Erk Yayıncılık, 2005.

Fiske, John, **İletişim Çalışmalarına Giriş**, çev. Süleyman İrvan, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1996.

Fordham, Frieda, **Jung Psikolojisi**, çev. Aslan Yalçıner, İstanbul: Say Yayınları, 1996.

Gadamer, Hans-Georg, "İnsan ve Dil", **İnsan Bilimlerine Prolegomena**, der. Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2002.

Gandy, Oscar, "Gündem Saptamanın Ötesinde", çev. Ruhdan Uzun, **Kocaeli Üniversitesi İletişim Fakültesi Araştırma Dergisi**, Sayı: 4.

Gökçe, Orhan, **İletişim Bilimine Giriş**, Ankara: Turhan Kitabevi, 2001.

Göktürk, Akşit, **Okuma Uğraşı**, 2.b., İstanbul: Çağdaş Yayınları, 1980.

Hançerlioğlu, Orhan, **Felsefe Sözlüğü**, 12.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.

Haviland, William A., **Kültürel Antropoloji**, çev. Hüsamettin İnaç ve Seda Çiftçi, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002.

Hicketheier, Knut, "Televizyon: Katılım ve Medya Tüketimi Arasında", **Bisiklet**, **Otomobil, Televizyon: Gündelik Eşyaların Kültür Tarihi**, haz. Wolfgang Ruppert, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996.

Horkheimer, Max ve Adorno, Theodor W., **Aydınlanmanın Diyalektiği**, II. Cilt, çev. Oğuz Özügül, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996.

Işık, Metin, **İletişimden Kitle İletişimine**, Konya: Mikro Yayınevi, 2000.

İçel, Kayıhan, **Kitle Haberleşme Hukuku**, İstanbul: Beta Basım Yayım, 1998.

İnuğur, M. Nuri, **Basın ve Yayın Tarihi**, İstanbul: Der Yayınları, 1993.

İnuğur, M. Nuri, **Türk Basın Tarihi**, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992.

İrvan, Süleyman, "Gündem Belirleme Yaklaşımının Genel Bir Değerlendirmesi", **Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, Sayı:9.

Kant, Immanuel, **Fragmanlar**, çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Altıkırkbeş Yayınları, 2000.

Karasar, Niyazi, **Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler**, 9.b., Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 1999.

Kars, Neşe, **Televizyon Programı yapalım: Herkes İzlesin**, Derin Yayınları, İstanbul 2003.

Kaya, A. Raşit, **Kitle İletişim Sistemleri**, Ankara: Teori Yayınları, 1985.

Kılıç, Veysel, **Dilin İşlevleri ve İletişim**, İstanbul: Papatya Yayıncılık, 2002.

Kızılok, Utku, "İşgünü Mücadelesi ve 1 Mayıs'ın Doğuşu", http://www.marksisttutum.org/isgunumucadelesive1mayis.htm, (Nisan 2007).

Koloğlu, Orhan, **Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi**, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006.

Lang, Kurt, İletişim Araştırmaları: Kökenleri ve Gelişmesi, **Kitle İletişim Kuramları**, der. Erol Mutlu, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.

Lazar, Judith, **İletişim Bilimi**, çev. Cengiz Anık, Ankara: Vadi Yayınları, 2001.

MacDonell, Diana, **Theories of Discourse: An Introduction**, 2.b., New York: Basil Blacwell Ltd., 1986.

Mardin, Şerif, **İdeoloji**, İstanbul: İletişim Yayınları, 2003.

Marx, Karl, **Toplumbilimsel Yazılar: Seçme Metinler**, der. T. B. Bottomore ve M. Rubel. İstanbul: Cem Yayınevi, 2005.

McLellan, David, **İdeoloji**, çev, Ercüment Bozkaya, Ankara: Doruk Yayınları, 1999.

Mcquail, Denis ve Windahl, Sven, **İletişim Modelleri**, çev. Mehmet Küçükkurt, Ankara: İmaj Yayınları, 1993.

Medyatava.com Sitesi Haber Servisi, "08.09.2008 - 14.09.2008 Tarihleri Arasında Gazete Satış Raporu", http://www.medyatava.com/tiraj.asp, (20 Eylül 2008).

Mutlu, Erol, **İletişim Sözlüğü**, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1998.

Noelle-Neumann, Elisabeth, “Suskunluk Sarmalı Kuramı’nın Medyayı Anlamaya Katkısı”, **Medya, Kültür, Siyaset**, 2.b., der. Süleyman İrvan, Ankara: Alp Yayınevi, 2002.

Öncel Taşkıran, Nurdan ve Yılmaz, Recep, “İnsan Gerçekliği ve Medya: Gerçekliğin Yapısında Medyanın İşlevsel Konumu Üzerine Bir Çözümleme”, **Medya Eleştirileri 2007: Gerçeğin Dışındakiler**, ed. Can Bilgili ve Nesrin Tan Akbulut, İstanbul: Beta Yayınları, 2007.

Öncel Taşkıran, Nurdan, **Zihinlerimize Düşen Bir Kadın İmgesi: Aliye**, İstanbul: Es Yayınevi, 2007.

Pears, David, **Wittgenstein**, çev. Arda Denkel, İstanbul: Afa Yayınları, 1985.

Peirce, Charles Sanders, **Mantık Üzerine Yazılar**, çev. Halit Yıldız, Ankara: Öteki Yayınevi, 2004.

Platon, **Devlet**, 3.b., çev. Sebahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimgöz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.

Postman, Neil, **Televizyon: Öldüren Eğlence**, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004.

Rigel, Nurdoğan, **İleti Tasarımında Haber**, İstanbul: Der Yayınevi, 2000.

Rossi, Jean-Gérard, **Analitik Felsefe**, çev. Atakan Altınörs, İstanbul: Paradigma Yayınevi, 2001.

Russell, Bertrand, **Dış Dünya Üzerine Bilgimiz**, 2.b., çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 1996.

Russell, Bertrand, “On Denoting”, **Reading in Philosophical Analysis**, ed. Herbert Feigl ve Wilfrid Sellars, Amerika Birleşik Devletleri: Appleton-Century-Crofts, 1949.

Russell, Bertrand, **Felsefe Sorunları**, çev. Vehbi Hacıkadiroğlu, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.

Sahakian, Willam S., **Felsefe Tarihi**, 3.b., çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 1997.

Sartre, Jean-Paul, **İmgelem**, çev. Alp Tümertekin, İstanbul: İthaki Yayınları, 2006.

Sarup, Madan, **Post-Yapısalcılık ve Postmodernizim**, 2.b., çev. Abdülbaki Güçlü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.

Searle, John R., **Meaning and Expression**, Londra/New York: Cambridge University Press, 1989.

Searle, John R., **Söz Edimleri**, çev. R. Levent Aysever, Ankara: Ayraç Yayınevi, 2000.

Searle, John R., **Toplumsal Gerçekliğin İnşâsı**, çev. Muhittin Macit ve Ferruh Özpilavcı, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2005.

Searle, John R., **Zihin, Dil ve Toplum**, çev. Alaattin Tural, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2006.

Searle, John R., **Zihnin Yeniden Keşfi**, çev. Muhittin Macit, İstanbul: Litera Yayıncılık, 2004.

Severin, Werner J. ve Tankard, James W., **İletişim Kuramları: Kökenleri, Yöntemleri ve Kitle İletişim Araçlarında Kullanımları**, çev. Ali Atıf Bir ve Serdar Sever, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1994.

Smith, Philip, **Kültürel Kuram**, çev. Selime Güzelsarı ve İbrahim Gündoğdu, İstanbul: Babil Yayınları, 2005.

Sol Gazetesi, "İşçi Sınıfının Ayağa Kalkması Lazım" Başıklı Röportaj, http://arsiv.sol.org.tr/?yazino=10169, (23 Nisan 2007).

Spinoza, Baruch, **Törebilim**, çev. Aziz Yardımlı, İstanbul: İdea Yayınevi, 2000.

Tanilli, Server, **Yaratıcı Aklın Sentezi**, İstanbul: Adam Yayınları, 2001.

Tecimer, Ömer, **Sinema: Modern Mitoloji**, İstanbul: Plan B Yayıncılık, 2005.

Tepe, Harun, **Platon'dan Habermas'a Felsefede Doğruluk ya da Hakikat**, Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

Tokgöz, Oya, **Temel Gazetecilik**, 5.b., Ankara: İmge Kitabevi, 2003.

Topuz, Hıfzı, **II. Mahmut'tan Holdinglere Türk Basın Tarihi**, 2.b., İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.

Uğur, Aydın, "Zihinlerin Yeni Efendileri: Medyalar", **Enformasyon Devrimi Efsanesi**, der. Yusuf Kaplan, Kayseri: Rey Yayıncılık, 1991.

van Dijk, Teun A., "Medya İçerikleri: Bir Söylem Olarak Haberin Disiplinler Arası Çözümlenmesi", **Medya Metinlerini Çözümlemek**, der. Gülseren Şendur Atabek ve Ümit Atabek, Ankara: Siyasal Yayınevi, 2007.

van Dijk, Teun A, "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", **Söylem ve İdeoloji: Mitoloji, Din, İdeoloji**, haz. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, İstanbul: Su Yayınevi, 2003.

van Dijk, Teun A., "Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları", **Medya, İktidar, İdeoloji**, 3.b., der. Mehmet Küçük, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2005.

van Dijk, Teun A., "The Interdisciplinary Study of News as Discourse", **Handbook of Qualitative Methods in Mass Communication Research**, ed. K. Bruhn-Jensen & N. Jankowksi, London: Routledge, 1991.

Vercors, Jean Bruller, **İnsan ve İnsanlar**, çev. Sebahattin Eyüboğlu, Azra Erhat ve Vedat Günyol. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 1998.

Vikipedi Ansiklopedisi, "1 Mayıs İşçi Bayramı", http://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0%C5%9F%C3%A7i_bayram%C4%B1, (13 Eylül 2008).

Wells, Calvin, **Sosyal Antropoloji Açısından: İnsan ve Dünyası**, 2.b., çev. Bozkurt Güvenç, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1995.

Williams, Raymond, **Kültür**, çev. Suavi Aydın, Ankara: İmge Kitabevi, 1993.

Wittgenstein, Ludwig, **Defterler 1914-1916**, çev. Ali Utku, İstanbul: Birey Yayınları, 2004.

Wittgenstein, Ludwig, **Felsefi Soruşturmalar**, çev. Deniz Kanıt, İstanbul: Küyerel Yayınları, 2000.

Wittgenstein, Ludwig, **Tractatus Logico-Philosophicus**, çev. Oruç Aruoba, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.

Yücel, Tahsin, **Yapısalcılık**, İstanbul: Can Sanat Yayınları, 2005.

Yücel, Tahsin, "Levi Strauss ve Yaban Düşünce", **Yaban Düşünce'ye Önsöz**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2004.

Yüksel, Erkan, **Medyanın Gündem Belirleme Gücü**, Konya: Çizgi Kitabevi, 2001.

ÖZGEÇMİŞ

13 Mayıs 1982'de Erzurum'un Pasinler İlçesi'nde dünyaya geldim. Köprüköy İlçesi'nin Emre Köy'ünde başladığım ilköğretim hayatımı sırasıyla, İstanbul, Bitlis ve Van'da sürdürdüm. Yine Van'da başladığım lise yaşantımı, 1996 yılında Erzurum'da tamamladım. Lisans Eğitimimi 2000 yılında kazandığım Selçuk Üniversitesi Halkla İlişkiler ve Tanıtım bölümünde tamamladım. Bu dönemde edebiyat, klasik müzik ve felsefe ile etkin bir şekilde ilgilendim. Eğitimimi tamamlamaya yakın bir dönemde, Selçuk Üniversitesi Müzik Topluluğuyla birlikte bir THM konserinde sahne aldım. 2005 yılında okulumu tamamlamadan önce Ajans İletişimde stratejik planlamacı ve metin yazarı olarak çalışmaya başladım. Burada çalıştığım süre içerisinde, okulda edindiğim kuramsal reklamcılık bilgilerini, uygulayımsal olarak pekiştirme olanağı elde ettim. Okulumu bitirdiğim yıl Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Genel Gazetecilik Ana Bilimdalı'nda yüksek lisans eğitimime başladım. Bu süre içerisinde genel gazeteciliğin alt dallarının yanı sıra, iletişim felsefesi, etkin medya okuryazarlığı, göstergebilim ve ikonografi konularında çeşitli araştırmalar yürüttüm. 2006 yılı Dündar Çiğit Gazetecilik Başarı Ödülleri'nde yerine getirdiğim jüri üyeliği görevinin yanı sıra, her yıl iletişim alanında çalışan akademisyenlerin makalelerini belirli bir konu bağlamında bir araya getiren Medya Eleştirileri isimli seri kitabın 2007 baskısında, Doç. Dr. Nurdan Öncel Taşkıran'la birlikte yazdığım "İnsan Gerçekliği ve Medya" isimli bir makalemi yayımlattım. Kandıra Meslek Yüksekokulu Personelinin oluşturduğu koroyla birlikte 2008 Mayıs'ında verdiğim TSM Konserini de bu dönem içerisinde yaptığım etkinlikler arasında anmam gerekir. Halen sözleşmeli öğretim görevlisi olarak görev yaptığım Kandıra Meslek Yüksekokulunda, Reklam Dili ve Çözümleme, Medya ve Medya Planlama, İçerik Çözümleme, Halkla İlişkiler ve Proje derslerine girmekteyim. İngilizce ve -başlangıç düzeyindeki- Almanca bilgisinin yanında, Corel Draw 12, Adobe Photoshop 9, AutoCAD 2004 programlarını kullanmak konusunda belirli bir yetkinliğim vardır.